

1 **פרשת שמיוני** א ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו
 2 ולקני ישראל: ב ויאמר אל-אהרן קח-לך עגל בן-בקר לחטאת
 ואיל לעלה תמימים והקרב לפני יהוה:

merkezine ihtiyaç olmamıştı; her Yahudi Tanrı'nın Kutsal Varlığı'na yakın olma hakkına sahipti. Fakat o felaket niteliğindeki ulusal düşüş sonrasında, Şehina'nın barınabileceği bir Mişkan'ın inşası gerekli hale gelmiştir. Bu durumda, Mişkan'ın hizmete açılışı büyük bir neşeyi de beraberinde getiriyor olmasına karşın, aynı zamanda halka, çok daha yüksek bir kutsiyete ulaşma düzeyindeyken bunu kaybetmiş olduklarını hatırlatan, kederli bir temaya da sahipti.

Aaron'u ... çağırdı – Bu çağrı, “büyüklüğe; yüksek mevkie çağrı”dır. Midraş'a göre Moşe ile Aaron arasında şöyle bir diyalog geçmiştir:

- Ağabey; Tanrı seni *Koen Gadol* olarak atamak istiyor

- *Mişkan* için sen bu kadar uğraştın. Şimdi ben mi *Koen Gadol* olacağım?

- *Koen Gadol* sen olmana karşın, sanki ben oluyormuşum gibi seviniyorum. Vaktiyle senin benim yükselişim için sevindiğin gibi (Şemot 4:14), şimdi ben de senin yükselişin için seviniyorum.

Rabi Şimon Ben Yohay şöyle demiştir: Kardeşinin yükselişi için sevinen kalp, üzerinde *Urim ve Tumim*'i taşımaya hak kazandı.

Yisrael'in ileri gelenlerini – Bkz. Şemot 3:16. Her ne kadar, ilerleyen pasuklarda listelenen *korban*ların getirilmesinden Aaron sorumluydu da, Moşe, Aaron'a vereceği talimatları halkın ileri gelenlerinin de duymasını istemiştir. Bu şekilde onlar da, Aaron'un bu görevi kendi başına kapmış değil, Bizzat Tanrı tarafından görevlendirilmiş olduğunu duyacaklardır (*Midraş – Tanhuma* 3; Raşi). Bir başka neden de, bir *Koen Gadol*'u göreve atama yetkisinin sadece *Sanedrin*'e ait olması olabilir (*Tosefta – Sanedrin* 3:2; *Yad – Kele Amikdaş* 4:15). Ayrıca bkz. 4:13.

2. Buzağı – Tanrı, Aaron'un *Hatat-korbanı* olarak özellikle bir buzağı getirmesini emretmektedir. Bu özel bir durumdur; zira Tora'nın başka hiçbir yerinde bir buzağının *Hatat-korbanı* olarak

getirildiği görülmemektedir (krş. *Hizkuni*). Bu *korban*, aynı zamanda, Tanrı katında *Satan*'ın Aaron'u, “Bene-Yisrael onun Horev'de [=Sinay] yaptığı [altın] buzağı nedeniyle günah işlediler” şeklindeki suçlamasına karşı koruyacaktır (*Targum Yonatan; Meam Loez*). Başka bir deyişle, Aaron'a Altın Buzağı günahındaki rolünün de affedilip onarılacağı mesajı verilmektedir (Raşi).

İbranice **Egel Ben Bakar**. Tam çeviriyle “buzağı, erkek sığır yavrusu”. İbranice'de “*Se – Davar Yavrusu*” sözcüğü hem kuzu hem de oğlak için kullanılır. Bu nedenle tam olarak hangisi olduğunu belirtmek için, bazı zamanlarda hayvanın cinsi de eklenir: Örneğin “*Se Kevasim veSe İzim – Koyun Yavrusu ve Keçi Yavrusu*” (Devarim 14:4). Fakat “*Egel – Buzağı*” sözcüğünün bir sığırın yavrusu olduğu açıktır. Bu nedenle “*erkek sığır yavrusu*” eklemesinin amacı cins belirtmek olamaz (Malbim). Buradaki kullanımın amacı farklıdır. Hiçbir belirtme olmadan sadece **Egel** dendiği takdirde, ilk yaşını süren bir buzağıdan bahsediliyor demektir (krş. s.p.). **Egel Ben Bakar** ise, “*Bakar – Yetişkin Sığır*” olmaya yakın olan, yani ilk yılını doldurmuş, ikinci yaşını süren bir buzağıyı tanımlar (krş. *Yad – Maase Akorbanot* 1:14; bkz. 9:3). Bir buzağı iki yaşını tamamladıktan sonra, artık **Egel** değil, “*Par – Boğa*” olarak tanımlanır.

Koç – *Ola-korbanı* olarak bir koç getirmekle, Aaron, Avraam'ın, Yitshak'ı *korban* etmek üzere bağlayışıyla elde ettiği liyakatte pay sahibi olacaktır (*Targum Yonatan; Meam Loez*)

Şemini

[30. Sekizinci Gün]

9

¹ Sekizinci gün, Moşe, Aaron'u, oğullarını ve Yisrael'in ileri gelenlerini çağırdı.

² Aaron'a [şöyle] dedi: "Kendine *Hatat-korbanı* olarak bir buzağı ve *Ola-korbanı* olarak bir koç al – [ikisi de] kusursuz [olmalıdır] – ve Tanrı'nın Huzuru'nda [bunları] *korban* yap.

9.

☞ Koenlik Kurumu Yürürlüğe Giriyor.

Tsav paraşasının sonunda Aaron ve oğulları, Moşe'nin 23 Adar tarihinden beri başlamış olduğu yedi günlük açılış seremonisi (8:33-35) boyunca Buluşma Çadırı'nda kalmaları talimatını almışlardı. Bu yedi günün her birinde Moşe Rabenu *Mişkan*'ı kurmuş, tüm ibadeti kendisi gerçekleştirmiş ve ibadetin bitiminde *Mişkan*'ı tekrar sökmüştür. Bu açılış töreninin doruk noktası, Aaron ve oğullarının göreve atanacakları sekizinci gündür. O andan itibaren *Mişkan*'daki ibadeti gerçekleştirme yetkisi sadece *Koenler*'e ait olacaktır. Bu bölüm, 1 Nisan tarihinde olan olayların anlatımıyla başlamaktadır – ki bu, açılış törenlerinin sekizinci günüdür (bkz. Şemot 40:2). Bu günde *Mişkan*, ilk kez gün bitiminde sökülmemek üzere kurulmuş ve *Koenler* yeni görevlerine başlamışlardır (*Torat Koanim*; *Midraş – Bamidbar Raba* 12:15). Peraşanın başında, yeni göreve başlamış olan *Koenler*'in bu yeni statülerini elde ettikleri günde gerçekleştirdikleri özel ibadet tanımlanmaktadır.

☞ Sekizinci...

Koen Gadol'un sekizinci günde göreve atanmasının bir nedeni, *Mişkan* ve *Bet-Amikdaş*'la bağlantılı birçok şeyin, sekiz sayısı ile ilişkili olmasıdır. Örneğin *Koen Gadol*'un sekiz özel giysisi vardır. Mesh yağı ile tütsüde, toplam sekiz ana güzel koku maddesi yer almaktadır. Mesh yağı için "halis mür, güzel kokulu tarçın, güzel kokulu kamyş ve Çin tarçını" (Şemot 30:23-24), tütsü için de "pelesenk, onika, galbanum ve saf günlük" (Şemot 30:34) listelenmiştir. *Mişkan*'ın eşyalarını taşımak için kullanılan çubukların sayısı da toplam sekizdir. İki tanesi *Aron Aberit*'e, ikisi Altın Masa'ya, ikisi Altın *Mizbeah*'a ve ikisi de *Korban Mizbeahı*'na aittir. Dahası bir hayvan,

ancak doğumunun sekizinci gününden itibaren *korban* olmaya uygundur (22:27). Leviler'in *korbanlar* gerçekleştirildiği sırada müzik yaparken kullandıkları çalgı türlerinin sayısı da yine sekizdir (Rabenu Behaye).

1. Sekizinci gün – Bu, Nisan ayının sekizinci günü değil, girişte belirtildiği üzere, açılış törenlerinin sekizinci, Nisan ayının ise ilk günüdür (Raşi; Raşbam; *Gur Arye*; bkz. 8:33). O yılın 1 Nisan tarihli günü, "On Adet Taca" sahip – kendisini özel kılan on vasa olmuştur: [1] Bu, bir Pazar günüdür; dolayısıyla Yaratılış'ın da ilk gününe denk gelmektedir. [2] *Mizbeah*'ın hizmete açılışı vesilesiyle kabile liderlerinin getirdikleri *korbanların* ilk günüdür (Bamidbar 7:1 v.d.). [3] Aaron ve oğullarının *Koenlik* görevlerini üstlendikleri gündür. [4] Olağan ve düzenli *Mizbeah* ibadetine ilk günüdür. [5] *Mizbeah*'ın üzerine gökten bir ateşin geldiği ilk gündür (p. 24). [6] Sadece *Mişkan* sınırları içinde yenebilen *korban* etinin yendiği ilk gündür. [7] *Mişkan* sınırları dışındaki başka bir *mizbeah*ta *korban* getirmenin yasak hale geldiği ilk gündür. [8] Yılın ilk ayının ilk günüdür. [9] *Şehina*'nın, *Mişkan*'da Bene-Yisrael'in arasına indiği ilk gündür. [10] *Koenler*'in, kendilerine özgü berahayı (*Birkat Koanim*) verdikleri ilk gündür (*Seder Olam* 7; *Torat Koanim*; *Talmud – Şabat* 87b).

Tam çeviriyle "Sekizinci gün vaki oldu". Pasuk, bu çalışma boyunca çevirmeden bıraktığımız "**Vayi – Vaki oldu**" sözcüğüyle başlamaktadır. Bu sözcük, birçok bağlamda "**Vay – Eyvah**" sözcüğünün çağrıştırdığı gibi, başlanan konudaki üzücü ve kederli bir olaya işaret eder (*Talmud – Megila* 10b). O neşeli 1 Nisan gününde kedere yol açacak ne olabilir? Bunun en basit cevabı, paraşanın devamında (10:1 vd.) meydana gelen, Aaron'un iki büyük oğlunun ölümü olabilir. Fakat Rijn'li Rabi Yisrael, Sforno'nun bir açıklamasını işaret eder: Altın Buzağı günahına kadar bir kutsiyet

ג וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר

לֵאמֹר קָחוּ שְׁעִיר-עִזִּים לְחֹטְאָת וְעֹגֶל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי-שָׁנָה תְּמִימִם

לְעֹלָה: ד וְשֹׁר וְאֵיל לְשִׁלְמִים לְזִבְחָ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה

בַּשָּׂמֶן כִּי הַיּוֹם יִהְיֶה נִרְאָה אֵלֵיכֶם: ה וַיִּקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה

אֶל-פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָל-הָעֵדָה וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה:

ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וִירָא אֵלֵיכֶם

כְּבוֹד יְהוָה:

Tanrı'nın Görkemi – *Targum Onkelos* (bkz. p. 6). Tam çeviriyle “*Tanrı*”. Bkz. Şemot 40:34 açık.

Size görünecektir – Burada bahsedilen *korban*ların getirilmesi sonucunda, gökten bir ateş incek ve Tanrı'nın halk içinde açığa çıkışını simgeleyecektir (p. 24; İbn Ezra; Raşbam). Pasuktan çıkan direkt anlama göre, söz konusu *korban*ların getirilme sebebi, “Tanrı'nın Görkemi'nin açığa çıkacak olması” şeklinde anlaşılmaktadır. Fakat Tora'nın birçok yerinde, Tanrı'nın bu şekilde açığa çıkışının, halkın herhangi bir *korban* getirmediği zamanlarda da olduğunu görmekteyiz. Bu nedenle Raşi, Tanrı'nın Görkemi'nin görülür bir şekilde açığa çıkış amacının, *Şehinası'nı* halkın el emeği üzerinde – *Mişkan*'da – barındırmak olduğunu söyler (*Torat Koanim*). Bu açıdan söz konusu “görünüş” diğerlerinden farklıdır ve dolayısıyla açıklanan *korban*lar, bu özel günün vurgulanması amacıyla getirilecektir (*Nahalat Yaakov*; *Sifte Hahamim*).

Alternatif olarak anlam “... zira bugün Tanrı'nın Onuru size göründü” şeklinde de olabilir (krş. Şemot 40:34). “Tanrı, *Mişkan*'ın üzerine çöktirdiği bir bulutla Varlığı'nı hissettirdiğine göre, size de, bu *korban*larla *Şehina*'yı onurlandırmak düşer” (Sforno).

5. Emrettiklerini – “Haklarında emir vermiş olduğu şeyleri”.

Tüm toplum yaklaştı – Halka yaklaşımları için özel bir talimat verilmemiştir; fakat onlar, Tanrı'nın, günahlarının telafisi için getirecekleri *korban*ları kabul edeceğini anladıkları zaman, ilgi ve neşeyle bir araya gelmişlerdir (*Torat Koanim*).

6. Yapmanızı emrettiği şey budur – “Ellerinizi toplumun *Hatat* ve *Ola*-korbanlarının başına dayayın” (Sforno).

[**Yapın ve...**] – Tanımlanan ibadeti ima eden Moşe, Aaron'un bu gün ilk kez olarak gerçekleştireceği işlemler sonucunda Tanrı'nın Görkemi'nin açığa çıkacağı konusunda halkı temin etmektedir (Raşi). Tüm bu *korban*lar Şemot *Perek* 29'da açıklanmamıştır; zira orada açıklananlar, “*Miluim* – *Göreve Atama*” *korban*larıdır ve Moşe tarafından gerçekleştirilmişlerdir. Şimdi, sekizinci günde ise artık Aaron ve oğulları birer “*Koen*” olarak göreve başladıkları için bu özel *korban*ları getireceklerdir.

Moşe halka, Tanrı'nın emrini yerine getirmelerinin ardından, Tanrı'nın Görkemi'nin onlara görüneceğini söylemektedir. Yahudi inancının en temel kavramlarından biri, bir Yahudi'nin her şeyden önce kendisini Tanrı'nın İsteği'ne itaat etmeye adanmış olması gerektiği ve bunun sonucunda, önceden açıklanmamış yararlı sonuçların ortaya çıkacağıdır. Örneğin Kızıldeniz'in yarılışı ile ilgili mucizede Yahudiler denizin açılmasını beklemeyip suya dalmışlar ve Tanrı onların bu kayıtsız şartsız güveni karşısında onlara, daha önce hiç görülmemiş mucizeler ve Peygamber Yehezkel'in bile tecrübe edememiş olduğu düzeyde bir peygamberlik gücü bahşetmiştir. Halkın, Tanrı'nın emirlerinin ne olduğunu bile bilmeden önce bunları yapacaklarını beyan etmeleri de, Tanrı'ya şartsız bağlılığın önemli örneklerindendir (Şemot 24:7; *Talmud* – *Şabat* 88a). Bir Yahudi Tanrı'ya güvenini açık bir şekilde gösterdiği zaman, Tanrı onu her yönden berekete boğacaktır (Rabi Aaron Kotler).

³ Bene-Yisrael'e de konuşup [şunları] söyle: '[Hepsi] Kusursuz [olmak üzere], *Hatat-korbanı* olarak bir teke ile *Ola-korbanı* olarak birer yaşında bir buzağı ve bir [erkek] kuzu alın.

⁴ *Şelamim-korbanı* olarak da bir boğa ve bir koç [getirin]. Tanrı'nın Huzuru'nda kesmek üzere [bunları ve ayrıca] yağla yoğrulmuş bir *Minha-korbanı* [getireceksiniz]; zira bugün Tanrı'nın Görkemi size görünecektir' ”.

⁵ Moşe'nin emrettiklerini Buluşma Çadırı'nın önüne getirdiler. Tüm toplum yaklaştı ve Tanrı'nın Huzuru'nda durdular.

⁶ Moşe “Tanrı'nın yapmanızı emrettiği şey budur” dedi, “[yapın ve] Tanrı'nın Görkemi size görünecektir.”

3. Bene-Yisrael'e de konuşup – Pasuğun gidişatından, Bene-Yisrael'e yönelik bildiriye yapacak olanın Aaron olduğu anlaşılmaktadır. Durum böyleyse, amaç, halkın gözünde Aaron'un prestijini güçlendirmektir. Ramban iki alternatif daha sunar: [1] Moşe bu talimatı orada olan herkese, yani Aaron'a ve ileri gelenlere vermiştir. “*Konuşup söyle*” şeklinde tekil ifade kullanması da, her birinin, bu talimatı halka aktarma konusunda kişisel sorumluluğu olduğunu belirtmektedir. [2] Moşe çağırdığı herkese, yapması gerekenleri bildirmektedir: Aaron'a kendi *korban*larını hazırlamasını söyledikten sonra (p. 2), bu amaçla çağırdığı halkın ileri gelenlerine de, halk adına getirilmesi gereken *korban*lar için gerekenin yapılması talimatını vermektedir.

***Hatat-korbanı* olarak bir teke** – Getirilecek olan *Hatat-korbanı*, halk için bir teke iken, Aaron için bir buzağıdır (p. 2). *Targum Yonatan*, Aaron'un *korbanının*, onun Altın Buzağı günahındaki rolünü affettirirken, halkın *korbanının* ise Yosef'in satılışı konusunu affettirdiğini yazar. Nitekim Yosef kardeşleri tarafından köle olarak satıldıktan sonra, kardeşler babaları Yaakov'u aldatmak için bir teke kesip, Yosef'in gömleğini onun kanına bulamışlardır (Bereşit 37:31). Bu günahlar iki farklı kök-sebepten kaynaklanmaktaydı; dolayısıyla onarımları için farklı hayvanların *korban* olarak getirilmesi gerekmektedir. Halk Aaron'dan Moşe'nin yerini alacak bir “yol gösterici” ya da “tanrı” istediği zaman, bu istekleri, Moşe'ye olan aşırı bağımlılıklarından kaynaklanmaktaydı. Moşe ya da onun yerini alabilecek başka bir şey olmadığı takdirde çok dayanamayacakları fikrindeydiler; bu nedenle Aaron'un üretimi sonucunda bir başka hayvan değil özellikle bir buzağı ortaya çıkmıştı. Zira bir buzağı, daima tam bir itaatkarlıkla annesinin peşinden gider. Diğer yandan kardeşleri Yosef'i sattıkları zaman, bunu sınırını aşmış isyan duygularıyla

yapmışlardı; zira Yaakov'un Yosef'i ailenin lideri olarak seçmesini kabullenmek istememişlerdi. İnatçı ve küstah bir teke gibi davranmış oldukları için, onların günahının affı için de bir teke getirilmesi istenmiştir (Rabi Yosef Dov Soloveitchik). Diğer yandan kurala göre, halkın çoğunluğu bilimsiz olarak putperestlik günahını işlemişse, bunun telafisi için bir teke getirilir (Bamidbar 15:24). Bu da, iyi niyetle başlayıp putperestliğe kadar giden Altın Buzağı olayında halkın çoğunluğunun bu günahı kasıtsız olarak işlediğinin bir göstergesidir. Şimdi bu *korban*, o hatayı da telafi edecektir.

***Ola-korbanı* olarak ... bir buzağı** – Buzağıyı Aaron *Hatat-korbanı* olarak, halk ise *Ola-korbanı* olarak getirmektedir. Bu Aaron'un Altın Buzağı olayı sırasındaki tutumu hakkında bir konuya ışık tutmaktadır. Vayikra peraşasında belirtildiği üzere, *Ola-korbanı*, özellikle düşünceyle işlenen günahların onarımı için getirilir. *Hatat-korbanı* ise kasıtsız olarak ama fiilen yapılmış hataları telafi eder. Halkın buzağıyı *Ola-korbanı* olarak getirmesinin anlamı, Altın Buzağı olayında birçok kişinin, fiilen putperestlik yapmamasına karşın, ortaya çıkan altın buzağının bazı güçlere gerçekten sahip olabileceğini düşünmüş olduğudur (bkz. Şemot 32:7-10 açık.). Aaron ise buzağıyı sadece *Hatat-korbanı* olarak getirecektir. Buzağıyı *Ola-korbanı* olarak getirmesinin istenmemesi, Aaron'un Altın Buzağı olayı sırasında putperestlikle ilgili zerre kadar bile düşüncesi olmadığını kanıtlarından biridir. O, yaptığını tamamen halkı oyalamak ve zaman kazanmak için yapmıştır. Bu nedenle Tanrı onu sadece “yaptığından” sorumlu tutmaktadır; niyetinden değil (Rabenu Behaye).

4. *Minha-korbanı* – İbn Ezra, her biri için yanında en kaliteli unla birer *Minha-korbanı* getirildiğini söylemektedir.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קִרְבֵּן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וְעֹשֶׂה
 אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֲלֹתְךָ וְכִפָּר בְּעֶדְךָ וּבְעֵד הָעָם וְעֹשֶׂה אֶת־קִרְבֵּן
 הָעָם וְכִפָּר בְּעֵלָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ח וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
 9 וַיִּשְׁחַט אֶת־עֹגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לּוֹ: ט וַיִּקְרְבוּ בְנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם
 אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק
 10 אֶל־יִסּוֹד הַמִּזְבֵּחַ: י וְאֶת־הַחֶלֶב וְאֶת־הַכֶּלֶיֹת וְאֶת־הִיתְרֹת מִן־הַכֶּבֶד
 מִן־הַחַטָּאת הַקָּטִיר הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:
 11 יא וְאֶת־הַבֶּשֶׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרָף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה:

8. **Kendine ait** – Aaron bu hayvanları kendi şahsi mallarından seçecek ya da kendi parasıyla satın alacaktır. *Yom Kipur*'da bir *Koen Gadol*'un kendisi için yaptığı *korban* da aynı şekilde kendine ait olandan seçilmelidir (*Talmud – Yoma* 3b; İbn Ezra; bkz. 16:3).

9. **[Kalan]** – İbn Ezra.

Kanı ... döktü – İnsanın varlığı, damarlarında dolaşan kanına bağlıdır. Yaşam gücünü veren sıvı, kandır (krş. 17:11-14). Dolayısıyla bu işlem, insanın canı için onarım sağlar (Rabenu Behaye).

10. **[Gerekli tüm] İçyağını** – Bunlar iç organları örten ve onlara bağlı olan içyağı ile, böbreklerin üstündeki içyağıdır (İbn Ezra; bkz. 4:8-9).

Karaciğerden [bir parça...] zarı – Bkz. 4:9.

Tüttürdü – p. 24'te tanımlanan ve *korban* parçalarını yakıp tüketen göksel ateşin gelişine kadar *Mizbeah*'ta kalıcı bir ateş bulunmamaktadır. Bu yüzden, pasuğumuzdaki "tüttürdü" sözcüğüyle kastedilmek istenen anlam, "bu mucizevi ateşin gelip yakmasına uygun halde *Mizbeah*'taki odun yığınının üzerine yerleştirdi" şeklindedir (p. 13, Raşbam o.a.; *Aamek Davar*).

Mizbeah'ta üç şey yakılır: [1] İçyağı; çünkü yağ, kabalığı, insanı günaha sevk eden kibir ve umur-samazlığı simgeler (krş. Devarim 32:15). [2] Böbrekler; çünkü böbrek, insana "öneride bulunan" merkez olarak kabul edilir (bkz. 3:9 açık.). [3] Karaciğer; çünkü insanın tüm tutkuları, öfke,

mevki sevdası ve bedensel zevklere düşkünlük gibi özelliklerin merkezi karaciğerdir. Bu üçü, günahla ortak davrandıkları için, etkilerini bastırmanın sembolü olarak *Mizbeah*'ta yakılırlar (Rabenu Behaye).

11. **Yaktı** – Normal şartlarda kamp dışında yakılmayı gerektiren *Hatat-korbanı* türleri, "*Hataot Penimiyot* – İç *Hatat-korbanları*"; yani kanla ilgili işlemleri *Mişkan*'ın [ya da *Bet-Amikdaş*'ta *Ehal*'ın / *Kodeş*'in] içinde yapılan *Hatat-korbanlarıdır* (bkz. 4:1-21; 16:27). Kan işlemleri dışarıdaki büyük *Mizbeah*'ta yapılan *Hatat-korbanlarının* (*Hataot Hitsoniyot*) eti ise *Koenler* tarafından yenir. Bu açıdan, buradaki *Hatat-korbanı* ile açılış törenlerinin yapıldığı yedi gün boyunca getirilen *Hatat-korbanları* bu konuda istisnadır. Zira bunların kan işlemleri dışarıdaki *Mizbeah*'ta yapılmasına karşın, yine de kamp dışında yakılmışlardır. Açılış töreninde Moşe'nin getirdiği *Hatat-korbanları* için bu tümüyle yakılma gerekliliği emredilmişken (Şemot 29:14), buradaki *Hatat-korbanı* için bu emir Tora'da açıkça geçmese de, elbette Tanrı'nın talimatı üzerine yerine getirilmiştir (Raşi).

Bu istisnanın nedeni nedir? Neden bu *korbanlar* tamamen yakılmışlardır? Önce de belirtildiği üzere, bu *korbanlar*, en azından kısmen, Aaron'un Altın Buzağı günahındaki payını telafi etme amacıyla getirilmiştir. Her şeyin, derinin bile, yakılması ve en ufak bir zerrenin bile olduğu gibi bırakılmaması ile, Tanrı, Bene-Yisrael'e, Aaron'un tamamen affedildiği mesajını vermiştir (*Sifte Koen*).

⁷ Moşe Aaron'a "Mizbeah'a yaklaş" dedi. "[Kendi] *Hatat* ve *Ola-korbanını* yapıp kendin ve halk için bağışlanma sağla. Sonra halkın *korbanını* yapıp onlar için bağışlanma sağlayacaksın – Tanrı'nın emretmiş olduğu gibi."

⁸ Aaron Mizbeah'a yaklaştı ve kendine ait *Hatat*-buzağısını kesti.

⁹ Aaron'un oğulları, kanı ona getirdiler ve [Aaron, işaret] parmağını kana daldırıp Mizbeah'ın köşe çıkıntılarına sürdü, [kalan] kanı da Mizbeah'ın kaidesine döktü.

¹⁰ *Hatat-korbanından*, [gerekli tüm] içyağını, böbrekleri ve karaciğerden [bir parça ile karaciğerin üzerindeki] zarı Mizbeah'ta tüttürdü – [hepsi] Tanrı'nın Moşe'ye emretmiş olduğu şekilde [yapıldı].

¹¹ Eti ve deriyi kampın dışında ateşte yaktı.

Alternatif olarak "Tanrı'nın Onuru'nun Mizkan'a çökerek görünmesinin ardından (bkz. p. 4 açk., alternatif anlam), bu *korban* işlemlerini gerçekleştiren ve Tanrı'nın Görkemi [p. 23'te anlatıldığı üzere] size tekrar görünecektir" (Sforno).

7. Mizbeah'a yaklaş – Basit anlamla Aaron'a "Mizbeah'ın kuzeyine yaklaş" denmektedir; çünkü *korbanın* kesilme yeri burasıdır. Fakat Midraş farklı bir açıklamada bulunur: *Satan*, sürekli olarak Altın Buzağı'nın şeklini Aaron'un gözü önüne getirmekte ve onda Tanrı İbadeti için uygun olmadığı hissini uyandırmaktadır. Başka bir deyişle, Altın Buzağı günahı, buluştuğu tek günah olduğu için, Aaron'un vicdanını sürekli olarak rahatsız etmektedir. Bunun bir sonucu olarak Aaron, Mizbeah'a yaklaşma konusunda büyük bir tereddüt ve utanç içindedir. Bu nedenle Moşe onu cesaretlendirmiş, ona "Neden utanıyorsun? Düşüncelerinden sıyrıl ve Mizbeah'a yaklaş! Bunun [=Koen Gadol mevkiiini doldurmak] için seçildin!" demiştir (*Torat Koanım*; Raşi).

Degel Mahane Efrayim, eğitsel bir yaklaşımla, Moşe'nin "bunun için seçildin" sözlerini "İşte tam olarak bu utanma ve çekingenlik özelliğinin sebebiyle seçildin" şeklinde açıklar. Zira Tanrı, kibirli kişileri hor görür.

Kendi Hatat ve Ola-korbanını – Bahsedilenler, p. 2'deki buzağı ve koçtur (Raşi).

Kendin ve halk için – Dolaylı olarak Aaron'un kişisel *korbanı*, kendisi için olduğu kadar halk için de telafi sağlayacaktır. Çünkü bir kişi, öncelikle kendisini temizlemediği sürece, başkasının günahını telafi edecek işlemleri yapmaya uygun değildir (*Talmud – Bava Metsia* 107b). Dolayısıyla Aaron, ancak kendi hatası için onarım sağladık-

tan sonra p. 3'te listelenen toplumsal *korbanları* yerine getirebilecektir (İbn Ezra). Diğer yandan Aaron'un kişisel *Hatat-korbanı* olan buzağı, Altın Buzağı günahına karşılık getirildiğinden ve bu olayda halk da günah işlediğinden, bu buzağı Aaron için olduğu gibi, bir dereceye kadar halk için de telafi sağlayacaktır (*Mişmeret Akodeş*).

Alternatif bir çeviri şöyledir: "[Kendi] *Hatat* ve *Ola-korbanını* yapıp kendin için bağışlanma sağla; [bu şekilde] halk için de [bağışlanma sağlayabileceksin. Zira onları bağışlatabilmek için önce senin bağışlanman gerekiyor (*Talmud – Yoma* 43b)]" (İbn Ezra; Ramban; *Daat Zekenim*). Ya da "halk" sözcüğünün bazı zamanlarda aile ya da kabileyi ifade edebildiği göz önünde bulundurularak, "kendin ve ailen [=Levi kabilesi] için bağışlanma sağla; sonra da halk için..." (Rabenu Behaye).

Halkın korbanını – p. 3'te listelenen teke, buzağı ve kuzu. Bu üçüne bir grup halinde "*korban*" adı verilmektedir. Fakat p. 4'teki *Şelamim-korbanı* bu gruba dahil değildir; zira "halkın *korbanı*"ndan kasıt, "halkın hataları için telafi sağlayan *korban*"dır. *Şelamim-korbanı* ise günah bağışlatmak için getirilmez.

Bu üç hayvanın grup ismiyle anılmasının nedeni, hepsinin birer yaşında olmasıdır. Aaron'un getireceği hayvanlar ise farklı yaşlarda olduklarından, ayrı ayrı vurgulanmışlardır ("[Kendi] *Hatat* ve *Ola-korbanını*"). Zira buzağı ikinci yılını sürmektedir. Koç ise ikinci yılının ikinci ayına girmiş olmalıdır (bkz. 5:19 açk.). Bir kuzu bu yaşa gelip "koç" sıfatını elde ettikten sonra hep koç olarak kalır. Bir buzağı ise üçüncü yaşına girdiğinde "boğa" sınıfına yükselir. Bu da iki hayvan arasındaki ikinci farklılıktır (Raşi; *Rashi – Sapirstein Edition*).

יב וישחט

12

אֶת־הָעֶלָּה וְיִמְצְאוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ

סְבִיב: יג וְאֶת־הָעֶלָּה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לְנִתְחִיָּה וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיִּקְטֹּר 13

עַל־הַמִּזְבֵּחַ: יד וַיִּרְחֹץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכַּרְעִים וַיִּקְטֹּר עַל־הָעֶלָּה 14

הַמִּזְבֵּחַ: טו וַיִּקְרֹב אֶת קֶרְבֵּן הָעֵם וַיִּקַּח אֶת־שָׁעִיר הַחֲטָאת אֲשֶׁר 15

לָעֵם וַיִּשְׁחֲטוּהוּ וַיַּחֲטִיאוּ כְּרֹאשׁוֹ: טז וַיִּקְרֹב אֶת־הָעֶלָּה וַיַּעֲשֶׂה 16

כַּמִּשְׁפָּט: טז יז וַיִּקְרַב אֶת־הַמִּנְחָה וַיִּמְלֵא כַּפּוֹ מִמֶּנָּה וַיִּקְטֹּר 17

עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִלֶּבֶד עַל־תְּתֵב הַבָּקָר: יח וַיִּשְׁחֲט אֶת־הַשּׁוֹר וְאֶת־הָאֵיל 18

זָבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לָעֵם וְיִמְצְאוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו 19

וַיִּזְרְקוּהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סְבִיב: יט וְאֶת־הַחֲלָבִים מִן־הַשּׁוֹר וּמִן־הָאֵיל 19

הָאֵלֶּיָּה וְהַמִּכְסֶּה וְהַכִּלִּית וַיִּתֵּרֶת הַכֶּבֶד: כ וַיִּשְׂמוּ אֶת־הַחֲלָבִים 20

עַל־הַחֲזוֹת וַיִּקְטֹּר הַחֲלָבִים הַמִּזְבֵּחַ: כא וְאֶת הַחֲזוֹת וְאֶת שׁוֹק 21

הַיָּמִין הַנִּיף אֶהֱרֹן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה:

Alternatif olarak, “[Tüm bu işlemler] Sabahın Ola-korbanı [tamamlandıktan sonra, ondan] bağmsız olarak [yapıldı]” (Raşi). Tora daha önce (6:5), Ola/Tamid-korbanının günün ilk korbanı olduğunu öğretmişti. Raşi bu nedenle pasuktaki “Sabahın Ola-korbanından ayrıydı; farklıydı” ifadesinin sadece pasuğun başında geçen Minha-korbanı değil, o gün yapılan tüm işlemler için kullanıldığını vurgulamaktadır.

Ramban buna bağlı farklı bir açıklama daha sunar: Bu günde Tamid-korbanına gerek olmadığı gibi hatalı bir sonuca varılabilir. Ne de olsa önceki pasukta bahsedilen halkın Ola-korbanı toplumsal bir korbandır. Bu yanlışlığa düşülmemesi için, Tora o gün sabah Ola-korbanının yapıldığını ve bu ikinci toplumsal Ola-korbanının bundan sonra ve ayrı olarak getirildiğini vurgulamaktadır.

18. Hazır ettiler – Bu şekilde Aaron’un oğulları Şelamim-korbanı için de pratik eğitim almış olmaktadır (Sforno; p. 12 açık.).

19. Örtü görevi gören [tüm içyağlarını] – Raşi’ye göre bu sadece iç organları örten içyağıdır (bkz. 3:3 açık.; 3:9, 3:14, 4:8, 7:3, Şemot 29:13

açk. ve 29:22). Ramban’a göre ise önceki bölümlerde Mizbeah’ta yakılması söylenen tüm içyağları bu sınıfa girer. Zira hepsi bir şekilde örtü görevine sahiptir. Bunlar, iç organları örten içyağı, iç organların hemen üstüne yapışık olan içyağı, böbreklerin üstündeki içyağı, böğürlerin üstündeki içyağıdır (3:3-4).

[Her ikisinden]... – Ramban.

20. En makbul kısımları – Sadece p. 10’daki (bkz. o.a.) içyağları değil, onların yanında karaciğer zarı ve böbrekler de göğüslerin üzerine yerleştirilmiştir (İbn Ezra). Buna göre en altta göğüsler, onların üstünde, kuyruk, böbrekler ve karaciğer zarı, en üstte de içyağları vardır. Böylece en görünür halde olan, içyağlarıdır (Ramban). Bu açıdan çeviri “içyağlarını” şeklinde de olabilir.

[Her iki hayvana ait] – Boğanın ve koçun göğüsleri. Sıradaki pasukta da her iki hayvanın göğüsleri ve sağ butlarından bahsedilmektedir (İbn Ezra).

Göğüslerin üzerine – Sıradaki pasukta açıklanan Tenufa işlemi bundan önce yapılmıştır. Bu

¹² *Ola-korbanı* kesti. Aaron'un oğulları, kanı ona hazır ettiler ve [Aaron, kanı] *Mizbeah*'ın tüm duvarlarına çarptı. ¹³ [Oğulları,] Parçalarına [ayrılmış halde] *Ola-korbanı* ve kelleyi ona hazır ettiler. [Aaron bunları] *Mizbeah*'ta tüttürdü.

¹⁴ İç organları ve bacakları yıkadı ve [onları] *Mizbeah*'ta *Ola-korbanı*[nın diğer parçaları] ile birlikte tüttürdü. ¹⁵ Halkın *korbanı* yaklaştırdı: Halka ait *Hatat*-tekesini aldı, onu kesti ve onu ilki gibi *Hatat-korbanı* haline getirdi.

¹⁶ *Ola-korbanı* yaklaştırdı ve işlemlerini kurala göre gerçekleştirdi.

¹⁷ *Minha-korbanı* yaklaştırdı. Ondan bir avuç dolusu alıp *Mizbeah*'ın üzerinde tüttürdü. [Bu,] Sabahın *Ola-korbanı* [ile getirilen *Minha*'dan] ayrıydı.

¹⁸ Halka ait *Şelamim*-kesimi olan boğayı ve koçu kesti. Aaron'un oğulları, [her ikisine ait] kanı ona hazır ettiler ve [Aaron] onu *Mizbeah*'ın tüm duvarlarına çarptı.

¹⁹ [Oğulları ayrıca] Boğadan içyağlarını, koçtan kuyruğu ve örtü görevi gören [tüm içyağlarını; ve her ikisinden] böbrekleri ve karaciğer zarını [da hazır ettiler].

²⁰ Bu en makbul kısımları [her iki hayvana ait] göğüslerin üzerine yerleştirdiler ve [Aaron] bu en makbul kısımları *Mizbeah*'ta tüttürdü.

²¹ [Fakat öncesinde] Aaron, Moşe'nin emrettiği üzere, [her iki hayvana ait] göğüsleri ve sağ butları Tanrı'nın Huzuru'nda *Tenufa* [hareketleriyle] salladı.

12. Hazır ettiler – İbranice *Vayamtsiu*. Tam anlam, “istendiği anda erişilip kullanılabilir hale getirdiler” şeklindedir (krş. İbn Ezra). Oğulları, Aaron'un *korbanı* ile bu uğraşları sırasında *Ola-korbanı* hakkında pratik eğitim de almış olmaktadır (Sforno).

Tüm duvarlarına – Bkz. 1:5 açık.

15. İlki gibi – “Bu bölümde açıklanan ‘ilk’ *Hatat-korbanı* gibi; yani kendi adına getirdiği buzağı gibi” (p. 8-11; Raşi). “İlk”ten kasıt, hemen önceki pasuklarda belirtilen koç olamaz; zira o bir *Ola-korbanı*dır, bu ise *Hatat-korbanı* (*Mizrahi*).

“İlki gibi” ifadesi aynı zamanda, tıpkı Aaron'un buzağısı gibi, bu tekenin de, kan işlemleri içeride değil dışarıda yapılmasına karşın (bkz. p. 11 açık.) kamp dışında yakıldığını belirtir (Sforno).

***Hatat-korbanı* haline getirdi** – Bkz. 6:19 açık. Ya da “onunla *gimahi* sildi” (İbn Ezra).

16. İşlemlerini kurala göre gerçekleştirdi – Tam çeviriyle, “onu [= *Ola-korbanı*] kurala göre yaptı/hazırladı”. Söylenmek istenen, Aaron'un bu *Ola-korbanı*, *Perek* 1'de açıklanan tüm kurallara uygun bir şekilde gerçekleştirmiş olduğudur (*Talmud* – *Betsa* 20a; Raşi). Buna karşılık, Sforno, [olasılıkla *Perek* 1'deki tanımında, işlemlerin hep “Aaron'un oğulları” tarafından yapılacağını söylenmesinden yola çıkarak,] burada da kanın *Mizbeah* duvarına çarpılması, parçaların *Mizbeah*'a dizilmesi ve tüttürülmesinin de Aaron değil, onun oğulları tarafından yapıldığı görüşündedir.

Önceki pasuk *Hatat-korbanı* için “ilki gibi” tanımını kullanmışken, burada “kuralına göre” demektedir. Bunun sebebi, burada yapılan tüm *Hatat-korbanı*ların aynı prosedürle yapılmış, *Ola-korbanı*nın ise farklı bir süreçle gerçekleştirilmiş olmasıdır. Aaron kendi özel *Ola-korbanı*'nı gerçekleştirirken (p. 12-14), normal *Ola-korbanı*nda yapılması gereken “*Semiha* – *El Dayama*” işlemini yapmamıştır. Bu, özel bir durumdur. Fakat şimdi halkın *Ola-korbanı* yapacaktır ve bu, “ilki gibi” değil, “kuralına göre”, yani el dayama aşaması da dahil olmak üzere yapılacaktır (*Beer Yitshak*). Bu da, tıpkı *Perek* 1'de açıklanan gönüllü *Ola-korbanı*ları gibi, emir gereği yapılan *Ola-korbanı*larında da el dayama aşamasının olduğunu öğretir (*Talmud* – *Betsa* 20a).

17. Bir avuç dolusu alıp – Tam çeviriyle “avucunu doldurdu”. Bu, 2:2'de açıklanan kemitsa işlemidir (Raşi). Bu işlem sağ elle yapılır (*Talmud* – *Menahot* 9b).

Sabahın *Ola-korbanı* [ile getirilen *Minha*'dan] ayrıydı – Eğer önceki pasuk “*Ola-korbanı* yaklaştırdı ve sabahın *Ola-korbanı*ndan ayrı olarak bu *korbanı* işlemlerini kurala göre gerçekleştirdi” demiş olsaydı, o zaman sabah yapılan ve bir *Ola-korbanı* olan “*Tamid* – Düzenli / Sürekli” *korbanı*ndan bahsedildiği açık olurdu. Fakat araya bu pasukta *Minha*'nın girmesi, “Sabahın *Ola-korbanı*” yanında gelen *Minha*'dan (*Şemot* 29:40; *Bamidbar* 28:5) bahsedildiğini göstermektedir (krş. *Torat Koanim*; Sforno; Ramban).

כב וישא

אֶהָרֶן אֶת־יָדוֹ [יָדָיו] אֶל־הָעֵם וַיְבָרְכֵם וַיֵּרֶד מֵעֶשֶׂת הַחֹטָאֹת

וְהָעֵלָה וְהַשְׁלָמִים: כג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֱהֱל מוֹעֵד וַיִּצְאוּ 23

וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעֵם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם: שדישי

verildiğine göre çeviri “indi” şeklinde olamaz. Çevirinin “inmişti” şeklinde yapılması, pasuğun ilk yarısında anlatılan beraha verme olayının, inme fiilinden sonra gerçekleştiğini vurgulama amaçlıdır (*Torat Koanim*; Raşi; İbn Ezra; *Nahalat Yaakov*; *Sifte Hahamim*; *Maskil Ledavid*).

23. Moşe, Aaron’la birlikte ... girdi – Buluşma Çadırı’na neden girip neden çıkmışlardır? *Torat Koanim*’den alıntı yapan Raşi, iki alternatif sunar: [1] Moşe, *Mişkan*’ın içinde yer alan Altın *Mizbeah*’ın üzerinde tütsünün (*Ketoret*) nasıl yapılacağı konusunu Aaron’a öğretmiştir. [2] Aaron, uzun açılış töreni ibadetlerine karşın *Şehina*’nın halkın içine indiğini gösteren bir işaret görmeyince, kendisini suçlamaya başlar: “Tanrı’nın [Altın Buzağı günahı nedeniyle] bana öfkeli olduğunu biliyorum. *Şehina*, Yisrael’in üzerine benim yüzümden inmedi.” Sonra acıyla Moşe’ye döner ve “Moşe, kardeşim” der. “Nedir bu bana yaptığın? Tanrısal İbadet görevini benim üzerime verdin [ama değersiz olduğum için ibadet kabul edilmedi ve] herkesin gözünde küçük düştüm.” Bunun üzerine Moşe hemen [Aaron’la birlikte Buluşma Çadırı’na] girer ve merhamet için dua eder. Bunun ardından *Şehina* hemen Yisrael’in arasında açığa çıkar. İbn Ezra ve Raşbam da giriş amacının mucizevi ateşin gelişi için dua etmek olduğu görüşündedirler.

Rabenu Behaye ise, temel amacın tütsü konusunun öğrenilmesi olduğuna katılmakla birlikte, yedi açılış günü boyunca Aaron’un *Mişkan*’ın sadece avlusunda kalıp içeriye girme yetkisi olmadığı (8:35), bu sekizinci günde ise artık bu yetkiye kavuştuğu ve şimdi bu yetkinin vurgulanması için Moşe ile birlikte *Mişkan*’a girdiği detayını ekler.

Halkı mübarek kıldılar – Tütsünün yakıldığı an, duaların kabul edilmesi açısından özel bir pozitif etkiye sahiptir. Bu nedenle halkı mübarek kılmak

için bunun hemen ardından dışarı çıkmışlardır. *Yom Kipur*’daki özel ibadette de *Koen Gadol*, *Kodeş Akodaşim*’de tütsü yaktıktan sonra, küreği olduğu gibi bırakıp halkı mübarek kılmaya çıkar (bkz. Ahare Mot peraşası). Buna bağlı olarak Kral David, Teilim kitabında “*Tikon Tefilati Ketoret Lefaneha – Duam, Huzurunda Tütsü [Gibi] Tesis / Sabit / Kalıcı / Kabul Edilir Olsun*” (Teilim 141:2) diyerek, tütsü işleminin, diğer tüm *korban*lardan daha etkili olduğuna işaret etmiştir. Bu nedenle, tütsüden hemen sonra yapılan duanın etkisi daha büyüktür (Rabenu Behaye).

Moşe ve Aaron, halkı, “*Şehina* elinizin emeğinde barınsın” sözleri ve Teilim 90:17’deki “*Vii Noam...*” pasuğuyla mübarek kılmışlardır (Raşi; krş. Şemot 39:43 açık.). Açılış törenlerinin yapıldığı yedi gün boyunca Moşe her gün *Mişkan*’ı kurup, gerekli ibadeti gerçekleştirdikten sonra onu tekrar sökmüş, ama bu süre boyunca *Şehina Mişkan*’ın üzerine çökmemiştir. Bene-Yisrael bunu görünce hayıflanıp “tüm çabalarımız, sırf *Şehina*’nın aramızda barınması ve bu şekilde Altın Buzağı günahının affedildiğini anlayabilmemiz içindi” diyorlardı. Bu nedenle Moşe onlara “*Tanrı’nın yapmanızı emrettiği şey budur; [yapın ve] Tanrı’nın Görkemi size görünecektir*” (p. 6) demiştir. “Ağabeyim Aaron benden daha önemli biri. Benim değil, onun yaptığı *korban*lar ve ibadet sonrasında *Şehina* aranızda barınacak, bu şekilde siz de Tanrı’nın onu özellikle seçtiğine tanık olacaksınız” (*Torat Koanim*; Raşi). Moşe Rabenu bu sözleri nedeniyle, Aaron’la birlikte çadıra girip ibadetin kabulünün, *Şehina*’nın açığa çıkışıyla tasdik edilmesi için dua etmişlerdir.

Tanrı’nın Görkemi ... görüldü – Sıradaki pasukta belirtilen mucizevi ateşin çıkışıyla (Saadya Gaon; Raşbam). Alternatif olarak halk burada peygamberlere özgü bir vizyon tecrübe etmiştir (*Targum Yonatan*).

²² Aaron ellerini halka doğru kaldırdı ve onları mübarek kıldı. [Aaron bu arada] *Hatat, Ola ve Şelamim-korbanlarını* gerçekleştirdiği [Mizbeah'tan] inmişti.

²³ Moşe, Aaron'la birlikte Buluşma Çadırı'na girdi. Çıktıklarında halkı mübarek kıldılar. [O zaman] Tanrı'nın Görkemi tüm halka göründü:

işlem sırasında parçaların sıralaması farklıdır. Bunun ardından, *Tenufa* işlemini yaptıran *Koen* bu parçaları, üsttekiler alta gelecek şekilde, bunları *Mizbeah*'a taşıyacak olan bir diğer *Koen*'in eline vermiştir (Raşi; bkz. 7:30 açk.). Bu şekilde göğüsler alta gelmiş, diğer kısımlar da onların üstüne yerleştirilmiştir.

En makbul kısımları Mizbeah 'ta tüttürdü – Yukarıda *En Makbul Kısımları* konu başlığında bahsedilen tüm bölümleri. Fakat çeviri orada da yapılabileceği şekilde “içyağlarını” şeklinde de olabilir; zira tüttürme işleminde en büyük pay içyağlarındadır. Aynı durum p. 24'teki “makbul kısımlar” için de geçerlidir (Ramban).

22-24. Aaron'un Berahası ve Tanrısız Mevcudiyet. *Korban* ibadetinde ilk gününü tamamlayan Aaron, ilk kez olarak “*Birkat Koanim* – *Koenler'in Berahası*” ile halkı neşe içinde mübarek kılmaktadır. Aaron halka Tanrı'nın berahasını aktarmak için can atmıştır; zira Aaron ve onun soyuna mensup kişilerin cömert ve sevgi dolu doğaları bunu gerektirir. Bunun ödülü olarak, Tanrı, *Birkat Koanim*'le halkı mübarek kılma görevini *Koenler*'e vermiştir (*Sefat Emet*).

22. Aaron ellerini halka doğru kaldırdı – Bunun anlamı “Aaron ellerini halka doğru uzattı” değildir. Aaron, halk için, halkın yararına, Tanrı'nın berahasını halka aktarmak üzere, ellerini dik bir açıyla yukarı doğru kaldırmıştır (Rabenu Behaye). Bu, *Koenler*'in halkı mübarek kılarken ellerini kaldırmaları konusundaki gerekliliğin kaynağıdır (*Talmud* – *Sota* 38a).

“*Elleri*” anlamına gelen sözcüğü *Yadav* sözcüğü bir *Yod* harfi eksik yazılmıştır. Sözcük köklü gelenek nedeniyle yine *Yadav* şeklinde okunsa da, bu haliyle “*Yado* – *Eli*” şeklinde de okunabilir. Bu da ellerden birinin diğerinden daha önemli olduğuna işaret eder ve *Koenler*'in halkı mübarek kıldıkları sırada, sağ ellerini sol ele göre biraz daha yüksekte tutması gerektiğini gösterir (*Agaot Maymoniyot*, *Tefila* 14:3).

Onları mübarek kıldı – Aaron bu noktada *Birkat Koanim*'i telaffuz etmiştir (*Torat Koanim*; Raşi). Bu berahanın metni henüz Tora'da kaydedilmemiş olmasına karşın – zira bu metin *Bamidbar* 6:24-27'de açıklanmaktadır – önceden Moşe'ye öğretilmiş ve onun tarafından Aaron'a aktarılmıştır. Kısacası Tora burada “mübarek kıldı” demekle yetinmiş, bunun nasıl yapıldığı konusundaki detayı ise daha sonraya, *Bamidbar* kitabına bırakmıştır (*Talmud Yerusalmi* – *Taanit* 4:1).

Bamidbar kitabında berahanın nasıl verileceği konusundaki “emir” verilmektedir. Aaron berahayı burada verdiğine göre, bu da Tora'nın kronolojik sırayı izlemediğine dair örneklerden biridir. Zira emir, uygulamadan sonra değil, önce verilmiş olmalıdır. Bu akla da yakındır; zira *Bamidbar* kitabında bu emir verildikten hemen sonra Tora yine *Mişkan*'ın açıldığı 1 Nisan tarihine dönmektedir.

Ramban alternatif bir görüş daha sunar: Aaron burada halkı bir şekilde mübarek kılmıştır ve Tora burada söz konusu berahanın içeriğini açıklamamıştır. *Bamidbar* kitabında açıklanan beraha ise, tüm *Koenler*'in tüm nesiller boyunca halkı mübarek kılarken telaffuz etmeleri emredilen metindir [ve Aaron'un burada verdiği beraha bu olmayabilir]. Bir başka açıklama da, *Birkat Koanim*'in bu noktada [sadece] Aaron'a emredildiği, *Bamidbar*'da ise bu emrin diğer tüm *Koenler*'i de kapsar hale geldiği şeklindedir.

[Mizbeah 'tan] İnmişti – Tam çeviriyle “*Hatat, Ola ve Şelamim-korbanlarını gerçekleştirmekten indi*”. Aaron halka berahayı *Mizbeah*'ın üzerindeyken değil, başka bir yüksek platforma çıkarak vermiştir. Ancak Aaron'un bu platformdan indiğini söylemeye gerek yoktur; zira orada ebediyen kalmayacağı açıktır. Bu nedenle bu pasukta belirtilen iniş fiili, söz konusu platformdan değil, *Mizbeah*'tan olmalıdır. Çevirideki “[*Mizbeah'tan*]” eklemesinin nedeni budur. Fakat beraha *korbanların* tamamlanmasından sonra

כד וַתֵּצֵא

אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֶת-הָעֹלָה וְאֶת-הַחֲלָבִים
וַיֵּרָא כָּל-הָעָם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם: א וַיִּקְחוּ בְנֵי-אֶהֱרֹן נָדָב
וְאִבִּיהוּא אִישׁ מַחֲתָתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ וַיִּשְׂמוּ עָלֶיהָ קֶטֶרֶת
וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם:

☞ Nadav ve Aviu kendilerine emredilmeyen bu işe neden girmişlerdir? Tanrı'nın, *korbanları* yakmak için göklerden bir ateş göndermek suretiyle Bene-Yisrael'e gösterdiği büyük sevgiye tanık oldukları zaman, Nadav ve Aviu buna Tanrı'ya olan kendi büyük sevgilerini ifade edecek bir davranışla karşılık vermek istemişlerdir. Bu amaç için de tütsüyü kullanmışlardır (*Torat Koanim*). Her gün düzenli olarak tütsü getirme şeklinde bir işlemin olduğunu bildiklerinden ve Moşe'nin bunu yapması için henüz hiç kimseye talimat vermediğini gördüklerinden, bu konuda inisiyatifini kendi ellerine alabileceklerini düşünmüşlerdir. Oysa Moşe göklerden incek ateşi beklemektedir. Zira ilk tütsünün Bizzat Tanrı'nın Ateşi ile yanmasını istemiştir. Bu, halkın gözünde Tanrı'nın kutsiyetinin güçlü bir ifadesi olacaktır. Fakat Nadav ve Aviu bu davranışlarıyla mucizenin halk üzerindeki etkisini zayıflatmışlardır (Raşbam).

Kabala kökenli bir açıklama ise şöyledir: Tütsü, Tanrı'nın sert Yargı Niteliği'ni yumuşatma özelliğine sahiptir. "*Ketoret – Tütsü*" sözcüğü, "bağlamak" anlamı da taşır ve dolayısıyla tütsü, insanın ruhunun Tanrı'nın Nitelikleri'ne kenetlenişini ifade eder. Bu kenetlenme, Tanrısal Nitelik'ten kaynaklanan bolluk, refah ve bereketin, tütsüyü sunan kişiye inmesini sağlar. Fakat bunun için şart, tütsüyü yapan kişinin, tüm bunları Tanrı'nın Kutsal İsmi'ne yoğunlaşarak yapmasıdır. Nadav ve Aviu işte bunu amaçlamışlardır. Hataları ise konsantrasyonlarını, İsim'e değil, sadece Yargı Niteliği'ne yöneltmiş olmalarındadır. Bu nedenle yaptıkları ibadet memnuniyetle kabul edilmediği gibi, onlar da doğrudan sert Yargı Niteliği'nin hedefi olmuşlardır (Ramban; Rabenu Behaye).

Midraş, Nadav ve Aviu'nun burada belirtilenlerin dışında başka hatalar işlediklerini de kaydeder. Öncelikle, Tanrısal Nur'a bakmışlardır (bkz. Şemot 24:11 açık.; Raşi; *Targum Yonatan*). Midraş bunun yanında, ikisinin, Moşe ve Aaron'dan sonra lider olacakları günleri iple çektiklerini

söyler. Fakat Tanrı "Kimi kimi gömeceğini göreceğiz" demiştir. *Tanah*'ta yazılı olduğu gibi "Yarın ne olacağı konusunda böbürlenme, çünkü günün ne getireceğini bilemezsin" (Mişle 27:1) (*Midraş – Yalkut Şimoni*). Ve eski bir deyişin söylediği gibi, "birçok yaşlı deve, birçok genç devenin postunu [yük olarak] taşır". Ölümün kimi ne zaman bulacağını kimse bilemez (*Meam Loetz*).

Nadav ve Aviu'nun ölümüne neden olan bir başka sebep de Aaron'un Altın Buzağı olayındaki rolüdür. Bu olay sonrasında Tanrı Aaron'un dört oğlunun birden ölmesine karar vermiş, fakat Moşe'nin duaları sayesinde kararın yarısı iptal edilmişti. Buna göre sadece ikisi ölecekti ve ilk günah işleyenler Nadav ve Aviu olunca, onlar ölmüşlerdir (*Mizrahi; Yefe Toar; bkz. p. 12 açık.*).

Bir açıklamaya göre ikisinin ölüm nedeni, evlenmeyi reddetmiş olmalarıdır. Onları bekleyen birçok erdemli genç kız olmasına rağmen, onlar gururla "amcamız [Moşe] kral [statüsünde], babamız [Aaron] *Koen Gadol*, dayımız [Nahşon ben Aminadav, Yeuda kabilesinde] kabile lideri, bizler *Koeniz*; hangi kız bize uygun olabilir?" diyorlardı. Sonuç olarak "[Yisrael'in seçkin] Gençlerini ateş tüketti; kızları ise [evlenip, düğün sırasında] methedilemedi" (Teilim 78:63; *Midraş; 15:31, Rabenu Behaye o.a.*) ve ikisi, çocuksuz olarak öldüler (*Bamidbar 3:4*).

Nadav ve Aviu'nun sorumlu tutulduğu başka konular da vardır (bkz. p. 9 açık.; 15:31 açık.). Her ne kadar bunların hepsinin doğru olması olasılığı mevcutsa da, Hahamlarımız'ın tüm bunları vurgulamalarının asıl amacı, bu iki büyük kişinin bu günahları gerçekten işlediklerini söylemek değildir. Zira yöntem gereği, Hahamlarımız türlü örneklerle, türlü mesajlar vermeyi amaçlarlar. Dolayısıyla bu "günah" senaryolarının her biri, özlerinde vermek istenen mesaj göz önünde tutularak değerlendirilmelidir.

1. Aaron'un oğulları – Aaron'un oğulları olmalarına karşın, kendi başlarına hareket

²⁴ Tanrı'nın Huzuru'ndan bir ateş çıktı ve Mizbeah'ın üzerinde [bulunan] *Ola-korbanı* ve [diğer tüm] makbul kısımları [yakıp] tüketti. Tüm halk bunu gördü; seslerini [övgülerle] yükselttiler ve yüzüstü yere kapandılar.

10

¹ Aaron'un oğulları Nadav ve Aviu, birer kor küreği aldılar, içlerine ateş koydular, [ateşin] üzerine de tütsü yerleştirerek, Tanrı'nın Huzuru'nda, [Tanrı'nın] kendilerine emretmiş olmadığı yetkisiz bir ateş getirdiler.

24. Tanrı'nın Huzuru'ndan bir ateş çıktı – Göklerden yeryüzüne bir sütun halinde ateş inmiştir (*Torat Koanim*). Bir başka görüşe göre, ateş *Kodeş Akodaşim*'den çıkmış, Altın Mizbeah'ta tütsüyü yaktıktan sonra Çadır'ı terk ederek Bakır Mizbeah'taki *korban* parçalarını yakmıştır [Nitekim günlük ibadette de *Tamid-korban*ından önce tütsü işlemi yapılır]. Bir görüşe göre ateş Çadır'dan çıkmadan önce, Altın Mizbeah'ın yanında yakaladığı Nadav ve Aviu'yu da yakıp öldürmüştür (10:2; Raşbam). Bazı görüşlere göre söz konusu ateş gökten yıldırıma benzer şekilde inmiştir (Josephus Flavius, *Eski Dönemler* 3:8:6).

Ola-korbanı – Üç korbandan bahsedilmektedir: Sabah her şeyden önce yapılan *Ola/Tamid-korbanı*, Aaron'un *Ola-korbanı* ve halkın *Ola-korbanı*. Başka bir deyişle, pasuk tekil olarak "*Ola-korbanı*" dese de, kastedilen, bu sınıfta olup tüttürülmek üzere Mizbeah'ın üzerine yerleştirilen tüm *Ola-korbanlarıdır* (İbn Ezra).

Makbul kısımları – Aaron'un buzağı ve koçunun, ayrıca tekenin, boğanın ve koçun yakılmayı gerektiren tüm kısımları (İbn Ezra).

Seslerini [övgülerle] yükselttiler – İbranice *Vayaronu*. *Targum Onkelos*'a [ve ondan alıntı yapan Raşi'ye] göre bu sözcüğün anlamı "*övgüler sundular; methiyeler düzdüler*" şeklindedir. İbn Ezra'ya göre ise sözcük "*yüksek ses*" ifade eder. Çevirimiz bu iki görüşü de kapsayacak şekildedir (Rabi Arye Kaplan). Halk, Tanrı'nın, *Şehinası*'nı onların el emeğiyle bağdaştırmayı kabul ettiğini görünce haklı bir sevince kapılmıştır (*Meam Loez*).

Alternatif olarak "*şarkı söylediler*" (Saadya Gaon) ya da "*kendilerinden geçtiler*" (*Or Tora, Mikets*, s. 37a. Bkz. *Meditation and the Bible*, s. 120).

Yüzüstü yere kapandılar – Ateş mucizesine ek olarak, halk, sadece 50x50 *ama* boyutlarındaki avluya tamamen sığıldıkları mucizesini de (8:3 açık.) fark ederek el ve dizleri üzerinde yere kapanır – buna karşın herkes için hala 4 *ama*'lık yer vardır! Bunu gören halkın üzerine kutsal bir

ilham çöker ve Tanrı'yı yüksek sesle öven bir şarkı söylerler (*Midraş – Yalkut Şimoni*).

10.

1-7. Nadav ve Aviu'nun Ölümleri. Açılış törenlerinin neşesi zirveye eriştiği sırada, trajedi, darbesini indirir. Aaron'un iki büyük oğlu – Moşe'nin "ulusun en seçkin çocukları" olarak nitelendirdiği kişiler – yetkisiz bir uygulama yaparlar ve bunu hayatlarıyla öderler. Moşe ve Aaron'un, bu ciddi kayıp karşısındaki davranışları, kendi büyüklükleri hakkında çok güçlü bir delil olmanın yanında, Tanrı'nın İsmi'nin kutsiyetinin vurgulanması açısından da yeni ve kuvvetli bir aşamadır.

Hahamlarımız ve otoriteler Nadav ve Aviu'nun yaptıkları ihlalin tam niteliği, bunu neden yaptıkları ve neden ölümlerine yol açtığı konusunda geniş bir yelpazeyi kapsayan görüşler ileri sürerler. Çok kısaca, önde gelen otoritelerin görüşlerini ve Nadav ile Aviu'nun hata yapmasına neden olan temel sorunla ilgili bir perspektif sunuyoruz.

❧ **Yetkisiz Tütsü Getirme Günahı.** Birçok otorite, Nadav ve Aviu'nun kendi tütsülerini *Kodeş Akodaşim*'e getirerek hata yaptıklarını söyleyen *Torat Koanim*'in açıklamasını benimser. Burası, *Koen Gadol*'un bile sadece *Yom Kipur*'da girebileceği kutsiyette bir yerdir. Ancak Ramban (16:2 o.a.) ve Rabenu Behaye, Nadav ve Aviu'nun, *Mişkan*'ın en kutsal bölgesine girme gibi bir hataya düşmüş olabileceklerine ihtimal vermez. Zira bu, o noktaya kadar kendi babalarının bile girmesinin emredilmediği ya da girmeye yetkili olmadığı bir yerdir. Onların görüşüne göre, Nadav ve Aviu, içerideki Altın Mizbeah'ta gündelik tütsü işlemini yapmak için girmişlerdir. Hataları ise, ya bunu, kendilerine emredilmemiş olmasına karşın yapmış olmaları, ya da normalde tütsü ateşinin Mizbeah'ın üzerindeki korlardan alınması gerekmesine karşın (krş. 16:12), onların kendi yaktıkları bir ateşi getirmeleridir (Rabenu Behaye). Raavad'a göre bu onların, gökten bir ateşin geleceğine dair inançlarındaki bir zayıflığın işaretidir.

2 בַּוּתְצָא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמָתוּ לִפְנֵי יְהוָה:
 3 גַּוַּיָּאמַר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה | לֵאמֹר בְּקִרְבִּי
 אֶקְדָּשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכְבֹּד וַיָּדַם אֶהֱרֹן:

olarak bahsetmektedir. Nadav ve Aviu, halkın Moşe ve Aaron'dan sonra gelen en seçkin kişileridirler (bkz. Şemot 24:9).

Anlaşıldığı kadarıyla Hahamlarımız, Tora'nın dört idam şeklinden biri olan **"Serefa – Yakmak"** yöntemini buradan öğrenmişlerdir (Rabenu Behaye). Zira bu yöntem, mahkumun ateş içinde yakılması şeklinde değil, bedenın dıştan sağlam kalacağı şekilde, sadece içten yakış yöntemiyle yapılır (bkz. Ekler; Yahudilik'te İdam Cezası).

Tanrı'nın Huzuru'nda öldüler – Rabi Eliezer'e göre Nadav ve Aviu'nun ölümleri dışarıda gerçekleşmiştir. Zira Mişael ve Eltsafan (p. 4) birer Levi oldukları için, onların *Kodeş'e* girmeleri yasaktır (krş. *Yad – Biat Amikdaş* 2:2). Fakat pasuk burada **"Tanrı'nın Huzuru'nda"** diyerek içeriye kastetmektedir. Rabi Eliezer bu nedenle, onlar içerideyken ateşin gelip onları vurduğunu ve tam ölmelerinden önce bir meleğin onları dışarı itelediğini söyler. Rabi Akiva ise ölümlerin doğrudan içeride gerçekleştiği görüşündedir. Mişael ve Eltsafan da Nadav ve Aviu'yu çıkarabilmek için içeriye bir çengel fırlatıp onları sürüklemişlerdir (*Torat Koanim*).

Ramban bu ikinci görüşü daha açık hale getirir: Kurala göre *Koenler* sadece ibadet için *Kodeş'e* girebilirler. İbadet dışında ise giremezler (bkz. 16:2 açık., *Ki ölmesinler* k.b.). Fakat bu kural, ibadet dışında sadece "gereksiz" girişi yasaklamaktadır. Öte yandan ibadet dışında bir amaçla da olsa, gerekli olduğu takdirde, örneğin içeriye bir şekilde girmiş herhangi bir *tuma* kaynağını dışarı çıkarmak ya da tamirat yapmak için, girilebilir. Bu gibi amaçlarla içeriye yine *Koenler* girerler; ama *Koen* yoksa *Leviler* de girebilirler (*Torat Koanim*). Bu olayda da içeri girebilecek *Koen* yoktur; zira arta kalan üç *Koen*, Aaron, Elazar ve İtamar'a, ölenler için *tame* olmaları yasaklanmıştır. Bu durumda içeri girmek *Leviler'e* kalmıştır. Yine de Mişael ve Eltsafan, naaşları çengel yöntemi ile çıkarabilecekleri için, içeri girmemeyi tercih etmişlerdir.

3. Aaron olayı öğrenir öğrenmez tüm ibadeti bırakıp oğulları için yas tutmak ister. Kendi

kendine, "Bu en mutlu günümde başıma nasıl böyle bir felaket geldi" diye yakınmaktadır. Moşe bu nedenle onu teselli edici sözler söylemeye başlar (Raşbam).

Yakınlarımla kutsanacak – "Yakınlarımla" sözcüğünden kasıt "Seçkinlerim; Gözüm'de seçkin olanlar"dır (Raşi).

Onurlanacağım – Tanrı, *Tsadikler'e* sert yargıyla davrandığı zaman, bunu gören insanlar Tanrı'dan daha çok çekinip, O'nu daha çok onurlandırma gereği duyarlar. Zira insanlar **"Tsadikler bile böyle cezalandırılıyorsa, kötülerin cezaları elbette bundan çok daha ağır olacaktır"** diye düşüneceklerdir (*Talmud – Zevahim* 115b; Raşi; *Daat Zekenim*). İnsan toplumlarında güç sahibi ya da saygıdeğer kişiler, "alelade" kişilere göre daha hoşgörülü bir davranış standardına göre değerlendirilirler. Tanrı katında ise bunun tam tersi doğrudur. Tanrı, büyük insanlardan, kendilerine yaraşır şekilde daha yüksek standartlar talep eder ve yaptıkları en ufak hatayı bile normalden daha sert bir şekilde yargılar.

Kastettiği buymuş – Tam çeviriyle "konuştuğu budur". Ya da "Bu Tanrı'nın konuşmasıdır". Yani onları yakıp tüketen ateş, Tanrı'nın sözcük kullanmadan vermiş olduğu bir mesajdır: **"Yakınlarımla kutsanacağım** – Bana hizmetle görevlendirdiğim kişiler, Kutsiyetim söz konusu olduğunda sınırlarını aşmamayı bilmelidirler. **Tüm halkın önünde onurlanacağım** – *Şehinam*'ı barındırdığım *Mişkan*'da Beni onurlandıracak şekilde davranılmasını isterim" (Ramban). Zira bu olay aynı zamanda, halkın *Mişkan'a* yönelik saygı ve çekinme duyguları için kuvvetli bir ölçüt olacaktır.

Çevirimizin dayandığı Raşi'ye göre ise bu ölümler, Tanrı'nın Moşe'ye daha önce söylemiş olduğu, ama onun o sırada tam olarak anlamadığı bir mesajın çözümüdür (bkz. Şemot 29:43 açık.). Moşe bu noktada Aaron'a şunları söyler: **"Mişkan'ın, Tanrı'nın yakınlarından biri yoluyla kutsanacağını biliyordum; ama bunun ya sen ya da ben olduğumu sanmıştım. Şimdi ise görüyorum ki, [oğulların] ikimizden de daha büyük**

² Tanrı'nın Huzuru'ndan bir ateş çıktı ve onları tüketti. Tanrı'nın Huzuru'nda öldüler.

³ Moşe, Aaron'a "Tanrı'nın 'Yakınlarımla kutsanacak, tüm halkın önünde onurlanacağı'm' derken kastettiği buymuş" deyince Aaron sessiz kaldı.

etmekle onu bir bakıma hafife almışlardır. Dahası, birbirlerinden de bağımsız olarak hareket etmişler, konuyu kendi aralarında bile tartışmamışlardır (*Torat Koanim*).

Nadav ve Aviu – Bkz. Şemot 6:23. Bunlar özel statü için seçilmiş olan Aaron'un en büyük iki oğludur; bkz. Şemot 24:1, 24:9.

Kor küreği – Bkz. Şemot 27:3.

[Tanrı'nın] Kendilerine emretmiş olmadığı – Ya da "[Moşe'nin] onlara emretmediği" (Raşbam; bkz. s.p. açk.). Ya da "Tanrı'nın kendilerine yapmalarını emretmiş olduğu"; bkz. Şemot 30:9 (*Daat Zekenim*; krs. Ramban; krs. Ralbag).

Yetkisiz bir ateş – Tam çeviriyle "yabancı bir ateş". Tütsü yakmak için kullanılan kordan bahsedilmektedir. Rabi Yişmael'e göre bu ateşi, Mizbeah'ın üzerinden almışlardır; fakat bunu emir gereği yapmadıkları için, ateş "yabancı"dır. Rabi Akiva ise, ateşin gerçekten yabancı olduğu, zira Mizbeah'tan alınmayıp kendileri tarafından getirildiği görüşündedir. Rabi Eliezer ise söz konusu ateşin kutsal olmadığı konusunda Rabi Akiva'ya katılır; fakat bunun ötesinde, yaptıkları asıl ihlalin, böyle bir ateşle tütsü sunabilecekleri şeklinde kendi başlarına karar almış olmaları olduğunu söyler. Başka bir deyişle suçları, öğretmenleri Moşe'ye sormaları gereken bir konuda kendi başlarına buyruk şekilde karar vermiş olmalarıdır. *Talmudsal* terimle "**Oru Alaha Lifne Rabam** – Öğretmenlerinin Bulunduğu Bir Ortamda [ona danışmadan] Alahasal Bir Uygulama Kararı Vermişlerdir" (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Eruvin* 63a) ve bu, Tanrı'nın ölümle cezalandırabileceği türde ciddi bir günahıdır. Kurala göre bir öğrenci, eğer öğretmeni yaklaşık 16km.lik bir yakınlıktaysa, Alahasal bir karar verileceği zaman bunu kendisi yapamaz; öğretmene danışmakla yükümlüdür. Bu, çölde Yisrael kampının yaklaşık 16km.lik bir çapa sahip olmasından ve bu uzaklığa rağmen Tora'nın, bir kişinin sorusu olduğunda, Moşe'nin bir ara kamp dışına diktiği çadırına gittiğini söylemesinden (Şemot 33:7) öğrenilmektedir (*Talmud* – *Eruvin* Perek 6; *Şulhan Aruh* – *Yora Dea* 242; *Meam Loetz*).

Nadav ve Aviu, kendi mantıkları sonucunda, her ne kadar Mizbeah'a ateş gökten inmişse de, yine

de Koenler'in ayrıca ateş yakmaları gerektiği sonucuna varmışlardır. İronik olan, vardıkları bu sonucun gerçekten de doğru olmasıdır (*Talmud* – *Yoma* 53a; Raşi; bkz. 6:6 açk.). Fakat yine de Tora bunu "[Tanrı'nın] kendilerine emretmiş olmadığı yetkisiz bir ateş" olarak adlandırmaktadır; çünkü doğru sonuca ulaşmış olmalarına karşın, uygulamaya geçmeden önce öğretmenleri Moşe'ye danışmaları gerekirdi (*Gur Arye*). Dahası, vardıkları sonuç sadece ilk ateş gökten indikten sonraki zamanlar için geçerlidir. Ama onlar bunu beklemeyip kendi ateşlerini getirmişlerdir (*Daat Zekenim*. Bu görüş, burada bahsedilen ateşin, 9:24'te korbanları yakan mucizevi ateşle aynı olduğu doğrultusundadır; bkz. s.p. açk.).

Nadav ve Aviu iki yönlü hata içindedir: Hem emredilmemiş bir tütsü getirmişler, hem de bunu uygun olmayan bir ateşle yapmışlardır (İbn Ezra). *Midraş*, Tanrı'nın "Sizi, sizin Beni onurlandırdığınızdan daha çok onurlandıracağım" dediğini aktarır: "Siz Benim Huzurum'da yabancı bir ateş yaktınız; Ben ise sizi kutsal bir ateşle yakacağım!" (Rabenu Behaye).

Bir kaynağa göre hataları, Moşe'nin *korban* kurallarını Tanrı'dan almasından önceki dönemde kullanılan *korban* yöntemlerini kullanmak istemeleridir (Josephus Flavius; *Eski Dönemler* 3:8:7).

2. Tanrı'nın Huzuru'ndan bir ateş çıktı – Çevirimiz, bunun *korbanları* yakan ateşten (9:24) farklı bir ateş olduğu görüşüne göredir. Başka bir deyişle burada anlatılan olay *korbanları* yakan mucizevi ateş geldikten sonra gerçekleşmiştir. Raşbam'a göre ise bu pasukta bahsedilen ateş, *korbanları* yakan ateşle aynıdır. Buna göre Nadav ve Aviu, o ateş çıktığı sırada kendi getirdikleri ateşle, içerideki Altın Mizbeah'ta tütsü yakmaktadırlar ve *Kodeş Akodaşim*'den çıkan ateş, tütsüyü yakmak için Altın Mizbeah'a doğru gittiğinde, onları yakalar. Sonra da dışarı çıkıp Bakır Mizbeah'taki *korban* parçalarını yakar.

Nadav ve Aviu, ateşle hata yapmışlar, bunun karşılığı olarak da ateşle cezalandırılmışlardır. Tanrısal ateş, ikiye ince huzme halinde burun deliklerinden girmiş ve ruhlarının bedenle ilişkisini kesmiştir. Fakat ruhlarını yok ettiğini söylemek yanlıştır; zira Moşe onlardan Tanrı'nın "Yakmaları"

ד ויקרא משה

אֶל-מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֲזִיָּאֵל דָּד אֶהְרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
קָרְבוּ שָׂאוּ אֶת-אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי-הַקֹּדֶשׁ אֶל-מַחֲוִיז לַמִּחְנָה:
ה וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכַתְּנֹתָם אֶל-מַחֲוִיז לַמִּחְנָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה:

Uziel'den aldığına işaret eder. Aaron, Mişna'da İllel'in söylediği gibi "*Oev Şalom VeRodef Şalom – Barış Seven Ve Barışın Peşinde Koşan*" bir kişidir (*Pirke Avot* 1:12). Aaron insanlara karşı hep yumuşak davranışıyla tanınır. Günah işleyen birini gördüğünde onu "haşlamaz", aksine kardeşçe yaklaşıp ona en yakın arkadaşymış gibi davranırdı. Bu da, insanların, günah işlemek üzereyken "Aaron bana böyle davranırken benim günahkar davranmam ne kadar yakışıklı" diye düşünerek bundan kendilerini alıkoymasını sağlardı. Benzer şekilde Aaron, anlaşmazlık içindeki iki kişiye, ya da ilişkileri bozulan bir karı-kocaya ayrı ayrı gider ve diğerinin durumdan pişman olduğunu ve barışmak istediğini, ama konuyu açmaktan çekindiğini söyler, bu şekilde iki tarafı yumuşatarak barışı sağlardı. Bu nedenle, Aaron öldüğünde, Tora, onun için "Tüm Yisrael ailesinin" yas tuttuğuna tanıklık etmektedir (*Bamidbar* 20:29). [Moşe için yas tutanlar ise sadece "*Bene-Yisrael*", yani özellikle erkeklerdir (*Devarim* 34:8). Bu, kadınların yas tutmadığı değil, sadece Moşe'nin doğrudan Tora öğretmiş olduğu erkeklerin yasının daha büyük olduğu anlamına gelir. Fakat yine de, Moşe için tutulan yasın Aaron kadar kapsamlı olmadığı anlaşılmaktadır. Bu da Moşe'nin bir lider olarak özellikle yargı ve uygulama konularında sert olması konusundaki gerekliliğin bir sonucudur.] İşte Uziel'in Aaron'un üzerindeki etkisi budur. Aaron tüm bu sevilen özelliklerini amcasından aldığı için Tora burada "*Aaron'un amcası*" vurgusunu yapmaktadır (*Torat Koanim*; Rabenu Behaye; *Meam Loetz*).

Mişael ve Eltsafan – Bkz. Şemot 6:22. Bu ikisi birer Levi'dir ve kutlamaların havasının daha da çok bozulmasını önlemek amacıyla naaşları çıkarmakla görevlendirilmişlerdir (*Talmud – Ketubot* 17a; Raşi). Mişkan sınırları içinde ölü bedenlerin bulunması da uygun değildir (*Mizrahi; Sifte Hahanim*). Bir *Koen Gadol*, kendi yakını ölmüşse bile, onun için *tame* olamaz (21:11). Bu nedenle naaşları Aaron kaldıramayacaktır. Diğer

yandan normal bir *Koen*, bir yakınının naaşı için *tame* olabilir (21:2-3). Dolayısıyla ağabeylerinin naaşlarını kaldırma görevi, Aaron'un diğer iki oğlu Elazar ve İtamar tarafından yapılabilecektir. Ancak Tora, bunun açılış ve göreve ilk başlama günü olması nedeniyle bir istisna yapmıştır. Bunun bir nedeni, diğer nesillerde *Koen Gadol* dışındaki *Koenler* meshedilmemelerine karşın, bu ilk nesildeki dört normal *Koen*'in mesh yağı ile meshedilmiş olmalarıdır. Bu açıdan kendileri bu ilk günde *Koen Gadol* ile aynı düzeyde sayıldıkları için (bkz. p. 7 ačk.), yakın akrabalarının naaşları için bile *tame* olmaları ve yas ifade eden davranışlarda bulunmaları (p. 6) yasaklanmıştır (*Ramban; Daat Zekenim*; Raşbam).

Mişael ve Eltsafan'ın, Aaron'un kuzenleri olduklarının vurgulanması da kayda değerdir. Açık bir şekilde, bu akrabalık bağının, kendilerine verilen görevle yakından bağlantısı vardır. Bu şekilde Tora, bir ölünün ihtiyaçlarıyla ilgilenme görevinin, onun en yakın akrabalarına düştüğünü öğretmektedir. Akrabalık derecesi ne kadar yüksekse, sorumluluk düzeyi de o kadar yüksektir. Bu örnekte, ölenlerin en yakınları olan Aaron ve kalan iki oğlunun *tame* olmaları yasak olduğu için, bu görev için diğer yakınlardan ikisi seçilmiştir (Rabi Yaakov Kamenetsky). Dolayısıyla pasuktaki "*kardeşlerinizi*" sözcüğünden kasıt "yakın akrabalarınızı" şeklindedir.

Yaklaşın – Mişael ve Eltsafan, Moşe onlara yaklaşımlarını söylediği zaman, olayın şoku nedeniyle yaklaşımdan çekinmiş, korkmuşlardır. Ancak Moşe onlara ikinci kez yaklaşımlarını söylediğinde cesaretlerini toplayıp görevlerini yerine getirmişlerdir. Tora bu iki çağrıya gönderme yapmak için "*Kirvu – Yaklaşın*" sözcüğünün üzerinde, iki tane *Taam'a* (=nota; seslendirme işareti) yer vermiştir (*Midraş – Yalkut Reuveni; Meam Loetz*).

5. Entarileri içinde – Bahsedilen, Nadav ve Aviu'ya ait olan, *Koenler*'in özel giysileri arasında bulunan "*Ketonet – Entari*"dir (6:3; Şemot

⁴ Moşe, Aaron'un amcası Uziel'in oğulları Mişael ve Eltsafan'ı çağırıp onlara "Yaklaşın" dedi. "Kardeşlerinizi Kutsal'ın önünden [alıp] kampın dışına taşıyın". ⁵ Yaklaştılar ve onları, Moşe'nin söylediği şekilde, entarileri içinde kampın dışına taşıdılar.

kişilermiş" (*Torat Koanim* 1:36; *Midraş – Vayikra Raba* 12:2; *Talmud – Zevahim* 115b; Raşi).

Tanrı'nın Moşe'ye "Bana bir Mişkan yapın; açıldığı gün de içinizden seçkin kişiler ölecek" şeklinde bir haber vermiş olabileceğine ihtimal vermeyen Raşbam ise farklı bir açıklamada bulunur: Moşe Aaron'a yas tutmamasını, ağlamamasını ve bu özel günde gereken işlemleri yapmaktan kendini alıkoymamasını söyler: "Tanrı'nın 'Yakınlarımla kutsanacağım' derken kastettiği şey de budur. Tanrı, özellikle Kendisi'ne hizmet açısından yakın olan *Koen Gadollar* yoluyla kutsanmayı istedi. Bu da O'na yönelik ibadetin, böyle bir felaket durumunda bile ihmal edilmemesiyle gerçekleşecek. Zira Tanrı, bir *Koen Gadol*'un, giysilerini yas için bile yırtmasını ve ibadet sırasında *Mişkan*'ı terk etmesini yasakladı (21:10, 21:12) ve bunun nedeni olarak, kutsal mesh yağı ile meshedilmiş olmasını gösterdi (21:12). İşte *Koen Gadol* olarak sen ve kutsal yağla meshedildikleri için *Koen Gadol*'a eşdeğer olan oğulların (bkz. p. 7 ačk.), bu kurallara uymakla yükümlüsünüz ve halk, tüm acınıza rağmen yasınızı bir kenara bırakıp Tanrı ibadetine öncelik verdiğinizde, Tanrı'nın İsmi kutsanmış ve halkın önünde onurlanmış olacak" (Raşbam; *Daat Zekenim*).

Alternatif bir çeviri: "*Tanrı, 'Yakınlarımla kutsanacak, tüm halkın önünde onurlanacağım' demiştir*". Tanrı daha önce, Nadav ve Aviu'yu kastederek, kutsiyet konularında hatalı tavır almamaları konusunda uyarıcı bir imada bulunmuştur (bkz. Şemot 19:22 ačk.; *Talmud – Zevahim* 115b; Rabi Yeuda Ehasid; *Tur; Paaneah Raza*). Bu uyarının algılanmaması sonucu, şimdi bu kederli olay meydana gelmiştir (Rabenu Behaye; bkz. Şemot 24:11 ačk.).

Aaron sessiz kaldı – Aaron yüksek sesle ağlamaktayken, Moşe'nin sözlerini duyar duymaz, [Nadav ve Aviu'nun, ölmek; kendisi ve kalan oğullarının da söz konusu kurallara uymak suretiyle,] hep birlikte Tanrı'nın İsmi'ni kutsal kıldıklarını kavrayınca (Sforno) sessiz kalmıştır (Ramban; Raşbam). İlahi Takdir'i sessizce kabullenmesinin bir ödülü olarak, Tanrı Aaron'u, p. 8-11'de açıklanan mitsvayı doğrudan ona hitaben

vermekle onurlandırmıştır (*Midraş – Vayikra Raba* 12:2; *Talmud – Zevahim* 115b; Raşi).

☞ **Tanrısal Takdir'i Kabullenmek.** Bu örnekten, önemli bir ders çıkmaktadır. Bir kişinin başına bir felaket geldiği zaman, Tanrı korusun bir çocuk ölürse veya büyük bir maddi kayba uğranırsa, kederlenmek ve moral bozukluğu elbette insani kavramlardır. Bunun yapılmaması, insanı psikolojik olarak yok eder. Yine de kişi bunu ölçülerinde tutmaya gayret etmeli, dertlerini sabırla taşımalıdır. Kendi kendine "Yukarı'dan kötülük gelmez. Başıma gelen her şey, günahlarımın telafisi içindir" diyebilmelidir. Bu şekilde davranabilen kişi, Gelecek Dünya'da büyük ödüle hak kazanır. Burada da Aaron'un büyük bir insan, çocuklarının da büyük kişiler olduğunu, ama Nadav ve Aviu'nun, hem de mutluluğun zirvesi olan gün içinde bir anda öldükleri görülmektedir. Bu olay normal günde olsaydı bile büyük bir felaket iken, böyle bir günde oluşu, şok düzeyini zirveye çıkarmaktadır. Yine de Moşe'nin sözleri sonucunda Aaron sakinleşmiş ve teselli bulmayı başarmıştır. Konu hakkında bir daha konuşmamış, sanki hiçbir şey olmamış gibi, günün kalan ibadetini normal bir şekilde gerçekleştirebilmiştir. Bu, Tanrı'ya ve O'nun tüm ruhların Efendisi olduğuna güvenen kişinin tepkisidir. Böyle biri başına bir felaket geldiğinde aşırılığa kaymaz; zira bu, Tanrı'nın Adaleti'ni sorgulama günahının kıyısındadır (*Lehem Şelomo* 480; *Meam Loetz*).

Ancak tüm bunlar, felaketi bizzat yaşayan kişi için doğrudur. Buna karşılık, onun yakınları, dostları ve arkadaşları, ona gidip "Fazla uzatma. Bunlar günahlarını telafi etmek için olsa gerek" derlerse, bu ağır bir günahdır. Bunu sadece felaketi yaşayan kişi kendisi için söyleyebilir. Diğerlerinin görevi ise, onun olayı kabullenmesini kolaylaştıracak teselli verici sözler söylemektir; onu suçlamak ve kendisini daha da kötü hissettirmek değil. Bu örnekte Moşe'nin yaptığı da aynen budur (Rabi Şelomo Kluger).

4. Aaron'un amcası Uziel – Uziel, Moşe ve Aaron'un babası Amran'ın kardeşidir. Fakat bu zaten bilindiğine göre (bkz. Şemot 6:18), Uziel'in "Aaron'un amcası" olduğunu yinelemeye ne gerek vardır? Bu, Aaron'un birçok özelliğini amcası

6 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן וּלְאַלְעָזָר וּלְאִיתָמָר | בְּנָיו רֵאשִׁיכֶם
 אֶל-תַּפְרָעוֹ | וּבְגָדֵיכֶם לֹא-תִפְרְמוּ וְלֹא תִמָּתוּ וְעַל כָּל-הָעֵדָה
 יִקְצֹץ וְאַחֵיכֶם כָּל-בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכוּ אֶת-הַשְּׂרָפָה אֲשֶׁר שָׂרָף
 7 יְהוָה: זֶה וּמִפְתָּח אֵהָל מוֹעֵד לֹא תִצְאוּ פֶן-תִּמָּתוּ כִּי-שָׁמֶן מִשְׁחַת
 יְהוָה עָלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כַדְבָּר מֹשֶׁה: פ

Amikdash 1:14). Bu da Tora'nın 613 emrinden biridir. Mitsvat Lo Taase No. 83. Önceki gibi, bu yasak da Koen Gadol için tekrar edilmektedir (21:10). Bu yasağın temelinde de saç uzatma yasağında olan tema vardır (Sefer Ahimuh).

Ki ölmeyesiniz – Yani, “eğer tıraşınızı gerektiği gibi olmaz, giysinizi yırtarsanız, ölümü hak edeceksiniz” (Torat Koanim; Raşi; bkz. 8:35 açık.). Alternatif olarak çeviri şu şekilde de olabilir: “[Bu sayede] Ölmeyeceksiniz ve [Tanısal] Öfke tüm toplum üzerine yönelmeyecek [çünkü siz davranışınızla af sağlamış olacaksınız]” (İbn Ezra).

Öfke tüm toplum üzerine yönelebilir – Tanrı bir kişinin günahının cezasını başka bir kişiye vermez. Dolayısıyla pasuktaki anlam “Eğer siz saçınızı kesmez ve giysilerinizi yırtarsanız, Tanrı tüm halka öfkeleneyecek” değildir. Daha ziyade “Nadav ve Aviu halkın Moşe ve Aaron’dan sonra en seçkin iki kişisi oldukları için, onların ölümü tüm halkın yas tutmasını gerektirecektir (Sforno) ve eğer siz yas tutarsanız – ki sizin adınıza günah olacak ve Öfke’ye maruz kalacaksınız – halk sizinle yas tutma konusunda aynı konumda olacağından, size yönelik Öfke, tüm halka yayılabilir” şeklindedir (Rabenu Behaye). Alternatif olarak; “Eğer yas tutarsanız Tanrı öfkeleneyecek; çünkü halk adına yaptığımız kurbanların kabul edilmediği şeklinde bir izlenim doğacak” (Daat Zekenim).

Kardeşlerinize gelince... – “Eğer ‘Biz tutamayacaksak, kardeşlerimiz için kim yas tutacak?’ diye sorarsanız” (Daat Zekenim; Rabi Arye Kaplan). Alternatif olarak, “Tanrı’nın yaktığı bu ateş için, kardeşleriniz [olan] tüm Yisrael Ailesi yas tutacaktır” (The Artscroll Chumash – Stone Edition).

Ateş – Tam çeviriyle “yangın” ya da “büyük yangın”.

Tüm Yisrael Ailesi – Hahamlarımız buradan bir sonuç çıkarırlar: Bir “*Talmid Haham* – *Tora Bilgesi*”nin [bu örnekte Aaron ve oğullarının] acıları, tüm Yisrael tarafından paylaşılmalıdır. Dahası bir Tora büyüğü öldüğünde tüm cemaat yas tutmalı ve cenazeye katılmalıdır. Zira bir Tora büyüğü söz konusu olduğunda, herkes onun yakın akrabası kabul edilir (Talmud – Moed Katan 28b; Raşi; Baal Aturim). Hahamlarımız, Tsadikler için yas tutan kişilerin günahlarının affedildiğini öğretirler. Genel bir kurala göre bir Tsadik’in ölümü, mensup olduğu toplumun günahlarını telafi eder; zira onlardan çok değerli bir şey alınmıştır. Ama bu, sadece onun için yas tutulduğu takdirde geçerlidir. Bu, Yom Kipur’da, ilk pasuğu Nadav ve Aviu’nun ölümlerinden bahseden Ahare Mot peraşasının okunmasının nedenlerinden biridir. (Zoar; Meam Loez).

Yas tutacaktır – Tam çeviriyle “ağlayacaktır”.

7. Terk etmeyin – “İbadet sürdüğü sürece” (Torat Koanim). Bir Koen Gadol, ölmüş bir yakını ile ilgilenme ya da yas tutma amacıyla bile olsa Mişkan’daki görevini terk edemez (bkz. 21:12; Ramban; Hizkuni). Bu kural sadece Koen Gadol ve meshedilmiş olan Elazar ve İtamar için değil, tüm nesillerdeki tüm Koenler için de geçerlidir (Yad – Biat Amikdash 2:5). Zira pasuğun neden olarak sunduğu “Tanrı’nın mesh yağının üzerlerinde olması”, bu yağla meshedilmemiş olan Koenler için bile bağlayıcıdır. Ne de olsa ilk nesildeki mesh işlemi tüm nesiller için kalıtsal Koenlik sağlamıştır (bkz. Şemot 40:15; Torat Koanim).

Bu, Tora’nın 613 emrinden biridir. Mitsvat Lo Taase No. 84. Bu yasak, Koen Gadol için ileride tekrar edilmektedir (21:12). İbadeti bırakıp gitmek, Kutsal Mekan’ın kutsiyetini hiçe saymakla eşdeğerdir; çünkü bu, dünyada Tanrı’ya

⁶ Moşe, Aaron'a ve oğulları Elazar ve İtamar'a "Saçınızı uzatmayın, giysilerinizi de yırtmayın – ki ölmeyesiniz" dedi. "[Zira bu durumda, Tanrısal] Öfke tüm toplum üzerine yönelebilir. Kardeşlerinize gelince – Tanrı'nın yaktığı bu ateş için tüm Yisrael Ailesi yas tutacaktır.

⁷ Buluşma Çadırı'nın girişi civarını da terk etmeyin – yoksa ölürsünüz; çünkü Tanrı'nın mesh yağı üzerinizde." Moşe'nin dediği gibi yaptılar.

28:39). Mişael ve Eltsafan ise birer Levi olduklarından bu gibi özel giysileri yoktur. Söz konusu entarilerin Nadav ve Aviu'ya ait olması, ikisinin ateşle yanmalarına karşın, kıyafetlerinin zarar görmediğini gösterir. *Torat Koanım*'e göre kıyafetleri değil, ama bedenleri yanmıştır. *Talmud*'a göre ise bedenleri de zarar görmemiştir (*Talmud – Sanedrin* 52a; Raşi; bkz. p. 2 açık.).

Mişael ve Eltsafan, Nadav ve Aviu'nun naaşlarını kamp dışına çıkardıktan sonra onların bu giysilerini çıkarmışlar ve kefen giydirerek gömmüşlerdir. Giysiler ise başka Koenler'in kullanımı için gerekli arınma sürecinden geçirilmiştir (Ramban).

6. Elazar ve İtamar – Aaron'un genç oğulları (bkz. Şemot 6:23).

Saçınızı uzatmayın... – Moşe, Aaron ve oğullarına saç [ve sakal] kesme ve giysileri yırtma konusunda özellikle uyarıda bulunduğu göre, bu davranışların, yastaki bir kişinin normalde yaptığı şeyler olduğu anlaşılmaktadır. Bu da bize, bir *Avel*'in (yas tutan kişi) saç ve sakal tıraşı olmaması ve yas işareti olarak giysisini yırtması gerektiğini öğretmektedir (*Talmud – Moed Katan* 14b-15a). Gerçekte yas konusundaki bu gereklilik Tora'nın bir emri değil, Hahamlarımız'ca öngörülmüş bir uygulamadır. Dolayısıyla bu kural bu pasuklardan "türemiş" değil, sadece Hahamlarımız, kendi koydukları bu kurallara bu pasuklardan destek sağlamışlardır (Ramban).

Bir *Avel* ayrıca zevk amacıyla yıkanamaz, ferahlatıcı losyonlar sürünemez, eşiyile ilişkide bulunamaz, ticaretle uğraşamaz ve Tora öğrenemez; çünkü bunların hepsi insana neşe veren şeylerdir (Rabenu Behaye). Bu kısıtlamaların her birinin süreleri farklıdır. *Avel* için saç-sakal tıraşı olmama süresi ise otuz gündür. Bu, kendisini [genelde otuz günden oluşan] bir süre için dünyevi zevklerden uzak tutma kararı almış bir kişinin (=Nazir; bkz. Bamidbar 6:1 v.d.) bu süre zarfında saçlarını kesmemesi konusundan öğrenilmek-

tedir (*Talmud – Moed Katan* 19b). Dolayısıyla Aaron ve oğulları için "saçınızı kesmezlik etmeyin" sözlerinin anlamı, onların saçlarını kesmeden otuz gün geçirmemeleri gerektiği şeklindedir (*Talmud – Sanedrin* 22b; *Yad – Biat Amikdaş*). Bu aynı zamanda, otuz gün boyunca tıraş görmedikleri takdirde, herhangi bir Tanrısal ibadeti yapmalarının yasak olacağı anlamına gelir. (*Sefer Amitsvot*, Negatif Emirler 73 ve 163, Ramban o.a.).

Koenler'in, uzun saçla *Mişkan* ya da *Bet-Amikdaş*'a girmeleri yasaktır (*Yad – Biat Amikdaş* 1:8) ve bu yasak Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Lo Taase* No. 82. Bu yasak Tora tarafından *Koen Gadol* için bir kez daha tekrarlanmaktadır (21:10). Bu mitsvanın temelinde, Kutsal Mekan'ın özel konumunu vurgulama amacı vardır. Zira Kral'ın Huzuru'na düzensiz bir şekilde girmek yakışık almaz (*Sefer Ahinuh*). Bazıları, *Bet-Amikdaş* ayakta olduğu sürece bir *Koen*'in, hiçbir şart altında otuz günden fazla saç tıraşı olmadan dolaşamayacağını söylerler (*Yad – Biat Amikdaş* 1:9, Raavad o.a.; *Kesef Mişne* o.a.; krş. Yehezkel 44:20; *Talmud – Sanedrin* 22b).

Moşe burada bu mitsvayı öğretirken, aynı zamanda Aaron ve oğullarına o anın gerektirdiği bir yasaklama da getirmiş olmaktadır; zira *Mişkan*'ın hizmete girdiği bu özel günde alenen uygulanacak yas adetleri, günün zaten sekteye uğramış sevinçli havasını tamamen tersine çevirecektir. Bu yüzden Koenler yas uygulamalarını yapmamalıdır (Raşi).

Yırtmayın – Raşi; İbn Ezra. İbranice **Param** kökü. Ya da "sökme" (*Talmud – Makot* 22b, Raşi o.a., **Veniframu** k.b.; Radak, *Şeraşim*; *Aruh*). Başkalarına göre, **Param** kökü giysiyi sertçe ayırarak dokusunun çözülmesine neden olmayı (*Mişna – Sota* 1:5, Rambam o.a.) ya da çok kötü ve düzensiz bir şekilde yırtmayı (*Talmud – Sota* 7a, Raşi o.a., **Veim** k.b.) ifade eder.

Bu emrin nedeni bir *Koen*'in *Mişkan*'a yırtık elbiseyle girmesinin yasak oluşudur (*Yad – Biat*

ח וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן

לֵאמֹר: מַיִן וְשֶׁכָּר אֶל־תִּשְׁתֵּה | אֶתְּהָ | וּבִנְיָד אֶתְךָ בְּבֹאֲכֶם

אֶל־אַהֲלֵ מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּ חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:

gelir? Cevap elbette “hayır”dır. Bu, Sözlü Tora’nın türetim yöntemlerinden biriyle anlaşıl-maktadır: Tora, Buluşma Çadırı’na gelindiğinde “ve/veya” *korban* yapmak üzere *Mizbeah*’a yak-laşıldığında el ve ayakların yıkanmasını emret-miştir (Şemot 30:20-21). Bu da, uygulanmadığı takdirde ölümle sonuçlanabilecek türde bir kuraldır. Dolayısıyla, ibadetin yapıldığı iki yer – Buluşma Çadırı ve *Mizbeah* – el yıkama gerekli-liği konusunda aynı sınıfta değerlendirilmiştir. Bu durumda, sarhoşluk yasağı, Buluşma Çadırı için geçerli olduğuna göre, *korban* amacıyla *Mizbeah*’a yaklaşma konusunda da geçerlidir (*Torat Koanım*; Raşi). Buradan çıkan sonuç şudur: Şarabın et-kisindeki bir *Koen*, sadece *Mişkan*’a ya da *Mizbeah*’a gelip orada ibadetsel işlemler yaptığı takdirde ölüme layık olur (Ramban). Fakat ibadet dışında geçerli bir amaçla gelmişse, her ne kadar bir yasağı çiğnemişse de, ölüm cezasına layık olmaz (Rambam, *Yad – Biat Amikdaş* 1:16-17).

Sarhoş edecek şekilde şarap – İbranice Yayin ve Şehar. Tam çeviriyle “*Şarap ve Sarhoş Edici*”. Çevirimiz Rabi Eliezer’ın (*Talmud – Keritot* 13b) görüşünü takip eden Raşi’ye göredir. Ramban da aynı görüştedir (ayrıca bkz. *Yad – Biat Amikdaş* 1:1, 1:2, 1:5). Rabi Eliezer’e göre terimin ikinci sözcüğü bağımsız bir isim değil, şarabın etkisini tanımlayan bir fiildir: “*şarap içip sarhoş olmayım*”. Rabi Eliezer, bu görüşünü aynı ifadenin geçtiği *Nazir* konusuna dayandırır (bkz. *Bamidbar* 6:3). Zira orada sadece üzüm ürünlerinden, dolayısıyla kesin olarak şaraptan bahsedilmektedir. Bu görüşün kanuni gerektirmeleri de vardır: Şarabın sarhoş edici miktarda olması için, bir kerede 1 *reviit* (günümüz ölçüleriyle görüşler 86-150gr. arasında değişmektedir) içilmiş olması gerekir. Bundan az miktarda ya da bu miktarı ara vererek veya şarabı su katarak içen [ve bu şekilde ibadet eden] biri, bu yaptığı da yasak olmasına karşın, cezaya layık değildir, ibadet de geçerlidir. Fakat bu da tam 1 *reviit* içildiği takdirde doğrudur. Bu miktar toplamda aşıldığı takdirde, yapılan ibadet geçersizdir ve ölüme layık olunur (*Meam Loex; Sefer Ahimuh*).

Aaron’a, şarabın verdiği sarhoşluk nedeniyle, Kutsal Mekan’a uygun olmayan düşüncelere kapılmaması konusunda ciddi bir uyarıda bulunmaktadır; zira aksi durumda ölüm söz konusudur. Hahamlarımız’ın bu emrin burada verilmesinden yola çıkarak, Nadav ve Aviu’nun ölümlerini şarap içmiş olabileceklerine bağla-maları, bu cezanın sırf şarap içmeleri nedeniyle verildiği anlamına gelmez. Nadav ve Aviu’nun bu nedenle cezalandırılmış olmaları olası değildir; çünkü bu konudaki yasaklama ilk kez burada, yani onlar öldükten sonra verilmektedir [ve genel bir kurala göre, bir cezanın verilebilmesi için, öncelikle ortada bir yasak olmalıdır]. Dolayısıyla asıl neden, şarabın kendisi değil, onun etkisiyle Tanrı’nın Huzuru’nda uygun olmayan bir davranış sergileyerek yetkisiz bir ateş getirmeleridir (Ramban).

Farklı görüşte olan Rabi Yeuda’ya göre ise çeviri “*şarap ve [ya] sert bir içki*” şeklindedir. *Targum Onkelos* çevirisi de bu yöndedir; Rambam da *Alaha*’yı bu şekilde belirlemiştir (*Yad – Biat Amikdaş* 1:2; krş. İbn Ezra; Saadya Gaon). Yani bir *Koen*’in, Kutsal Mekan sınırları içine herhan-gi bir sarhoş edici içki içtikten sonra girmesi yasaktır. Fakat akla hemen bir soru gelmektedir. Tüm sert içkilerden bahsedildiğine göre, şarabı ayrıca söylemeye ne gerek vardır? Bu, pasukta bahsedilen ölüm olasılığının sadece şarap içilme-si durumunda geçerli olduğunu öğretir. Diğer sert içkileri içtikten sonra da Kutsal Mekan’a girmek yasaktır; fakat cezası ölüm değil, kırbaştır ve yapılan işlemler geçersiz değildir (*Torat Koanım; Mizrahi; Yad – Biat Mikdaş* 1).

İbn Ezra’ya göre “*Yayin – Şarap*” üzüm-den, “*Şehar – Sert İçki*” ise buğday cinsi tahıldan ya da hurma gibi meyvelerin özünden yapılan şaraptır. Her ikisi de insanın zihnini bulandırır ve sözleri-ni karıştırır.

Günümüzde *Bet-Amikdaş*’taki ibadetin yerini dualarımız aldığına göre, burada bahsedilen durumlarda dua etmek de yasaktır (*Yad – Tefila* 4;

[31. Sarhoşluk]

⁸ Tanrı Aaron'a konuşarak [şöyle] dedi: ⁹ "Sen ve yanındaki oğulların – Buluşma Çadırı'na gireceğiniz zaman sarhoş edecek şekilde şarap içmeyin – ki ölmeyesiniz. [Bu, tüm] Nesilleriniz için ebedi bir kanundur.

hizmetten daha önemli şeylerin var olduğu gibi bir anlamın çıkmasına neden olur. Bu nedenle Tanrı, Kutsal Mekan'ın ve dolayısıyla Kendi Onuru için bu emri vermiştir (*Sefer Ahimuh*).

Bazı otoriteler ise, normal *Koen* olup bu yasakla bağlananların sadece Elazar ve İtamar olduğu görüşündedir (*Yad – Biat Amikdaş*, Raavad o.a.). Tora'nın 613 mitsvasını listeleyen kaynaklardan biri olan *Sefer Amitsvot Agadol* da bu emre yer vermemektedir.

Çünkü Tanrı'nın mesh yağı üzerinizde – Normalde *Koen Gadol*'u kısıtlayan kurallar normal *Koenler* için olanlardan daha ağır olmasına karşın, burada oğulları Elazar ve İtamar, kısıtlamalar konusunda Aaron'la eşit tutulmuşlardır. Bunun sebebi de, tıpkı bir *Koen Gadol* gibi onların da mesh yağıyla meshedilmiş olmalarıdır (Ramban).

Meshedilme süresi yedi gündü. Bu da, bir *Avel*'in yedi gün boyunca yas tutması şeklindeki gerekliliğe destek sağlamaktadır (*Talmud Yerusalmi – Moed Katan* 3:5).

Moşe'nin dediği gibi yaptılar – "Öğretmenleri Moşe'nin talimatına itaat ettiler" (*Torat Koanim*).

8-18. Sarhoşluğu Yasaklayan Kurallar. Nadav ve Aviu'nun ölümlerinin sebebi ile ilgili farklı bir görüşün kaynağı da burasıdır. Bu noktada, olayın hemen ardından, Aaron'a ibadet öncesinde sarhoş edici herhangi bir şey içmemesi konusunda bir emir verilmektedir (p. 9) ve Rabi Yişmael'e göre bu, Nadav ve Aviu'nun Kutsal'a girmeden önce şarap içmiş olduklarını ima eder görünmektedir. Bu iki büyük *Tsadik*'in sarhoşluk amacıyla şarap içmedikleri açıktır. Anlaşıldığı kadarıyla – eğer yaptılarsa – amaçları, ibadetlerini güçlendirecek dış bir etkenden yararlanmaktır. Fakat Tanrı, hizmetkarlarının neşenin kaynağını özellikle Tora'da, yani Tora öğrenim ve uygulamasında bulmalarını ister – alkol ya da uyarıcı gibi dış etkilerde değil. Dolayısıyla sadece ibadetin kendisinde mutluluk bulmaktan aciz olan bir *Koen*

noksandır, gerçekleştirdiği işlemler de geçersizdir (Pşisha'lı Rabi Bunam).

8. Aaron'a – Tanrısal Takdir'i sessizce kabullenmesinin (p. 3) ödülü olarak, Tanrı burada, bir peygamber olan (İbn Ezra) Aaron'a doğrudan hitap etmektedir. Aaron'un ödülü iki yönlüdür. Normalde, Tora'nın "*Tanrı Moşe ve Aaron'a konuştu*" dediği yerlerde bile, Tanrı doğrudan Aaron'la değil sadece Moşe'yle konuşur, Moşe de duyduklarını Aaron'a iletir (1:1, Raşi o.a.). Burada ise Aaron sadece doğrudan Tanrı'nın Sözü'nü duymakla kalmamış, hitap da doğrudan kendisine yönelik yapılmıştır. Moşe de özel konumu gereğince söz konusu peraşayı (p. 8-11) Tanrı'dan duymuştur; ama bu kez sadece bir yan dinleyici olarak (*Mizrahi; Sifte Hahamim*).

9. Yanındaki oğulların – "*Yanıdaki*" ya da "*seninle olan*" sözcüğünün amacı, "Aaron'la olan" – yani Aaron'la aynı temel özelliklere sahip olan *Koenler*'den bahsedildiğini vurgulamaktır. Yani tıpkı Aaron gibi, Kutsal Mekan'da görev alabilecek konumda olan *Koenler*'den bahsedilmektedir. Aaron'un soyuna mensup olmasına karşın kendisine yasak olan (21:7 açık.) bir kadınla evlenen kişi, "*Koen*" sıfatını kaybeder ve ibadette görev alamaz (Rabenu Behaye).

Buluşma Çadırı'na gireceğiniz zaman – "İbadet işlemleri yapmak üzere geleceğiniz zaman". Bunun anlamı, "*Bet-Amikdaş*"taki görev nöbeti sırası sizin grupta olduğu sürece" şeklindedir. *Koen* ailesine mensup kişiler 24 gruba ayrılmıştı ve *Bet-Amikdaş*'ta her hafta bir grup görev yapardı. İşte o hafta içinde, o gruba mensup bir *Koen*'in şarap içmesi yasaktır (Rabenu Behaye).

Bu sözcükler sadece *Mışkan*'ın içine sarhoş halde girilemeyeceği anlamına gelmektedir (*Talmud – Bava Metsia* 90b). Fakat ibadetin yapıldığı tek yer *Mışkan*'ın içi değildir; aslında *korban* ibadetinin büyük bir bölümü dışarıda, *Mizbeah*'ta yapılır. Sarhoşluk yasağının sadece Buluşma Çadırı'na giriş durumu için vurgulanması, *Mizbeah*'taki işlemlerin sarhoşken yapılabileceği anlamına mı

יִלְהַבְדִּיל בֵּין

10

הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֵל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר: יֵא וּלְהוֹרֶת אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה: פ רַבִּיעִי

11

10. [Bu sayede] – Saadya Gaon. Ya da “... ayırım yapabilmemiz için” (Raşi).

Kutsal olanla alelade olan – “*Hol* – Alelade; Bayağı” sözcüğü, kutsal olmama durumunu tanımlar. Bu sözcük “*Hahul* – İçi Boş” kelimesiyle bağlıdır ve kutsiyetten yoksunluğu ifade eder (İbn Ezra). Pasuk Koenler’in sarhoş olmamaları sayesinde kutsal olanla olmayan arasında ayırım yapabileceğini söyler görünmektedir. Fakat pasuğun anlamı bu olamaz, çünkü Buluşma Çadırı’nın içindeki istisnasız her şey kutsaldır. Ayırım yapmayı gerektirecek bir “alelade” şey yoktur. Dolayısıyla söz konusu ayırım, nesneler değil, ibadetin niteliği konusundadır (*Mesiah İlemim*). Başka bir deyişle bir Koen sarhoş haldeyken Buluşma Çadırı’na gelip gerekli işlemleri yaptığı takdirde, şahsen ölüme layık olmanın yanında, yaptığı ibadet de geçersizdir, kutsal değildir, aleladedir (*Torat Koanim; Talmud – Zevahim* 17b; Raşi). Kısacası, Tora burada Koenler’e, kendilerini geçersiz bir ibadet yapmak-tan ayırmalarını söylemektedir.

Ya da “Koen Gadol olarak Kutsal Mekan ile alelade mekan arasındaki ayırımı iyi yapmakla yükümlüsün” (İbn Ezra).

Tame olanla saf olan arasında ayırım – Ya da “Kaşer olan ve olmayan hayvanlar arasındaki ayırımı”; zira bir Koen, aynı zamanda Tora otoritesidir. Buna bağlı olarak, Tora bu bölümün hemen ardından yenebilir ve yenemez olan hayvanların listesini vermektedir. Sonraki bölümlerde de, doğum yapan bir kadın, üzerinde *Tsaraat* lekesi belirmiş bir kişi, giysi ya da ev, gece kirliliği yaşamış bir erkek, bedensel akıntılar, adet gören bir kadın konuları işlenmektedir (İbn Ezra). Bunların hepsi *Tuma-Taara* (manevi engel ve saflık) konusuyla bağlantılıdır ve çoğu doğrudan ya da dolaylı olarak Koenler’i ilgilendirir.

11. Öğretebileceksiniz – Ya da “[Bene-Yisrael’i] öğtebileceksiniz” (*Targum Onkelos*). Veya “[Bene-Yisrael’e] rehberlik edebileceksiniz”; “belirli bir

durumda kuralın ne olduğunu söyleyebileceksiniz”. Bu da birer Tora otoritesi olan Koenler’e söylenen emrin devamıdır. Kutsal olan-olmayan, saf olan-olmayan konularının dışındaki konularla ilgili öğretmenlikten bahsedilmektedir (İbn Ezra). Burada, tıpkı Kutsal Mekan’daki ibadet gibi, öğretimin de berrak bir zihin gerektirdiği vurgulanmaktadır. Bu kural sadece Koenler’le sınırlı değildir; tüm öğretmen ya da kanuni otoriteler için geçerlidir: Şarap içmiş bir otorite, Tora’nın herhangi bir kuralı ile ilgili belirli bir durumda nasıl davranılacağı konusunda karar verme yetkisine sahip değildir (*Torat Koanim; Talmud – Keritot* 13b; Raşi; *Yad – Biat Amikdaş* 1:3).

Fakat sarhoşken ibadete gelen bir Koen’den farklı olarak, bunu yapmanın cezası ölüm değildir. Zira pasuk (p. 9) açık bir şekilde Aaron’a hitaben “Sen ve *yanındaki oğulların; Buluşma Çadırı’na gireceğiniz zaman*” demektedir. Yani burada bahsedilen ölüm cezası sadece Koenler için (“yanındaki” = senin gibi Koen olan; *Minhat Yeuda; Sifte Hahamim*) ve sadece sarhoşken ibadet ettikleri takdirde geçerlidir (*Torat Koanim; Raşi*).

12-20. Özel Güne Ait İstisnanın Niteliği.

Toratal terimlerle, yedi yakınından (anne, baba, oğul, kız, erkek kardeş, kız kardeş, eş) birini kaybettiği gün içinde, bir kişiye *Onen* sıfatı verilir (günümüzde bu sıfat, bu yakın gömülene kadar geçerlidir; fakat burada belirtilecek olan kurallar sadece Toratal terimin belirttiği *Onen* ile ilgilidir). *Aninut* [= *Onen* olma durumu], yani ölümün gerçekleştiği gündeki durum, daha sonraki günlerden daha katı kurallara uyulmasını gerektirir. Normal bir Koen, *Onen* konumundayken kutsal ibadeti gerçekleştiremez. Bir Koen Gadol ise, *Onen* olduğu zaman bile ibadeti yapabilir. Buna karşılık, eğer yapılan “*Kodeş Kadaşim* – En Üst Düzeyde Kutsal” bir korbandan Koen’e kalan bir pay varsa, bu eti yemek, hem normal bir Koen hem de Koen Gadol için yasaktır. Bu genel kuraldır.

¹⁰ [Bu sayede] Kutsal olanla alelade olan arasında, *tame* olanla saf olan arasında ayırım yapabilecek, ¹¹ Tanrı'nın, size Moşe aracılığıyla buyurduğu tüm kanunları Bene-Yisrael'e öğretebileceksiniz.

Şulhan Aruh – Orah Hayim 99). Sarhoşken dua eden kişinin duası Tanrı'nın Huzuru'nda tiksinti vericidir (*Talmud – Berahot Perek 1*). Bu süre zarfında dua vakti geçecekse bile sarhoşken dua etmek yasaktır. Tüm bunlar, bu pasuktaki “**VeŞeHaR AL TeŞT – Sarhoş Edici İçme**” sözlerinde ima edilmektedir. Bu sözcükler “**VeŞata Kede Reviit, Asur Leitpalel. Tefilat Şikor Toeua – [Kişi] Reviit kadar içerse, dua etmesi yasaktır. Sarhoşun duası tiksinti vericidir**” cümlesindeki sözcüklerin baş harflerinden oluşur (*Meam Loez*).

☞ Sarhoşluk.

Buradan, sarhoş olmanın ne kadar uygunsuz olduğu öğrenilmektedir. Sarhoşluk, insanın sonradan utanç duyacağı şekilde davranmasına neden olur. Sarhoş kişi, kendisine günahı, yabancı kadınları ve bozuk ağız izin verecek kadar düşer. Bunun ötesinde puta tapacak kadar bile ileri gidebilir. Bu zinciri, Altın Buzağı olayında görüyoruz (bkz. Şemot 32:6 açık.). Rabi İlay şöyle demiştir: “İnsan üç şekilde tanınabilir: **Koso, Kiso, ve-Kaaso** – Kadehi [=içki konusunda sınırını bilme düzeyi], Cebi [=parasını hayır işleri için kullanma derecesi] ve Öfkesi [=öfke anında kendini tutabilme yeteneği]” (*Daat Zekenim*).

Şarap üç olumsuz etkiye sahiptir: Uykuyu getirir, insanı kabalığa sevk eder ve zihni bulandırır. Bunların üçüne de burada gönderme yapılmaktadır: [1] Şarap içen birinin beynine sıcaklık ve uyuşukluk gelir. Bu da uykuyu getirir. *Mişkan*'da ise uyumak yasaktır. Bunu, Yaakov'un telaşla “*Tanrı kesinlikle burada ve ben [bunu] bilmedim!*” (Bereşit 28:16) deyişinden anlayabiliriz. Zira bu sözler, orasının Tanrı'nın Evi olduğunu bilmiş olsa, Yaakov'un orada kesinlikle uyumayacağı anlamına gelir. Buradaki “*Buluşma Çadırı'na gireceğiniz zaman*” sözleri de, şarabın uykuyu getiren etkisine gönderme yapmaktadır. Bu etki altında Çadır'a girilemez. [2] Şarap kalbin gücünü artırır. Kalp hayvansal özelliklerin merkezidir; bu ani güç artışı, insanı kabalığa sürükler. Kaba bir kişinin gözüne her şey aynı görünür. Bu kişi, kutsal olanla olmayana ayırt edemez. “*Kutsal olanla alelade olan arasında ... ayırım yapabileceksiniz*” (s.p.)

ifadesi işte bu özelliğe gönderme yapmaktadır. [3] Beyni saran uyuşukluk, zihnin işlevini engeller ve beyinle bedenin diğer fonksiyonları arasındaki bağlantıyı keser ya da zayıflatır. Kişi bu durumda neyin doğru olduğunu belirleyemez hale gelir; beyninsel otorite olmaktan çıkar. “*Tüm kanunları ... öğretebileceksiniz*” (p. 11) sözleri de şarabın bu etkisini ima etmektedir (Rabenu Behaye).

Nadav ve Aviu bile – ki birçok açıdan bu ikisi Moşe ve Aaron'un düzeyine erişiyorlardı – başlarına bu geleni, sarhoş olmalarının sonucunda hak etmişlerdir. Bir kişi sarhoş olduğu zaman Tanrı'ya hizmet edebilecek zihin açıklığına sahip değildir. Geç kalker ve dualarını vaktinde söyleyemez. Dahası sayılamayacak kadar çok günahı işlemeye aday hale gelir. Bunun yanında başka insanların gözünde de değer kaybeder; onların alay konusu olur. Bu nedenlerle, kendi canına değer veren bir kişi, çok içmemeli ve ne yaptığını bilemez hale gelecek kadar sınırı geçmemeyi bilmelidir (*Meam Loez*).

İçmeyin – Tam çeviriyle “içme”. Tekil kullanımın nedeni, doğrudan hitabın Aaron'a yapılmasıdır.

Ki ölmeyesiniz – Buradan, Kutsal Mekan'a sarhoşken girmenin cezasının ölüm olduğu görülmektedir (*Talmud – Sanedrin 83b*). Bu, “**Mita Bide Şamayim – Tanrı'nın Eli'yle Ölüm**”dür; yani bu kişi ölümü hak etmiştir ve bunun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği, ya da ne zaman gerçekleşeceği Tanrı'nın Takdiri'ne kalmıştır. Bir açıklamaya göre ise bu, altmış yaşından önce gerçekleşecek bir ölümdür.

Ebedi bir kanundur – Dolayısıyla bu kanun tüm Kutsal Mekanlar – yani çölden sonra farklı dönemlerde Gilgal, Şilo, Nov ve Givon'da (bkz. 1:4 açık.) sabitlenen *Mişkan* ve Yeruşalayim'deki *Bet-Amikdaş* – için geçerlidir (Rabenu Behaye).

Kutsal Mekan'a şarabın etkisi altındayken girme yasağı, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Lo Taase* No. 85. Bu yasağa, şarabın etkisi altındayken Tora kanunu konusunda bir karar vermek de dahildir (*Sefer Ahinuh*; p. 11).

- יב וידבר משה אל-אהרן ואל אלעזר ואל-איתמר | בנִי 12
- הַנּוֹתָרִים קָחוּ אֶת-הַמִּנְחָה הַנּוֹתָרָה מֵאֲשֵׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מִצֹּת 13
- אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים הוּא: יג וְאִכְלָתֶם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ כִּי חֹקֶךָ וְחֻק־בְּנִיךָ הוּא מֵאֲשֵׁי יְהוָה כִּי־כֵן צִוִּיתִי:

yarısının bozulmasını sağlamıştır (bkz. Devarim 9:20).

Aaron'a ve ... Elazar ile İtamar'a – Aslında burası p. 6'da başlayan sözlerin devamıdır. Fakat araya, Tanrı'nın Aaron'a yönelik sözlerini içeren p. 8-11 girmiştir. Aaron burada iki oğlu için yas tutmaktadır ve Tanrı, tüm Onuru ile Bizzat ona hitap ederek onu teselli etmiştir. Bu da, yastaki bir kişiyi teselli etmenin ne denli önemli bir mitsva olduğunu öğretir. Zira kişi, Tanrı'yı her yönden kendisine örnek almakla yükümlüdür. Hahamlarımız'ın dedikleri gibi: “O nasıl Merhametli'ye, sen de merhametli ol. O nasıl Lütufkar'sa, sen de lütufkar ol. O nasıl yastakileri teselli ediyorsa (Bereşit 25:11 açık.), sen de öyle yap. O nasıl hastaları ziyaret ediyorsa (Bereşit 18:1), sen de öyle yap. O nasıl ölüleri gömüyorsa (Devarim 34:6), sen de öyle yap”. Tanrı da burada böyle der gibidir: “Beni örnek alın. Çünkü Mişkan'daki sevinçli bir kenara koyup, Nadav ve Aviu'nun yası için Kendimi gösterdim” (Rabenu Behaye).

Kalan Minha'yı – Yani Minha'dan kalanı (bkz. 9:17).

Minha'yı alın ve ... yiye – Normal şartlarda bir Onen'in bir korbandaki payını yemesi yasak olmasına karşın, Moşe, Tanrı'nın talimatı üzerine bu kuralın bu özel günde istisnai olarak geçerli olmayacağını söylemektedir. Burada bahsedilen Minha, o güne özel getirilmiş olan Minha (9:4) ile Nahşon ben Aminadav'ın getirdiği Minha'dır (Bamidbar 7:13; Torat Koanim; Raşi; Minhahat Yeuda; Sifte Hahamim). Her ikisi de Kodşe Şaa sınıfındadır.

Matsa [özellikliğini koruyarak] – Tüm Minhalar matsa özelliği korunarak yenmelidir (6:9-10). Fakat Moşe bu vurguyu yine de yapmak duru-

mundadır; çünkü bahsedilen Minha, tüm toplum adına getirilmektedir ve sadece o güne özeldir. Bu yüzden, istisnai özelliklerine karşın, hamets olmaması konusundaki kural açısından normal Minha türlerinden farklı olmadığı özellikle vurgulanmalıdır (Torat Koanim; Raşi).

Bu şekilde talimat aldım – “Onen olmanıza karşın, bugüne özel bir istisna olarak, bahsettiğim bölümleri yemeniz talimatını aldım” (Torat Koanim; Talmud – Zevahim 101a; Raşi).

13. Kutsal bölgede – Önceki pasukta “Mizbeah'ın yakınında” denmesine karşın, bu şart değildir. Yeme işlemi “kutsal” niteliğine sahip bölgenin – yani Mişkan'ın avlusunun – herhangi bir yerinde de gerçekleştirilebilir. Fakat “Mizbeah'ın yakınında/yanında” denmesi, yeme işleminin Mizbeah'ın üstünde ya da Mişkan'ın içinde yapılamayacağını öğretir (Torat Koanim).

Tanrı'nın Yakılan-korban ları'ndan – Bu sözler “Tanrı'nın Yakılan-korbanları'nın tamamlanmasından sonra” şeklinde de anlaşılabilir. Çünkü Koenler paylarını ancak Mizbeah'taki işlemler tamamlandıktan sonra alabilirler (bkz. 2:3 açık.; 6:11 açık.).

[32. İbadet Tamamlanıyor]

¹² Moşe, Aaron'a ve arta kalan oğulları Elazar ile İtamar'a "Tanrı'nın Yakılan-korbanları'ndan kalan *Minha*'yı alın ve onu *matsa* [özellikliğini koruyarak], *Mizbeah*'ın yakınında yiyin" dedi. "Zira o en üst düzeyde kutsaldır

¹³ ve onu Kutsal bölgede yemelisiniz. [Onu yiyin] Çünkü o, Tanrı'nın Yakılan-korbanları'ndan, senin payın ve oğullarının payları [olarak ayrılmıştır]; bu şekilde talimat aldım.

Fakat bu bölümde göreceğimiz üzere, *Mişkan*'ın açıldığı bu özel günde, Moşe bu genel kuralın istisnai olarak geçerli olmayacağını söylemektedir. Başka bir deyişle, *Onen* olmalarına karşın, tüm *Koenler*, yani Aaron, Elazar ve İtamar, *korban*ların etini ve getirilen *Minha*'yı yiyeceklerdir (p. 12). Buna karşın, Moşe ile Aaron arasında bir görüş ayrılığının baş gösterdiği görülmektedir. Tartışmanın konusu için şu girişi yapmakta fayda vardır:

O gün içinde, iki sınıfta toplanabilecek *korbanlar* getirilmiştir: Bazıları "**Kodşe Şaa** – O Ana/Güne Ait Kutsallar", bazıları ise "**Kodşe Dorot** – Her Nesle Ait Kutsallar" sınıfındadır. Bu terimlerin anlamı şudur: Hatırlanacağı üzere, söz konusu tarih, 1 Nisan 2449'dur. Bu, *Mişkan*'ın tam hizmete girmesi nedeniyle özel *korbanlar*ın (9:3) getirildiği bir gün olmanın yanında, aynı gün içinde, kabile liderleri de *Mişkan*'ın açılışı vesilesiyle kabilelerini temsilen *Mişkan*'a özel hediyeler ve *korbanlar* getirmeye başlamışlardır. Bu ilk günde kabilesi adına *korban* getiren kişi, Yeuda kabilesi lideri Nahşon ben Aminadav'dır (Bamidbar 7:12-17). Bahsedilen iki vesileyle getirilen *korbanlar* – yani açılış özel *korbanları* ile Nahşon ben Aminadav'ın getirdikleri – sadece o güne özel *korbanlar*dır – *Kodşe Şaa*'dırlar. Öte yandan, o gün aynı zamanda *Roş Hodeş*'tir ve *Roş Hodeş*'in gerektirdiği bazı özel *korbanlar* getirilmelidir (Bamidbar 28:11-15). Ancak *Roş Hodeş* vesilesiyle getirilen *korbanlar*, sadece o gün değil, her ayın başında getirildiği için, *Kodşe Dorot*'turlar. *Kodşe Dorot* sınıfındaki *korbanlar* nesiller boyu getirildiği için, sadece o güne mahsus *Kodşe Şaa* sınıfındaki *korbanlardan* daha üst düzeyde kutsiyete sahiptirler.

Toparlarsak, o gün içinde, etinde *Koenler*'in payı olan "*En Üst Düzeyde Kutsal*" niteliğinde üç *korban* vardır: [1] *Kodşe Şaa* olanlar: [a] Açılışa özel, Bene-Yisrael'in *Hatat-korbanı* olarak getirilen

teke (9:3). [b] Nahşon ben Aminadav'ın *Hatat-korbanı* olarak getirdiği teke (Bamidbar 7:16). [2] *Kodşe Dorot* olan: *Roş Hodeş*'e özgü *Hatat-korbanı* olarak getirilen teke (Bamidbar 28:15).

Bu giriş sonrasında, Moşe ve Aaron arasındaki biraz sonra okuyacağımız görüş ayrılığını daha iyi anlayabiliriz. Moşe bu bölümde, *Mişkan*'ın açılışı vesilesiyle, bu özel günde, *Koenler*'in *Onen* haldeyken *korban* yiyemeyecekleri kuralının istisnai olarak uygulanmayacağını belirtmektedir. Fakat Tanrı'dan aldığı talimat, sadece "*En Üst Düzeyde Kutsal*" sınıfındaki *Minha*'nın yenebileceği üzerinedir (p. 12-13. Devamında, p. 14-15'te *Tenufa* göğsü ve *Teruma* budunun yenebileceğini de söylemektedir; fakat onlar "*Düşük Kutsiyete Sahip*" olan *Şelamim-korbanı*na ait olduğu için, "*En Üst Düzeyde Kutsal*" niteliğindeki *Hatat-korbanları* için bir kriter teşkil etmez. Buradaki geçerli kriter *Minha*'dır). O gün, *Onen* konumundaki bir *Koen*'in *Minha*'yı yiyebilmesi, tıpkı *Minha* gibi "*En Üst Düzeyde Kutsal*" olan *Hatat-korbanının* da yenebileceğini göstermektedir. Fakat acaba bu, "her *Hatat-korbanı*" için söylenebilir mi? (devamı için bkz. p. 16-20 açık.).

12. Arta kalan oğulları – Ölmediklerine göre Elazar ve İtamar'ın "arta kaldıkları" barizdir. Bunu özellikle vurgulamaya ne gerek vardır (*Devek Tov*)? Raşi açıklar: Haklarında verilen ölüm kararına karşın hayatta kalmışlardır. Zira Aaron'un Altın Buzacağı günahındaki rolü nedeniyle, dört oğlu için de ölüm kararı çıkmıştır. Moşe daha ileride olayı tekrarlarlarken, Tanrı'nın Aaron'a çok öfkelenerek onu "yok etmeye" karar verdiğini söyler (Devarim 9:20). Ve Tora'nın diline göre "yok etme" (*Leaşmid*) ifadesi, çocukların ölümünü ifade eder. Buna bir destek, "*Üstte meyvelerini yok ettim*" (Amos 2:9) pasuğudur [ve insan için "meyve", çocukları ifade eder]. Fakat Moşe'nin ettiği dua, kararın

יָד וְאֵת

חֲזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת | שֹׁק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמִקְוֹם טָהוֹר אֶתָּה
וּבְנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֲתָךְ כִּי־חֻקְךָ וְחֻק־בְּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל: מִן שֹׁק הַתְּרוּמָה וְחֲזֶה הַתְּנוּפָה עַל אֲשֵׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ
לְהִנִּיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לָךְ וּלְבְנֶיךָ אֲתָךְ לְחֻק־עוֹלָם
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: חֲמִישִׁי מִן שֹׁק וְאֵת | שְׁעִיר הַחֲטָאת דָּרֶשׁ חֲצִי
הַתּוֹרָה בְּתִיבוֹת דָּרֶשׁ מִכָּאן וּדְרֶשׁ מִכָּאן דָּרֶשׁ מִשָּׁה וְהִנֵּה שְׂרָף וְיִקְצֹף
עַל־אֲלֻעָנָךְ וְעַל־אֵיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתָרִם לְאֹמֶר:

15

16

tan, yani tüm et “Tanrı’ya ait” olduktan sonra ayrıldığı ifade edilmektedir. Dahası öncelikle *Tenufa* işlemleri yapılmakta, *Koenler* ancak bunun ardından göğüs ve buta hak kazanmakta, yani “Tanrı’ya ait” olanı elde etmektedirler (Sforno). Nitekim, 7:34’te yapılan açıklamalarda da açık bir şekilde, *Koenler*’in bu eti Bene-Yisrael’e değil, “Tanrı’ya” ait olandan aldıkları söylenmiştir. Yine de bu bir çelişki değildir. Çünkü Bene-Yisrael’den bir kişinin *Şelamim-korbanı* olarak getirdiği bir hayvanın işlemleri tamamlandıktan sonra, bu kişi artık onun sahibi değildir. *Korbanın* işlemleri tamamlandıktan sonra ise, yakılmayan bölümler bu kişiye ait olur. Bu aşamada bu kişi tüm etin sahibidir; ama bu, en baştan beri olan sahipliğine bağlı değildir; zira *korban* yapıldığı anda sahipliği sona ermiştir. Yine de Tanrı, “Kendisi’ne ait olan” bu kısımları bu kişiye “hediye etmiştir”. Fakat şartı vardır: Göğüs ve budu, *Koenler*’e vermekle yükümlüdür. Dolayısıyla *Koen*’in payı hem “Tanrı’ya ait” olandır; hem de “Bene-Yisrael’e ait” olandan.

15. Teruma budu ve Tenufa göğsünü – *Teruma* sözcüğü kaldırıp indirmek, *Tenufa* ise dört ana yöne doğru sallamayı ifade eder. But ve göğsün her ikisi de hem dört yöne sallanmış, hem de kaldırılıp indirilmiştir. Tora’nın neden ikisi arasında sanki sadece biri kaldırılıp indirilmiş ve sadece diğeri sallanmış gibi bir ayırım yapmış olduğu merak konusudur (Raşi). Ramban buna olası bir neden gösterir (bkz. 7:34 açık.). Ramban söz konusu nedeni burada açıklamasına karşın, aynı soru daha önce geçtiği için, açıklamasına orada yer verilmiştir.

Yakılmayı gerektiren makbul kısımların üzerinde – Raşi. Tam çeviriyle “makbul kısımların

yakılan-korbanları üzerinde”. Buradan, *Tenufa* işlemi sırasında makbul kısımların altta yer aldığı görülmektedir (bkz. 7:30 açık.).

16-20. Moşe ve Aaron arasındaki görüş ayrılığı. Moşe, *Koenler*’in *Onen* olmalarına karşın o gün *Minha*’yı yemeleri talimatını almış ve bunu iletmiştir. Aaron ve oğulları ise bir konuda ikilemde kalmışlardır. *Minha*’nın yenebileceği, onun gibi “*En Üst Düzeyde Kutsal*” olan *Hatat-korbanı* etinin de yenebileceğini göstermektedir. Fakat bir sorun vardır: Yenebileceği söylenen *Minha*, sadece o güne özgü *korban*lardan biridir – yani *Kodşe Şaa* sınıfındadır. Acaba *Hatat-korbanı* ile ilgili çıkarım tüm *Hatat-korbanları* için mi geçerlidir, yoksa sadece *Minha* gibi *Kodşe Şaa* sınıfında olanlar için mi?

Burada, her ne kadar Tanrı, *Koenler*’in *Onen* olmalarına karşın kutsal yiyecekleri yemelerini emretmişse de, bu emrin uygulama alanının genişliği konusundaki kararın, Moşe ve Aaron tarafından verilmesi gerektiği görülmektedir. Moşe, bu emrin, *Kodşe Şaa* ya da *Kodşe Dorot* gibi bir ayırım olmaksızın, tüm *Hatat-korbanlarının* da yeneceği şekilde tam kapsamlı olduğu görüşündedir. Aaron ise, *Kodşe Şaa* ile *Kodşe Dorot* arasında ayırım yapmaktadır. *Minha*, *Kodşe Şaa* sınıfında olduğuna göre, ondan yapılan türetim de ancak *Kodşe Şaa*’yı kapsayabilir; yani sadece açılış vesilesiyle getirilen *Hatat-tekesi* ile Nahşon’un getirdiği *Hatat-tekesi*. Öte yandan, *Kodşe Dorot* sınıfındaki, *Roş Hodeş* vesilesiyle getirilen *Hatat-tekesi* ise bu emrin kapsamı dışında olmalıdır. Dolayısıyla Aaron’a göre, *Roş Hodeş* tekesini yemek, o ve oğulları için halen yasak olmalıdır. Çeviri ve açıklamalarımız, işte bu görüş ayrılığı çerçevesinde değerlendirilmeler içerecektir.

¹⁴ “*Tenufa* göğsünü ve *Teruma* budunu ise, sen, oğulların ve yanındaki kızların, saf bölgede yiyebilirsiniz; zira [bunlar,] Bene-Yisrael’in *Şelamim*-kesimlerinden [ayrılıp] senin payın ve oğullarının payları [olarak] verilmiştir. ¹⁵ [Bene-Yisrael] *Teruma* budunu ve *Tenufa* göğsünü, Tanrı’nın Huzuru’nda *Tenufa* hareketleriyle sallamak üzere, yakılmayı gerektiren makbul kısımların üzerinde getireceklerdir. [But ve göğüs] Tanrı’nın emretmiş olduğu üzere, ebedi bir kanun olarak, sana ve yanındaki oğullarına ait olacaktır.”

¹⁶ Moşe, *Hatat*-tekesini ısrarla sordu – çünkü yakılmıştı! Aaron’un arta kalan oğulları Elazar’a ve İtamar’a öfkeyle konuştu:

14. *Tenufa* göğsünü ve *Teruma* budunu – Bireysel *Şelamim*-korbanlarında bu kısımlar Koenler’e aittir. Fakat bu *korbanlar* “**Kadaşim Kalim** – *Düşük Kutsiyete Sahip*” olduğu için *Mişkan* ya da *Bet-Amikdaş* sınırlarında yenmesi şart değildir. Çöldeyken Yisrael kampı, *Bet-Amikdaş* döneminde ise Yeruslayim şehri sınırları içinde de yenebilir (bkz. *Saf bölgede* k.b.). Fakat bu, sadece bireysel *Şelamim*-korbanları için doğrudur. Şu ana kadar bilinen [yani olasılıkla Moşe’nin önceden öğretmiş olduğu] tek toplumsal *Şelamim*-korbanı ise, *Şavuot* bayramında getirilen iki kuzudur (23:20) ve bireysel *Şelamim*-korbanından farklı olarak, bu toplumsal *korban* “**Kodeş Kadaşim** – *En Üst Düzeyde Kutsal*”dır; bu nedenle sadece *Mişkan* veya *Bet-Amikdaş*’ın avlusunu çeviren sınır içinde ve sadece erkek Koenler tarafından tüketilebilir.

Moşe bu noktada, o güne özel getirilen *Şelamim*-korbanlarının (9:4), “toplumsal” *korban* olmasına karşın bireysel *Şelamim*-korbanı ile aynı statüde – yani “*Düşük Kutsiyete Sahip*” olduğunu öğretmektedir. Yani Yisrael kampı sınırları içinde de yenebilir ve Koen ailesine mensup bayanlar da bu etten yiyebilir (Raşi; bkz. s.a.).

Moşe’nin, Nahşon ben Aminadav’ın getirdiği *Şelamim*-korbanlarından (Bamidbar 7:17) bahsetmesine ise gerek yoktur; çünkü bunlar zaten bireysel olduğundan, “*Düşük Kutsiyete Sahip*”tir (*Beer Basade*).

Mizrahi’ye göre bu pasukta, *Şelamim*-korbanı etinin de *Onen* haline karşın yenebileceğine dair talimat söz konusudur.

Oğulların ve yanındaki kızların – *Korban* etleri sadece, görevli Koen grubuna dahil olup buna engel teşkil eden herhangi bir konumda olmayan erkek Koenler arasında paylaştırılır (7:7 açık). “*En Üst Düzeyde Kutsal*” olanlar, sadece bu erkekler tarafından yenebilir. “*Düşük Kutsiyete Sahip*” *korban* etleri ise, yine aynı grup arasında paylaştırılmasına karşın, Koen ailesine mensup bayanlar tarafından da yenebilir. Başka bir deyişle

paylaşma yine erkekler arasında yapılır; ama bir Koen’e ait paydan, eşi ya da kızı da yiyebilir (Raşi; *Mizrahi*).

“*Yanındaki kızların*” ifadesi, bir Koen’in kızının sadece babasının “yanında” olduğu sürece bu payları yiyebileceğini öğretir (*Talmud* – *Yevamot* 87a). Eğer kız Koen olmayan biriyle evlenmişse, artık bu bölümlerden yiyemez.

Saf bölgede – Diğer bölümleri saf olmayan bir bölgede mi yemişlerdir ki? “*Kutsal*” nitelikli bir yiyeceğin saf bir yerde yenmesi gerektiği zaten açıktır. Göğüs ve budun saf yerde yenmesi gerektiğini söylemeye ne gerek vardır?

Tora burada, önceki pasuklarda belirtilen “*En Üst Düzeyde Kutsal*” *korbanların* sadece *Mişkan* ya da *Bet-Amikdaş*’ın avlusu içinde tüketilebileceğini vurgulamaktadır. O yüzden onlar için “*Kutsal bölgede yemelisiniz*” talimatı söz konusudur. Burada ise “*Düşük Kutsiyete Sahip*” *korbanlardan* bahsedildiği için, bu gereklilik yoktur; tek şart yeme alanının “*saf bölge*” olmasıdır.

Tsaraat rahatsızlığı (*Perek* 13), yakalanan kişiyi (*Metsora*) *tame* yapar. Bir *Metsora* rahatsızlığını belirten deri lekelerine sahip olduğu sürece, Yisrael kampına [*Bet-Amikdaş* döneminde Yeruslayim şehrine] giremez; kamp dışında durmalıdır. Bu açıdan, kamp sınırlarının içi “saf bölge”dir. Göğüs ve but işte bu bölgenin dışına çıkarılamaz. Burası, “*Düşük Kutsiyete Sahip*” *korbanların* etlerinin sadece Yeruslayim şehri sınırları içinde yenebileceğine dair kuralın kaynağıdır (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Zevahim* 55a; Raşi).

Bene-Yisrael’in *Şelamim*-kesimlerinden – Şemot 29:28’de pasuk bu kısımların “*Bene-Yisrael tarafından*” ayrıldığını söylemektedir. Bunun anlamı, Koenler’in payının, “Bene-Yisrael’e ait” etten ayrıldığı şeklindedir. Şemot 29:28’deki açıklamalarda da konu bu şekilde dile getirilmişti. Burada ise “*Bene-Yisrael’in Şelamim-ketimlerinden*” denerek, söz konusu payların, getirilen hayvan “*Şelamim-ketimi*” ünvanı aldık-

ז מדוע

לֹא-אֲכַלְתֶּם אֶת-הַחֹטְאֹת בַּמָּקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא
וְאַתֶּה | נָתַן לָכֶם לֶשֶׁאֵת אֶת-עֶזְרֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לְפָנַי
יְהוָה: יֵהֵן לֹא-הוּבָא אֶת-דָּמָה אֶל-הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אֲכֹל תֹּאכְלוּ
אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי: יֵשׁ וַיִּדְבֹּר אֶהְרֹן אֶל-מִשָּׁה הֵן הֵיִם
הִקְלִיבוּ אֶת-חֹטְאֹתֵם וְאֶת-עֲלֹתָם לְפָנַי יְהוָה וְתִקְרָאנָה אֹתִי
כַּאֲלֵה וְאֲכַלְתִּי חֹטְאֹת הַיּוֹם הַזֶּה בְּעֵינַי יְהוָה:

nedeniyle, sözlerini onun mevcudiyetinde, oğullarına yöneltilmektedir (Raşi).

Öfkeyle konuştu – Tam çeviriyle “öfkelenildi ve [şöyle] dedi.” Moşe’nin bu öfkesi, onun yanılması-na yol açmıştır (Midraş – Vayikra Raba 13:1). Bu öfkesi olmasa, konuyu daha dikkatli bir şekilde analiz edebilecek ve Koenler’in uygun davranıklarını fark edecektir (Malbim).

Tora, en büyük insanların bile eksikliklerini ört-bas etmez; çünkü bizim onların üstün özelliklerinden olduğu gibi, hatalarından da ders çıkarmamızı ister. Tüm peygamberlerin ustası bile öfke nedeniyle hataya düşebildiğine göre, bizim de elbette tutku ve öfkemizi kontrol altında tutmak için büyük çaba sarf etmemiz gerekir.

17. [Etini yemek suretiyle] – İbn Ezra.

Hatat-korbanını neden yemediniz? – Bkz. 6:22. Bu pasuğun tam çevirisi şöyledir: “Neden Hatat-korbanını kutsal bölgede yemediniz? Çünkü en üst düzeyde kutsaldır o...”. Fakat bu çeviride açık bir sorun vardır: Sanki Moşe, “neden kutsal bölgede yemediniz de başka bir yerde yediniz?” der gibidir. Oysa bunu söylüyor olamaz; zira Moşe’nin sorguladığı konu, korbanın yanlış yerde yendiği değil, yenmeyip yakıldığı üzerinedir. Dolayısıyla soru: “Hatat-korbanını neden yemediniz [de yaktınız]?” şeklindedir. Pasuktaki iki vurgu, yani “kutsal bölgede” ve “en üst düzeyde kutsaldır” ifadeleri ise, Moşe’nin sorusunda değindiği alt olasılıklardır.

Moşe Koenler’e şöyle sormuştur: “Acaba korban eti kutsal bölgede kalmayıp dışarı mı çıktı? Çünkü en üst düzeyde kutsaldır ve kutsal bölgeyi terk ettiği takdirde et yenemez, yakılmalıdır (6:19 ačk.; 7:19 ačk., Fakat et k.b.).” Koenler böyle bir

şeyin olmadığını söyleyince, Moşe “Madem ki kutsal bölgede kalıp dışarı çıkmadı, öyleyse Hatat-korbanını neden yemediniz?” diye sormaktadır (Raşi). Çevirimiz bu diyalogu temel almaktadır.

Onarım sağlamanız amacıyla verilmişken – “Ve bunu, ancak eti yiyerek sağlayabilirsiniz. Bu et size yemeniz için verildi, yakmanız için değil” (Sforno).

18. Madem ki kanı Kutsal’ın içine getirilmedi – Kurala göre, bir Hatat-korbanının kanı Mişkan’ın [ya da Bet-Amikdaş’ta Ehal’in] içine getirilirse, onun eti yenemez; yakılmalıdır (bkz. 6:23). Moşe burada bu olasılığı da sorgulamış ve yine olumsuz yanıt almıştır. Alternatif olarak “Bu, kanı Kutsal’ın içine getirilen korban cinsinden olsaydı yakmanız gerekirdi (6:23 ačk.); oysa bu, tüm işlemleri dışarıda yapılan bir korban” (Raşbam).

Yemeniz gerekirdi – İbranice *Ahol Tohelu*. Tam çeviriyle “mutlaka yemelisiniz”. Fakat yakılmış bir şeyi yemeleri söz konusu değildir. Dolayısıyla Moşe’nin demek istediği “mutlaka yemeliydiniz” şeklindedir (İbn Ezra; Raşi).

19. Aaron ... konuştu – Moşe sözlerini Aaron’un oğullarına yöneltilmiş olmasına karşın, onlar cevap vermemişlerdir. Çünkü bir yandan, babalarının mevcut ve yetkili olduğu bir ortamda konuşmak, diğer yandan da öğretmenleri Moşe ile tartışmaya girmek, saygısızlık olacaktır (Raşi).

[Sertçe] – Raşi. İbranice *Diber* fiili. Bu fiilin kullanıldığı yerler, sert konuşmayı belirtir. Aaron, Moşe’nin, arta kalan oğullarına çıkışmasını, Elazar ve İtamar için manevi bir tehlike olarak

¹⁷ “En üst düzeyde kutsal olduğu için [yenebileceği tek yer olan] kutsal bölgede [kalıp, dışarı çıkmadığına göre], üstelik [Tanrı] onu size, [etini yemek suretiyle] Tanrı’nın Huzuru’nda toplumun günahını ortadan kaldırarak onlar için onarım sağlamanız amacıyla vermişken, *Hatat-korbanını* neden yemediniz?

¹⁸ Madem ki kanı Kutsal’ın içine getirilmedi, onu size [Minha konusunda] emrettiğim şekilde kutsal bölgede yemeniz gerekirdi!”

¹⁹ Aaron Moşe’ye [sertçe] konuştu: “Bugün Tanrı’nın Huzuru’nda *Hatat* ve *Ola-korbanlarını* [onlar mı] yaptılar ki?! [Ben yaptım! Dahası,] Başıma bu gibi [felaketler] gelmişken, günün [sabit] *Hatat-korbanı*[nın etini, ben bile] yeseydin, Tanrı onaylar mıydı?”

Rabi Tsadok Akoaen, burada, *Talmud*’un temelindeki Sözlü Tora tartışmalarının ilk örneğini gördüğümüzü söyler. Bu tartışmalarda, Tora’nın belirli bir kanununun uygulama parametrelerinin tanımlanması için, Sözlü Tora’nın geleneksel temellerine dayalı prensiplerin ışığında, mantıksal yöntemler ve çıkarımlara yer verilir.

16. *Hatat-tekesini* – Bkz. 9:15 (*Baale Tosafot*). Bu sözcüğün tekil kullanılması, o gün içinde yapılan üç *Hatat*-tekesinden sadece birinin yenemeyip yakıldığını göstermektedir. Bu, Roş Hodeş vesilesiyle getirilen tekedir (*Talmud – Zevahim* 101b; Raşi). Zira bu tekenin etini yemenin, halkın günahlarını affettirme etkisine sahip olacağı söylenmektedir (s.p.). Bu af, Kutsal Mekan’a *tame* halde girme ya da “kutsal” nitelikteki yiyecekleri *tame* konumundayken yeme günahı (5:2-3 açık.) hakkındadır (Raşbam) ve Roş Hodeş’te getirilen *Hatat-korbanının* temel görevi de bu günahı affettirmektir (krş. *Talmud – Şevuot* 2a). Bir önceki pasukta ebedi kanun gereği *Koenler*’e ait olan paylardan söz edildiğine göre, buradaki *Hatat*-tekesi de sadece ebedi kanun gereği *Koenler*’e ait olan Roş Hodeş tekesi olmalıdır (Sforno). Zira getirilen diğer iki teke ebedi değil, sadece o güne mahsus kutsiyete sahiptirler. Moşe’ye göre *Koenler* bunu da yemeliklerdir. Fakat Aaron ve oğulları, *Kodşe Şaa* sınıfındaki *Minha* ile ilgili emrin, *Kodeş Dorot* konumundaki Roş Hodeş tekesine uygulanamayacağı görüşüyle, onu yenemeyip yakmışlardır.

İsrarla sordu – İbranice *Daroş Daraş*. Tam çeviriyle “sorusu sordu” ya da “[bilgi] talep ediş etti”. Bu ikili ifade, Moşe’nin iki soru sorduğuna işaret eder: [1] “Diğer iki *Hatat*-tekesini yemişken Roş Hodeş *korbanını* neden yaktınız? [2] Madem onu yaktınız, diğer iki *Hatat*-tekesini neden yediniz?

Bu davranışımız çelişki içinde değil mi? (*Talmud – Zevahim* 101b; Raşi; Gur Arye’nin *Torat Koanım* açıklaması).

Bu iki sözcük, Tora’nın sözcük sayısı açısından tam ortasını işaretler (*Talmud – Kiduşin* 30a). **Daroş** sözcüğü ilk yarıya, **Daraş** sözcüğü ise ikinci yarıya aittir. Bu, tüm Tora’nın sürekli sorgulama eksenini etrafında döndüğünü öğretir. Kişi Tora öğrenimini hiçbir zaman bırakmamalı, Tora’nın daha derin ve daha geniş anlamlarını sürekli araştırıp sorgulamalıdır (*Degel Mahane Efrayim*).

Çünkü yakılmıştı – Moşe burada Roş Hodeş *Hatat*-tekesinin neden yakıldığını sorgulamaktadır. Alternatif olarak pasuk şu şekilde de anlaşılabilir “Moşe *Hatat-tekesini*[n akıbetini] ısrarla sorguladı ve yakıldığını öğrenince...” (Rabi Arye Kaplan).

Hahamlarımız gerçek yakılış nedeni konusunda iki farklı görüş sunarlar. Rabi Yeuda ve Rabi Şimon’a göre bu teke, etine bir *tuma* kaynağı olduğu için geçersiz olmuş ve bu nedenle yakılmıştır. Rabi Nehemya’ya göre ise neden, Aaron ve oğullarının, *Kodeş Dorot* konumundaki Roş Hodeş tekesinin, *Onen* halindeyken yemesinin yasak olduğu sonucuna varmış olmalarıdır. Bu sonuç doğrultusunda, *korbanın* eti yenemeyeceğine göre yakılmalıdır. p. 19’a kadar olan çeviriler ve açıklamaların çoğu, her iki görüş için de doğrudur. p. 19’un çevirisi ile “*Kodşe Şaa / Kodeş Dorot*” ayırımına dayalı açıklamalar, Rabi Nehemya’nın görüşü doğrultusundadır. Rabi Yeuda ile Rabi Şimon’un görüşüne ise yer darlığı ve konunun karmaşıklığı nedeniyle yer veremiyoruz (bkz. *Talmud – Zevahim* 101a).

Elazar’a ve İtamar’a – Aslında Moşe’nin keskin eleştirisi, tüm ibadetin baş sorumlusu konumundaki ağabeyi Aaron’a yöneliktir. Fakat kendisinden büyük olan Aaron’a olan saygısı

כּוֹשֵׁר מִשֶּׁה וַיִּטֵּב בְּעֵינָיו: פּ שִׁשִּׁי א וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר אֵלֵהֶם:

20-1

larla ilgili talimat verdiğini, herhangi bir mahcubiyet ya da utanç duymadan hemen kabullenmiştir. Aaron ve oğullarının mantık yoluyla ulaştıkları doğru sonuçtan hoşlanmış ve bundan mutluluk duymuştur (Sforno). Aaron ve oğullarının vardıkları sonuç doğrudur; Tanrı'nın talimatı gerçekten o yöndedir – fakat Moşe, öfkesi nedeniyle bu detayı unutmuştur (*Talmud – Zevahim* 101a; Raşi; Mizrahi).

11.

Altın Buzağı olayının ardından, Tanrı, Kutsal Varlığı'nı halkın arasında barındırmayı reddetmişti. Moşe Rabenu ise [halkın yaptığı *Teşuva* ile desteklenen] duaları sonucunda bir düzelme elde etmiş ve *Mişkan*, kutsal eşyalar, orada hizmet edenler ve *korbanlar* sayesinde *Şehina*'nın halka inmesini sağlamıştı. O kadar ki, halk, Tanrı'nın Görkemi'ne tanık olmuştu (9:23). Tüm bunların ardından, Tanrı halkın ebedi yaşama nail olabilmeleri için içgüdülerini düzenleyecek önlemleri vermektedir. İnsanların yedikleri, onları birçok yönden etkiler ve maneviyat da bu konuda bir istisna değildir. Bu açıdan, halkın maneviyatına olumlu katkıda bulunacak bir diyet programı öngörülmüştür. Halkın “kutsal olmaları” istenmektedir (p. 45). Bunun anlamı “Tanrı'ya benzemek; Tanrı gibi olmak”tır (aynı pasuk). Buna bağlı olarak Tora her türlü saflık kuralını aktarmak için anlatıma uzun bir ara vermektedir. Bu sayede halk *tuma* nedeniyle ani ölümlerle karşılaşmayacaktır (15:31 açık.). Bunların içinde aile saflığı kuralları ile yeni nesillerin kutsiyet çerçevesinde oluşturulması için temel sağlanmıştır (Sforno). Tora tüm bu konuları *Kaşerut* kurallarıyla açmaktadır.

☞ Kaşerut Kuralları.

Bu *Perek*'in sonunda (p. 43-45) Tora *Kaşerut*'un sebebini çok açık ve güçlü terimlerle açıklamaktadır: Bu kurallara uymakla, bir Yahudi kendisini kutsiyet basamaklarında yukarı çeker; onları ihmal etmekle, sadece ruhunu kirletmekle kalmaz, kutsiyet konularındaki anlayış yeteneğini de gittikçe köreltir. Tıpkı sürekli olarak yüksek ses düzeyinde müzik ve gürültüye maruz kalan bir kişinin, hafif melodileri duyma ve ince ses

varyasyonlarını fark etme yeteneğini yavaşça ama kesin bir şekilde kaybetmesi gibi, aynı şekilde bir Yahudi'nin *Kaşer* olmayan yiyecekleri yemesi de onun manevi yeteneklerini köreltir ve kutsiyete ulaşma fırsatını ondan esirger. En kötüsü, kişinin bu kaybını fark etme yeteneğini bile ortadan kaldırır. Bu nedenle Rabi Moşe İserliş (Rama, *Şulhan Aruh – Yore Dea* 81:7), küçük çocukların bile yasak yiyeceklerden uzak tutulması konusunda çok dikkatli olunması gerektiğini, aksi takdirde bunun çocuğun manevi potansiyeline zarar verebileceğini yazar.

Raşi (p. 2 o.a.) çeşitli hayvansal yiyeceklerin Yahudiler için neden yasak olduğu hakkında bir başka sebep gösterir. Kendilerini manevi yaşamın Mutlak Kaynağı'na kenetlemek, Yahudi Ulusu'nun manevi misyonudur. Bunun bir sonucu olarak, Yahudiler, Tanrısal Zeka'nın bu amaca ulaşma konusunda önemli bir engel olarak tanımladığı yiyecekleri yemekten uzak durmakla yükümlüdür. Rabi Tanhuma'nın *Midraş*'ta verdiği bir misalde, bir doktor iki hastayı ziyarete gelir. Bunlardan ilkinde “istediğin her şeyi yiyebilirsin” der. Diğerine ise kesin ve kısıtlı bir diyet programı verir. Kısa bir süre sonra ilk hasta hayata veda eder, ikincisi ise iyileşir. Doktor, ilk hasta için hiçbir ümit olmadığını bu yüzden yemekten hoşlandığı şeyleri ondan esirgemeye gerek görmediğini söyler. İkinci hasta ise temelde sağlıklıdır; sadece tam sağlığına ulaşabilmesi için bir diyet programı uygulaması gereklidir. Aynı şey Yahudiler için de geçerlidir. Tanrı Yahudiler'e manevi yaşam için özel bir potansiyel sağladığı için, onlara bu yöndeki gelişimi sağlayacak bir diyet programı da belirlemiştir.

Birçok kişinin, *Kaşerut* kurallarını “o dönemlerde hijyen çok kuvvetli olmadığı için bu gibi önlemlere gerek vardı” gibi ilk bakışta mantıklı görünen fakat temelde tamamen anlamsız bir nedenle açıklama çabalarıyla karşılaşırız. Oysa *Sefer Ahimuh*'un işaret ettiği üzere, bu yiyeceklerin neden olduğu zarar hiçbir şekilde fiziksel değildir. Bu diyeti uygulamanın fiziksel açıdan olumlu yan etkileri de olduğu doğru olmasına karşın, temel nedenin bu olduğu söylenemez. *Kaşer* olmayan yiyecekleri yemenin neden olduğu gerçek etki, ruhun yüksek düzeyli değerlerine giden yolun,

²⁰ Moşe duydu ve onayladı.

[33. Kaşerut Kuralları]

11

¹ Tanrı, Moşe'ye ve Aaron'a konuştu ve onlara [şöyle] dedi:

görmüştür. Zira Tanrı'nın Yargı Niteliği'nin etkili olduğu bir zamandır ve Moşe'nin onları suçlarcasına konuşması, Tanrısal gazabın onlara da yönelmesine yol açabilecektir. Aaron, kalan oğullarını da kaybetme endişesiyle yüksek sesle Moşe'ye hemen cevap vermektedir (*Or Ahayim*).

[Onlar mı] Yaptılar ki?! – Aaron'un cevabından, Moşe'nin burada açıklanmayan başka bir sorusunu yanıtladığı anlaşılmaktadır. Önce de belirttiği gibi bir *Koen*, *Onen* iken kutsal ibadet görevini yaparsa, bu ibadet geçersizdir ve yapılan *korban* da yakılmalıdır. Moşe işte bu olasılığı sormuştur: “Acaba *Onen* halinizle *korban* işlemleri yaptığınız için mi *korbanı* yemeyip yaktınız?”

Aslında tüm *korban* işlemleri Nadav ve Aviu'nun ölümünden önce tamamlanmıştır; bu yüzden *Koenler*'in *korban* işlemlerini *Onen* iken yapmış olmaları söz konusu olamaz. Fakat Moşe, o günün kutsiyeti ve yoğunluğu nedeniyle her şeyi görememiş olmasının mümkün olduğundan yola çıkarak şöyle demiştir: “Aklıma bir de şu olasılık geliyor: Bu *korbanın* kan işlemleri bir şekilde atlandı da, Nadav ve Aviu öldükten sonra siz bunu tamamladınız. Sonra da bu işlemleri *Onen* olarak yaptığınız için *korbanın* geçersiz hale geldiğini fark ederek, etini yemek yerine yaktınız. Bu senaryo doğru mu?”

Fakat Aaron, Moşe'nin bu endişesini hemen silmektedir: “Bugünün *korban* işlemlerini yapma sorumluluğunun onlara değil, bana ait olduğunu hepimiz biliyoruz. Dolayısıyla eğer bir atlama söz konusu olsaydı ibadeti tamamlama işini onlar değil, ben yapmış olurum. Ve bir *Koen Gadol*, *Onen* olduğu zaman bile ibadeti gerçekleştirebilir. Yani böyle bir hata olmuş olsaydı bile, *korban* geçersiz olmaz, yakmaya gerek kalmazdı. Kısacası gerçek sebep, aklına gelenlerin hiçbiri değil” (Raşi; Ramban; Mizrahi).

Başıma bu gibi [felaketler] gelmişken – “[*Felaketler*]” eklemesi, Saadya Gaon'un açıklaması doğrultusunda yapılmıştır. Bahsedilen felaket, Nadav ve Aviu'nun ani ölümleridir. Aaron, Moşe'nin neden bu şekilde davrandıkları konusundaki olasılık değerlendirmelerini tek tek cevapladıktan sonra, asıl sebebi açıklamaktadır:

“Başıma gelen felaket nedeniyle *Onen* halindeyken, *korbanın* etini yeseydim, Tanrı onaylar mıydı?” (bkz. aşağıdaki açıklamalar).

Günün [sabit] Hatat-korbanı – Yani Roş Hodeş vesilesiyle getirilen *Hatat*-tekesi (Sforno; *Or Ahayim*).

[Ben bile] Yeseydim, Tanrı onaylar mıydı? – “Bir *Koen Gadol* olarak, *Onen* konumundayken bile *korban* işlemlerini yapabiliyor olmam, *korbanın* etini de yiyebileceğim anlamına gelmiyor. Sen bize *Minha*'yı yememizi söyledin. Tanrı istisnai bir talimat verdiği için, biz de *Onen* olmamıza karşın yedik. *Minha*'nın “En Üst Düzeyde Kutsal” olmasından yola çıkarak, iki *Hatat-korbanının* – açılış vesilesiyle getirilen teke ile Nahşon'un getirdiği tekenin – etini de yedik. Çünkü tıpkı *Minha* gibi, bunlar da *Kodşe Şaa* sınıfında; yani sadece bu güne özel *korbanlar*. Roş Hodeş vesilesiyle getirilen *Hatat*-tekesini ise yemedik ve yaktık; çünkü o *Kodşe Dorot* – bu güne bağlı olmak-sızın her nesilde her ay başında getirilen bir *korban*. Tanrı, *Onen* bir *Koen*'in bu özel günde *korban* etini yiyebileceğini söylediye, bu sadece *Kodşe Şaa* sınıfındakiler için geçerli olmalı. Emrin daha üst düzey kutsiyete sahip olan *Kodşe Dorot* için de geçerli olduğunu söyleyemezsin ki! Bu durumda, normal birer *Koen* olan Elazar ve İtamar bir yana, *Koen Gadol* olmama karşın ben bile yemiş olsaydım, Tanrı onaylar mıydı?”

Pasuğun alternatif bir çevirisi şöyledir: “[*Neden oğullarıma öfkeleniyorsun? Sen de biliyorsun ki*] Bugün [*oğullarım, bana yardımcı olmak suretiyle* (9:8, 9:12, 9:15)] Tanrı'nın Huzuru'nda *Hatat* ve *Ola-korbanlarını* gerçekleştirdiler. Bu yüksek konuma ulaşmanın verdiği mutluluğun zirvesindeyken [*başımıza böyle [felaketler] geldi. [Mutluluğumuzun bu denli çarpıcı biçimde bozulduğu] bugün, Hatat-korbanını yeseydim, Tanrı'nın Gözü'nde doğru olur muydu?*]” (Raşbam; krş. Rabi Arye Kaplan).

20. Moşe duydu ve onayladı – Moşe, Aaron'un bu mantıksal yaklaşımını duyduğu anda, onun haklı olduğunu anlamıştır. Büyüklüğünün özü olan alçakgönüllüğünün bir örneği olarak, Moşe kendi görüşünü savunmaya teşebbüs etmemiştir. Aksine, Tanrı'nın ona sadece o güne özel *korban*-

ב דברו

אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ: ג כָּל | מִפְּרִסֵּת פְּרִסָּה וְשִׁסְעַת שִׁסְעֵי פְּרִסֵּת

מֵעֵלָת גֵּרָה בִּבְהֵמָה אֲתָה תֹאכְלוּ:

Tora'nın 613 mitsvasından biridir. *Mitsvat Ase* No. 68. Kontrol konusundaki benzer uyarılar 11:47 ve 20:25'te de yapılmaktadır (*Sefer Ahinuh*).

Canlılar – İbranice *Haya*. Bu sözcük “*Hayim – Hayat/Yaşam*” kelimesiyle bağlantılıdır (Raşi). Tora bu sözcüğü kullanmayıp “*tüm hayvanlardan, yiyebilecekleriniz sınırlardır*” diyebilirdi. Fakat konu hakkında gereksiz olmasına karşın, Tora, mitsvalarının yaşam-veren niteliğini ön plana çıkarmak için bu sözcüğe yer vermiştir (*Mizrahi; Sifte Hahamim*).

2. Konuşun – Fiil çoğul çekime sahiptir. Bu kullanım, burada verilen talimatları Bene-Yisrael'e aktarma onurunun, hem Moşe'ye hem de onun emri ilk öğrettiği kesim olan *Koenler*'e ait olduğunu göstermektedir. Önce de belirtildiği gibi, *Koenler*, Nadav ve Aviu'nun ölümünü sessizce kabullendikleri için bu şekilde ödüllendirilmişlerdir (Raşi). Bir görüşe göre bu sadece Aaron için doğrudur. Elazar ve İtamar ise, Moşe'nin bir önceki paragrafın sonundaki sert çıkışına cevap verebilecek iken, duydukları saygı sebebiyle sessiz kaldıkları için ödüllendirilmişlerdir (*Meam Loetz*).

Hayvanlardan ... canlılar – “*Hayvan*” olarak çevirdiğimiz sözcük *Beema*, “*canlı*” şeklinde çevrilen ise *Haya*'dır. Bu pasukta ve başka birçok yerde bu iki sözcük genel olarak hayvanları tanımlamakta kullanılır ve birbirinin yerini alabilir (*Torat Koanim*; Raşi). Genelde ise *Haya* sözcüğü yabani hayvanları, *Beema* ise çiftlik hayvanlarını tanımlar (Malbim).

☞ **Yenmesi yasak olan ve olmayan kara hayvanları.**

3. Hayvanlar içinde – Önceki pasuk konunun hayvanlar olduğunu zaten açıkladığına göre bu ifade fazladır; dolayısıyla Sözlü Tora ile bilinen belirli bir kuralın Tora'daki dayanağını oluşturmaktadır. Söz konusu kanun, gerektiği gibi kesilmiş bir [*Kaşer*] dişi hayvanın karnında (“*hayvanım içinde*”) bulunan gelişmiş bir ceninin

de yenebileceği üzerinedir (*Torat Koanim; Talmud – Hulin* 69a; Raşi). Yani bu cenin *Şehita* ile ölmediği için yasak olduğu şeklinde bir endişeye yer yoktur (*Mizrahi; Sifte Hahamim*).

[*Ayağın ön kısmını bütünüyle kaplayan ...*] **Toynağa sahip** – Ya da “*gerçek toynağa sahip*” (Rabi Arye Kaplan; Saadya Gaon; İbn Ezra; İbn Canah; Ralbag). İbranice *Mafreset Parsa*. Hayvanın ayağının ön kısmı sanki bir terlikmiş gibi tamamen bu toynakla kaplı olmalıdır (Raşbam). Örneğin bir boğa ya da kuzunun ayağının ön tarafı böyle bir toynakla kaplıdır. [Aslında bunu en iyi örnekleyen hayvan bir at ya da eşektir. Zira onların toynağı ayağın ön tarafını tamamen kaplar. Fakat toynakla ilgili tek gereklilik bu olmadığı, toynağın aynı zamanda ikiye ayrık halde olması gerektiği için (s.a.), bu ikisi *Kaşer* değildir.]

[*Çift*] **Toynak [halinde] tamamen ayrık** – İbn Ezra. İbranice *Şosaat Şesa Perasot*. Bazı hayvanların toynakları ayrık olmasına karşın bu ayrılık sadece üst [ya da ön] taraftadır; alt [ya da arka] tarafta ise toynak tek parça halindedir. Bu durumda hayvan *Kaşer* değildir. Örneğin devenin toynağı yarı-ayrıktır. *Kaşer* olması için ise toynağın üstte ve altta [ya da en önde ve toynağın başlangıcında] da tamamen ayrık olması gerekir (*Targum Onkelos*; Raşi; Radak, *Şeraşim*). Raşi'ye göre *Mafreset Parsa* (ö.a.), “ayrık toynağa sahip”, *Şosaat Şesa Perasot* ise “bu ayrıklık yarım değil, üstte ve tabanda tam olan” anlamındadır.

Geviş getirenler – İbranice *Maale Gera*. Bunlardan *Gera*, “*Garar – Çekmek*” sözcüğünün pasif hali olan “*Nigrar – Çekilen/Belirli bir etkiyle akan*” kelimesine bağlıdır. Bu durumda anlam “*kısmuk yükselten*” şeklindedir. Midesinde ya da depo görevi gören bir organında bulunan yiyeceği tekrar kusup ağza getiren ve daha ince öğütüp yutan hayvanlardan bahsedilmektedir (Raşi; bkz. p. 6 açk.). İbn Ezra'ya göre sözcük “*Garon – Gırtlak*” sözcüğüne bağlıdır ve ifadenin anlamı “[*yediklerini*] *gırtlığına geri getirenler*” şeklindedir. Onkelos'un çevirisi *Pişra*, “*çözölmek/çözünmek*”

² “Bene-Yisrael’e konuşun ve [şöyle] deyin: Yeryüzündeki tüm hayvanlardan, yiyebileceğiniz canlılar şunlardır:

³ “Hayvanlar içinde, [ayağın ön kısmını bütünüyle kaplayıp, çift] toynak [halinde] tamamen ayrıık olan bir toynağa sahip olan ve geviş getirenlerin her biri – onu yiyebilirsiniz.

manevi yetenekleri kısıtlayan engellerle kapanmasıyla gerçekleşir. Nitekim önce de belirtildiği üzere, Tora da bu kuralların nedenini fiziksel değil manevi nedenlerle açıklamakta, bu yiyeceklerin insanın canını *tame* yaptığını vurgulamaktadır. Çeşitli vesilelerle belirtildiği şekilde, “*tame*” sözcüğü “kirli”den çok, “*Atum* – Tamamen Kapalı” sözcüğüyle bağlı olarak, belirli bir şeye ulaşmayı imkansız kılan bir engelin varlığını işaret eder. Nitekim p. 43’teki “*Venitmetem* – *Tame Olursunuz*” sözcüğü, normalde bir Alef harfi ile yazılması gerekirken, bu harf olmaksızın yazılmıştır ve bu haliyle “*Venitamtem* – *Tıkanacaksmız*” [=“manevi açıdan duyarsız hale geleceksiniz”] şeklinde de okunabilir. Kısacası, *Kaşerut* konusunda, bu kurallara uymamak, en üst düzey amaç olan kutsiyete ulaşma konusunda engel teşkil eder, duyarsızlığa neden olur. Ve bu kuşkusuz, Tora’nın çok önemli temel kurallarından bazılarının ihlalinin ve saf, temiz ruhun kirlenmesinin yanında, çok önemli fırsatların kaçırılması anlamına da gelir.

Öte yandan, tıpkı uzun yıllar sigara içmiş ve ciğerleri rahatsız olmuş bir kişinin, sigarayı bırakmasını takip eden sadece birkaç gün içinde bile, kendini önceden hayal edemeyeceği kadar iyi hissetmesi gibi, *Kaşerut* kurallarına uymaya yeni başlayan bir kişi de, önceden anlamadığı, hatta “saçma” diye nitelediği birçok Tora bilgisi ve kuralını, farklı bir bakışla değerlendirmeye yeteneğini fark ettiğinde hayret içinde kalacaktır. *Kaşerut* işte bu kadar büyük bir fark yaratabilecek güce sahiptir.

1. Tanrı ... konuştu – Burada ve bundan sonraki birkaç bölümde verilen kurallar nedeniyle kesilen anlatım 16:1’le devam edecektir.

Moşe’ye ve Aaron’a – Moşe’ye doğrudan konuştu ve Moşe, duyduklarını Aaron’a da aktardı (Raşi; bkz. 10:8 açık.). Bir önceki hitap sadece Aaron’a yönelik olduğu için, şimdi her ikisine de seslenilmektedir (Raşbam).

Bu bölümde verilen kurallar hem *Koen* olanlar hem de olmayanlar için geçerlidir. Yine de bu kuralların *Koenler* için önemi nispeten daha fazladır; çünkü *Koenler*, sıklıkla *Bet-Amikdaş’a*

gelmek ve “kutsal” nitelikli yiyecekleri yemek durumunda olduklarından, *tame* olmama konusunda her zaman dikkatli olmakla yükümlüdürler. Herhangi bir *korban* getirildiğinde de bunun işlemlerini *Koenler* yapacaklardır. Dahası *Koenler*’in “*kutsal olanla alelaide olan arasında, tame olanla saf olan arasında ayrım yapmaları*” gerektiği için (10:10), bu kuralların *Koenler* için önemi daha fazladır. Ne de olsa neyin doğru neyin yanlış, neyin yasak neyin değil, neyin *tame* neyin saf olduğu konusunda öğretmenlik yapacak otorite, *Koenler*’dir. Bu nedenle Aaron [ve oğulları (s.a.)] özel olarak görevlendirilmişlerdir (Ramban; krş. İbn Ezra).

Onlara [şöyle] dedi – İbranice *Lemor Aleem*. Genel olarak Tanrı’nın Moşe’ye sözlerinin klasik açılış cümlelerinin sonunda görülen *Lemor* sözcüğü “[*Şöyle*] *Söyleyerek*” şeklinde çevrilse de, bu sözcük aynı zamanda “*Söylemek için*” anlamı taşır. Dolayısıyla Tanrı’nın Moşe’ye söylediği emirlerin hepsi için *Lemor* sözcüğünün kullanılması, Moşe’nin bu sözleri başkalarına – çoğunlukla Bene-Yisrael’e – aktarması gerektiği anlamına gelir. Burada ise ikinci pasukta “*Bene-Yisrael’e konuşun*” ifadesi zaten kullanılmaktadır. Dolayısıyla aktarmanın hedefi Bene-Yisrael olmaz. Bu durumda tek seçenek Elazar ve İtamar’dır. Buna göre, Moşe ve Aaron, aldıkları talimatları Elazar ve İtamar’a da aktaracaklar ve bu emirlerin Bene-Yisrael’e öğretilmesi sorumluluğu, dördüne de eşit oranda ait olacaktır. Bu, sıradaki pasukta geçen çoğul “*konuşun*” hitabından anlaşılmaktadır. Söz konusu eşitliğin nedeni, Nadav ve Aviu’nun ağır kaybını hepsinin aynı sessizlikle kabullenmiş olmasıdır. Bu nedenle ödülleri de, bu aşamada eşit yetki sahibi olma şeklinde gelmiştir (*Torat Koanim*; Raşi).

Yeryüzündeki – Karalardaki. Dolayısıyla burada verilen işaretler sadece kara hayvanları için geçerlidir; denizdekiler bunun dışındadır (*Torat Koanim*; Ramban).

Tüm hayvanlardan – Bkz. Devarim 14:3-21.

Yiyebileceğiniz canlılar şunlardır – Dolayısıyla bir kara hayvanını yemek istiyorsak, öncelikle onun, gerekli işaretlere sahip olup olmadığının kontrol edilmesi gerekir. Bu kontrol gerekliliği,

ד אַך אַת־זֶה לֹא תֵאָכְלוּ

מִמַּעֲלֵי הַגֶּרֶה וּמִמַּפְרֵסֵי הַפֶּרֶסָה אֶת־הַגְּמֹל כִּי־מַעֲלֵה גֶרֶה הוּא
וּפְרֶסָה אֵינָנוּ מִפְרִיס טֶמָא הוּא לָכֶם:

Kaşer olmayıp da kaslarında bu özelliğe sahip başka bir hayvan yoktur (*Talmud – Hulin Perek 3; Şulhan Aruh – Yore Dea 79; Meam Loez*). Tüm bunlar, Sözlü ve Yazılı Tora'nın ne denli güçlü temellere dayandığının kanıtlarından sadece bazılarıdır.

Kaşer olmayan bir dişi, her iki işareti de taşıyan bir yavru doğurduğu takdirde, bu yavru Kaşer değildir. Çünkü genel bir prensibe göre, “Kaşer olmayan bir hayvandan çıkan hiçbir şey Kaşer değildir” (bkz. p. 16 açık.) [örneğin, Kaşer olmayan bir hayvanın yumurtası da Kaşer değildir]. Bunun aksi de doğrudur. Kaşer olan bir hayvanın doğurduğu yavru da anomali nedeniyle Kaşerut işaretleri yoksa bile, yavru Kaşer'dir. Bu kurallar, sadece doğuma şahit olduğu takdirde geçerlidir. Fakat eğer hayvanı hamileyken gördüysek, daha sonra yanında emzirdiği bir yavru gördüğümüzde, bu kural uygulanamaz, çünkü bu yavru pekala başka bir hayvana ait de olabilir (*Yad – Maahalot Asurot 1; Şulhan Aruh – Yore Dea 79; Meam Loez*).

☞ Tek İşaretin Sembolizmi

Keli Yakar, eğitsel bir bakışla, Tora'nın tek işaret nedeniyle Kaşer olmayan hayvanları listelerken öncelikle, hayvanda “mevcut” işareti söylediğine dikkat çeker. Oysa Tora pekala sadece olmayan işareti vurgulayıp “bu yüzden Kaşer değildir” de diyebilirdi. Buradan, tek bir Kaşerut işaretine sahip olmanın, hiç işaret sahibi olmamaktan bile daha olumsuz bir özellik olduğu sonucu çıkartılabilir. Bu tek işarete sahip olma durumu, ikiyüzlü insanları simgeler. Bu kişiler, olumsuz yanlarını etkisiz kılmak için uğraşacaklarına, hep sahip oldukları olumlu yanları ön plana çıkarmaya gayret ederek olumsuzluklarını örtbas etmeyi amaçlarlar. İşte Tora'nın “Kaşer değil” şeklinde damgaladığı özellik, bu ikiyüzlülüktür.

Belki de, Tora'da dört hayvan listelenmesine karşın, aralarında en olumsuz çağrışım yapan hayvanın domuz olmasının nedeni de budur.

Kaşerut için gerekli iki işarettten biri – yarık toynak – dıştan fark edilebilir, ama diğeri – geviş getirmek – dıştan hemen görünen bir özellik değildir. Bir hayvanın geviş getirip getirmediği ilk bakışta görülemez, en azından bir süre beklendikten sonra anlaşılır. Yarık toynak ise her an fark edilebilecek bir özelliktir. Listedeki diğer üç hayvanın mevcut işareti, geviş getirmektir. Domuzun mevcut işareti ise yarık toynaklı olmasıdır. Böylece domuz sanki ayaklarını gösterip “Ben Kaşerim” der gibidir. Oysa ilk bakışta görülmeyen işarettten yoksundur ve bu, ikiyüzlülüğün en kuvvetli simgesidir.

[Tanımlanan türde] Toynacı yoktur – Bkz. p. 3 açık. Devenin toynakları o kadar küçüktür ki, daha çok pençeyi andırır ve takviyeli tabanları ağırlığın büyük bölümünü destekler. Bazı otoriteler, “toynak” sözcüğünün bu takviyeli tabanı tanımladığı görüşüyle bu ifadeyi “yarık toynacı yoktur” şeklinde çevirir (Raşi).

Tamedir – Bu sözcük, kullanıldığı bağlama bağlı olarak iki farklı anlama gelebilir. Genel olarak, bu sözcük kutsiyetle ilgili bazı kısıtlamaları gerektiren bir konumu tanımlar. *Tame* bir kişi bu konumdan kurtulabilmek için bazı işlemlerden geçtiği için bazıları bu sözcüğü “maneви olarak kirlî” gibi bir çeviriyle karşılarlar. Yine de, olumsuz anlamına karşın, “tame” sözcüğü kötü bir anlam taşımaz. Tora'nın tanımladığı bazı tuma kaynakları vardır. Peraşanın ilerleyen bölümlerinde bunlardan bazıları açıklanmaktadır. Bir insan, duruma göre bu kaynaklardan biriyle temas ettiği veya onu taşıdığı [ya da söz konusu kaynak bir insan cesediyse, onunla aynı çatı altında olduğu] zaman “tame” konumuna girer ve kutsiyetle ilgili bazı uygulamalardan uzak durmak zorundadır. Örneğin arınmadığı sürece *Bet-Amikdaş*'a giremez, “kutsal” nitelikli yiyecekleri yiyemez. Bunu yaptığı takdirde ağır bir ihlalde bulunmuş olur. Yine de *tame* olmak, başlı başına bir suç değildir. Sadece Koenler için bir ölüyle aynı çatı altında bulunmamaları veya temas

⁴ “Ancak geviş getiren ya da toynak sahibi olanlar içinde şunları yiyemezsiniz: “Deve; çünkü geviş getirmesine karşın [tanımlanan türde] toynağı yoktur – o sizin için *tamedir*.”

anlamındadır ve ağza geri gelen yiyeceğin tekrar çiğnenip (geviş) öğütülerek yumuşaması ve çözünmesinden bahsedilmektedir.

Bir hayvanın *Kaşer* olabilmesi için verilen iki işaretten her ikisine de sahip olması gerekir. Sıradaki pasuklarda da görüleceği üzere bunlardan bir tanesi yeterli değildir.

Onu yiyebilirsiniz – “Sadece *onu* yiyebilirsiniz ve *tame* bir hayvanı yiyemezsiniz”. Fakat p. 4’te bu zaten açıkça yasaklanmakta değil midir? Bu vurguya ne gerek vardır? Tora bir yandan burada [olumlu çekime sahip bir fiille] sadece *Kaşer* hayvanların yenebileceğini söyleyip, diğer yandan [olumsuz çekimli bir fiille] *Kaşer* olmayan hayvanların yenmesini yasaklayarak, buna aykırı davranan kişinin, biri “yap”, diğeri de “yapma” şeklinde olan iki emri birden çiğnemiş olacağı mesajını vermektedir (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Zevahim* 34a; Raşi; *Beer Yitshak*; krş. *Talmud* – *Hulin* 66b).

4. Ancak ... şunları yiyemezsiniz – Sıradaki dört pasuk, *Kaşerut* için gerekli olan iki işaretten sadece birine sahip olan hayvanları listeler ve bunların yasak olduğunu vurgular. Fakat Tora iki işarete de sahip olmayan hayvanlar için “yiyemezsiniz” şeklinde bir emir vermemektedir. Ancak buna gerek yoktur; zira bu mantığın bir gereğidir. Gerekli işaretlerden birine sahip olan bir hayvanın yenmesi bile yasak olduğuna göre, hiç işarete sahip olmayan hayvan da elbette yasak olmalıdır (*Torat Koanim*; Raşi).

Kaşer olmayan hayvanları yeme yasağı, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Lo Taase* No. 86 (*Sefer Ahinuh*).

Bu dört pasuk, Tora’nın sadece ve sadece Tanrı tarafından verilmiş olabileceğine dair kanıtlardan biridir. Zira Tora açık bir şekilde, dört hayvandan bahsetmekte ve “sadece bunların” iki işaretten yalnız birine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir deyişle bu dört tür hayvanın dışında, dünyadaki diğer tüm hayvanlarda bu iki işaretin ya ikisi de vardır, ya da ikisi de yoktur. Ve bunu herhangi bir çekince olmadan kitaba kaydetmek, bir insanın yapabileceği bir şey değildir. Tora’nın verilmiş olduğu 2448 yılından bu yana, bu dört

hayvan dışında, işaretlerden sadece birine sahip olan başka hiçbir hayvan keşfedilmemiştir. *Talmud*’un dediği gibi “Dünyası’na tamamen Hakim Olan [Tanrı], tek işarete sahip olan başka hayvanların olmadığını bilir. Bu nedenle [Tora] her biri için ‘*O sizin için tamedir*’ vurgusunu yapmaktadır” (krş. *Talmud* – *Hulin* 59a). Benzer şekilde bu pasuğun ilk sözcüğü “**Ah** – *Ancak*”, sınırlayıcı bir kelimedir ve “yalnız ve yalnız bu hayvanlarda tek işaret vardır” anlamını taşır. Dahası, Tora basitçe “iki işaretten sadece birine sahip olan hayvan *Kaşer* değildir” diyebilir, bu dört hayvana dört pasuk ayırmasına gerek olmazdı. Fakat Tora bu listeyi özellikle vermekle, Tanrı’nın, Kendi Ürünü olan doğa üzerindeki kayıtsız şartsız hakimiyetini vurgulamaktadır. Bu nedenle hiç bilmediği bir diyarda dolaşırken, hiç tanımadığı ama toynakları burada tanımlanan şekle uygun olan bir hayvan gören kişi, bu hayvanın domuz ailesine ait olmadığından emin olduğu sürece, onun geviş getirip getirmediğini görmek için beklemesine gerek yoktur. O hayvanın *Kaşer* bir tür olduğundan emin olabilir; bir *Şohetse* ve uygun bıçağı varsa onu kesip yiyebilir. Domuz türlerinin hepsini tanıımıyorsa bile, hayvanın boynuzu varsa, o hayvan yenebilir; çünkü hiçbir domuz türünün boynuzu yoktur.

Sözlü Tora ile bilinen başka özel işaretler de vardır. Örneğin, geviş getiren tüm hayvanların üst çenesinde dişleri vardır, ama köpek dişleri yoktur. Dolayısıyla bir hayvanın toynakları zarar görmüşse ve o yönden bir şey anlaşılmıyorsa, geviş getirmesini beklemeden üst çenesine bakıp bu özelliklere sahip olup olmadığına bakılarak karar verilebilir. Bu işaret genç develer için geçerli değildir. Bir başka işaret ise *Kaşer* olan tüm hayvanlarda, anus bölgesini çevreleyen kasların enine ya da boyuna yırtılabilmesidir. Yırtılamıyorsa, hayvan *Kaşer* değildir. Bu yüzden, eğer bir hayvanın hem ayakları hem de çenesi zarar görmüşse ve Tora’nın verdiği işaretler belirlenemiyorsa, hayvan *Şehita* ile kesildikten sonra bu kasların durumuna göre karar verilebilir. Bu konuda tek istisna, İbranice *Arod* adı verilen yabani eşektir – ki bu hayvanın söz konusu kasları belirtildiği şekilde yırtılabilmesine karşın, hayvan *Kaşer* değildir. Fakat bu hayvan dışında

ה וְאֶת־הַשֶּׁן כִּי־מַעֲלָה

5

גֵּרָה הוּא וּפְרָסָה לֹא יִפְרִיס טֶמֶא הוּא לָכֶם: וְאֶת־הָאֲרֻנֹת

6

כִּי־מַעֲלָת גֵּרָה הוּא וּפְרָסָה לֹא הִפְרִיסָה טֶמֶאָה הוּא לָכֶם:

וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מִפְרִיס פְּרָסָה הוּא וְשִׁסַּע שֶׁסֶּע פְּרָסָה וְהוּא גֵּרָה

7

לֹא־יִגָּר טֶמֶא הוּא לָכֶם: ה מִבֶּשֶׂרְכֶם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא

8

תִּגְעוּ טֶמְאִים הֵם לָכֶם: ט אֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמִּים כֹּל

9

אֲשֶׁר־לּוֹ סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמִּים בַּיָּמִים וּבִנְחָלִים אַתֶּם תֹאכְלוּ:

bir *insan* cesedi ile temas ya da aynı çatı altında olmama konusundadır (21:1). *Koen* olmayan bir Yahudi ise böyle bir yasakla bağlı değildir ve bu, en üst düzeyde *tuma* kaynağı olan insan cesedi için bile geçerliyse, daha düşük düzeydeki *tuma* kaynağı olan hayvan cesetleri için de elbette geçerlidir. Yine de bu, sadece “*Koen* olmayan bir Yahudi’nin *tame* olma yasağı ile sınırlı olmadığı” anlamına gelir. Öte yandan bir hayvan cesedi ile temas, her ne kadar *Lo Taase* bir emir değilse de, bir Yahudi’yi *tame* yapar (Ramban) ve bu halde ne *Bet-Amikdaş*’a girebilir, ne de “kutsal” nitelikli yiyecekleri yiyebilir (bkz. 5:2-3 açık.; 7:20; Bamidbar 19:20). Dolayısıyla böyle bir Yahudi, *Bet-Amikdaş*’a gelmesini gerektiren dönemlerde, her türlü *tuma* kaynağından olduğu gibi, bu hayvanların leşinden de uzak durmalıdır. Bahsedilen dönemler, “*Şaloş Regalim – Üç Bayram*”, yani *Pesah*, *Şavuot* ve *Sukot* zamanlarıdır – ki bu zamanlarda her erkek Yahudi, *Bet-Amikdaş*’a gelip Tanrı’nın Huzuru’nda “görünmek”le yükümlüdür (Şemot 23:17 ve 34:23). *Pasuk*, işte bu zamanlarda, bu hayvanların leşlerine dokunulmaması uyarısında bulunmaktadır (*Talmud – Roş Ašana* 16b; Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). Ramban’a göre bu yasak böyle dönemlerde kadınları da bağlar, çünkü “kutsal” nitelikli *korban* etlerini yiyebilmek için *tame* olmamaları gerekir (*Yad – Tumat Ohelin* 16:10). Dolayısıyla söz konusu dönemlerde halkın arınma sürecinden geçmesi gerekir (Raşbam); çünkü normal zamanda kendilerini *tame* yapan bir kaynakla temas etmiş olmaları çok büyük bir olasılıktır.

[Çünkü] Sizin için *tamedirler* – Başka bir deyişle, “ona dokunup da *tame* olmamanız diye bir

şey mümkün değil. Dokunursanız mutlaka *tame* olursunuz. Bu nedenle böyle bir durumla karşılaştığınız takdirde, eğer *Bet-Amikdaş*’a girecekseniz ya da kutsal nitelikli yiyecekleri yiyecekseniz, öncelikle arınma sürecinden geçmeyi unutmamalısınız” (Ramban).

☞ **Yenmesi yasak olan ve olmayan deniz hayvanları.**

9. Bu [özelliklere sahip olanları] yiyebilirsiniz

– Bir kişi, bir su canlısını yemek istiyorsa, öncelikle onun burada verilen işaretlere sahip olup olmadığını kontrol etmek gerekir. Bu, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 69 (*Sefer Ahinuh*).

Denizlerde ya da ırmaklarda – Tuzlu ya da tatlı sularda (*Midraş Agadol*; *Ralbag*).

Yüzgeç ve pula sahip – Tek bir yüzgeç ve tek bir pul bile yeterlidir (*Torat Koanim*). Sözlü geleneğe göre, pulu olan bir balığın mutlaka yüzgeci de vardır. Fakat yüzgeci olup da pulu olmayan balıklar vardır (*Talmud – Hulin* 66b). Dolayısıyla bir balığın pulları varsa, yüzgeci hiç görünmüyorsa bile o balık *Kaşer*’dir; ama aksi doğru değildir (*Meam Loez*). Bu da Sözlü geleneğin ne kadar güçlü ve Tanrısal temellere dayandığını gösteren bir kanıttır. Zira eğer bu bilgi Tanrı’dan kaynaklanmamış olsa, hangi insanoğlu “pulu olanın mutlaka yüzgeci de vardır” diyecek kadar riske girebilir?

Bu aynı zamanda akla gelen “madem ki pulu olanın yüzgeci de mutlaka vardır, öyleyse Tora neden iki işaret vermiştir?” sorusunun da

⁵ “Yaban faresi; çünkü geviş getirmesine karşın [tanımlanan türde] toynağı yoktur – o sizin için *tamedir*. ⁶ “Tavşan; çünkü geviş getirmesine karşın [tanımlanan türde] toynağı yoktur – o sizin için *tamedir*.

⁷ “Domuz; çünkü [ayağın ön kısmını tamamen kaplayıp, çift] toynak [halinde] tamamen ayrı olan bir toynağa sahip olmasına karşın geviş getirmez – o sizin için *tamedir*.

⁸ “[Bu hayvanların] Etlerinden yiyemezsiniz. [Saf olmanızı gerektiren zamanlarda, onların] Leşlerine dokunamazsınız; [çünkü] sizin için *tamedirler*.

⁹ “Sudaki her şeyden [sadece] bu [özelliklere sahip olanları] yiyebilirsiniz: Denizlerde ya da ırmaklarda, suda yüzgeç ve pula sahip olan her [canlı] – onları yiyebilirsiniz.

etmemeleri konusunda bir yasaklama vardır. Bu, *tame* sözcüğünün ilk ve genel kullanımınıdır.

Bazı zamanlarda ise – örneğin bu bölümde – “*tame*” sözcüğü özellikle yasak yiyecekleri tanımlama amacıyla kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde Tora bir hayvanın “*tame*” olduğunu söylediğinde, bunun, yukarıda belirtilen genel anlamla ilgisi yoktur. Zira işin gerçeği, canlı olan hiçbir hayvan “*tame*” olamaz. Örneğin, yenmesi yasak olduğu için bu ikinci anlama göre “*tame*” olan bir at, üzerinde bir insan cesedi taşısa bile, genel anlamla “*tame*” değildir.

Kısacası burada bir hayvanın “*tame*” olduğu söylendiğinde, anlam “yenmesi yasak”; “*kaşer* değil” şeklindedir. *Perek*’in sonlarında kullanılan örneğin “*tame olanlar ... tame kalacaktır*” (p. 31) ifadeleri ise, “*tame*”nin genel anlamındadır.

5. Yaban faresi – *Websters Online Dictionary* (İngilizce: *Hyrax*). İbranice **Şafan**. Bilimsel adı *Hyrax syriacus* ya da *Procapra capensis syriacus*’dır. Yunanca’da *chiorogryllios* (*Septuaginta*), Arapça’da ise *tafan* olarak adlandırılır. Bu, dağsıçanına benzeyen, yaklaşık 50cm. boyunda Negev dağlarında yaşayan küçük bir memelidir. Az da olsa benzeştiği tavşan ya da yabani tavşandan farklı olarak kulakları kısadır. Esnek, kuyuksuz bir gövde ve yumuşak tabanlara sahip kısa ayakları vardır. Kaya oyuklarında (Teilim 30:26) ve küçük gruplar halinde yaşar (Mişle 30:26). Geviş getirenlerinkine benzer bir çenesi olduğundan, “geviş getirdiği” söylenmektedir.

Saadya Gaon bu sözcüğü Arapça’ya *wabr* olarak çevirir. Bu, yaban faresi ya da kaya porsuğunu ifade eder (Malbim). Başka kaynaklar ise bunu “kır faresi” ya da “ada tavşanı” olarak çevirirler.

6. Tavşan – Ya da yabani tavşan. İkiisi aynı aileye mensuptur. İbranice **Arnevet**. Yunanca’da *dasy-*

pous, tam anlamıyla “*kallı ayak*”, ama Latince’ye *lepus* – “yabani tavşan” olarak çevrilmiştir (*Vulgate*). Bu, tüyleri değerli olan (*Talmud* – *Şabat* 27a) angora tavşanıdır (*Dryctolagus cuniculus*). Geviş getirdiği kabul edilir; çünkü sabahın erken saatlerinde, yediklerini ağzına geri getirir ve yeniden yutar.

Şafan ve Arnevet sözcükleri, bu bölüm boyunca listelenen hayvanların tam karşılıklarını vermenin ne kadar zor olduğunu örneklemektedir. Tam kimlikleri konusundaki belirsizlik bir yana, yaban faresi, tavşan ve yabani tavşanla ilgili daha temel bir sorun söz konusudur. Tora açık bir şekilde bu hayvanların “geviş getirdiklerini” söylemekte olmasına karşın, bunların üçü de, *Kaşer* olan inek, koyun gibi hayvanların getirdiği şekilde geviş getirmez. Rabi Samson Raphael Hirsch’in sözleriyle: “[Geviş getirme şeklindeki] Çeviri, ancak her iki hayvanın da bildiğimiz şekilde geviş getirdikleri takdirde doğru olurdu. Oysa durum böyle değildir”. Bu hayvanlar, midelerinden ağızlarına doğru nemli yiyecek topları çıkarıp, sonra bunu tekrar yiyip yutarlar, ardından kuru topaklar çıkarırlar. Dolayısıyla bu hareketleri bildiğimiz geviş getirme işlemi olmamasına karşın “geviş getirmeye benzer” özel bir davranıştır. Belki de “*geviş getirme*” olarak çevirdiğimiz ifadenin tam karşılığı da, “yutulmuş bir yiyeceği *herhangi bir şekilde* [yani inek ya da koyun gibi olmasa da] tekrar ağza getirip yutma” şeklindedir. Ya da belki de – ve daha ileride verilen kuşlar listesinde olduğu gibi – basitçe bu iki hayvanın tam kimliğinin ne olduğu unutulmuştur ve yapılan “yaban faresi, tavşan, yabani tavşan” çevirileri gerçek çeviri değildir.

8. [Saf olmanızı gerektiren zamanlarda] – Normal şartlarda bu hayvanların leşine dokunmak yasak değildir. Tora’daki *tame* olma yaşı, sadece *Koenler* içindir ve bu yasak sadece

10 י וְכֹל אֲשֶׁר אֵין-לּוֹ סִנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּיָּמִים וּבִנְחָלִים מְכֹל שְׂרָץ
 11 הַיָּמִים וּמְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמַּיִם שָׂקָן הֵם לָכֶם: יֹאשְׁקֶן יְהִי
 12 לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וְאֶת-נִבְלָתָם תִּשְׁקְצוּ: יב כֹּל אֲשֶׁר
 13 אֵין-לּוֹ סִנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בַּמַּיִם שָׂקָן הוּא לָכֶם: יג וְאֶת-אַלְהֶ
 תִּשְׁקְצוּ מִן-הָעוֹף לֹא יֹאכְלוּ שָׂקָן הֵם אֶת-הַנֶּשֶׁר וְאֶת-הַפֶּרֶס וְאֶת
 הָעֹזְנִיה:

13-19. **Yasak Uçucular.** Kaşer kara hayvanları ve balıklar isimleriyle değil, verilen iki işaretle belirlendiklerinden, kimlikleri bellidir. Öte yandan haklarında hiçbir işaret verilmemiş olan yenebilir kuş ya da uçuşu türlerinin tam kimlikleri belirsizdir. Ramban şu açıklamayı yapar: “Tora’nın kanununa göre yenmesi yasak olan kuş cinsi adedi, bu listede verilenle sınırlıdır. Bu sınıftaki diğer tüm hayvanlar ise yasak değildir. Zira Tora bir liste vererek, dolaylı olarak “yasak olanlar budur; diğerleri yasak değildir” demektedir. Hahamlarımız (*Talmud – Hulin* 59a) bu listede verilen hayvanlardan yola çıkarak bazı işaretler verirler: Yasak kuşlarla ilgili en bariz işaret, avlarını pençeleri altına alarak yemeleridir. Bu özellik *Dores VeOhel* olarak adlandırılır. Böyle bir kuş yasaktır ve Tora böyle hayvanları, acımasız ve “deli” kanlı olmaları nedeniyle uzak tutmuştur. Dünyadaki, bu özelliğe sahip olan tüm kuşlar, mutlaka burada listelenen türlerden birine dahildir. Başka bir deyişle *Dores VeOhel* niteliğine sahip olup da bu listede olmayan başka bir kuş yoktur. Dolayısıyla bir kuşta böyle bir özelliğin olmadığını görmek, onun Kaşer bir cins olduğunu anlamak için yeterlidir. Gerçi verilen listede bu özelliğe sahip olmayan iki kuş vardır: *Peres* ve *Ozniya* (p. 13). Yine de Hahamlarımız bu işareti verirken bu konuda endişe etmemişlerdir; zira bu iki kuş insanların barındığı yerlerde yaşamazlar (*Talmud – Hulin* 62b). Hahamlarımız bunun dışında başka işaretler de vermişlerdir. Bu işaretler listede ilk sırada olan *Neşer* adlı kuşta yoğunlaşır (p. 13).

Neşer’de, avını pençeleriyle altına alıp yemesinin (*Dores VeOhel*) dışında şu üç özellik vardır: [1] Fazladan bir parmağı yoktur (yani ortadaki parmağı diğer ikisinden daha uzun değildir; *Meam Loex*); [2] kursağı yoktur; [3] Katısı kolayca

soyulmaz. [Bütün kuşlarda yemek borusu alt kısımda genişler ve oval bir şekil alarak ön midneyi oluşturur. Ön midneye birçok salgı bezi bağlıdır. Ön mideden sonra güçlü kaslardan oluşan ve iç kısmı sertleşmiş, boynuzumsu bir madde ile kaplı “katı” veya “konsa” denilen kaslı mide gelir. Kaslı mide alınan besinlere göre değişiklik gösterir. Yırtıcı kuşlarda bu mide zayıf kaslıdır ve sadece elle ikiye ayrılamaz. “Soyulmaz”dan kasıt budur: Yani katının etli dış tabakası – katı güneşte bırakılarak yumuşatıldıktan sonra bile – elle kolayca açılmaz.

Tora’da kuşlar için herhangi bir işaret verilmemiştir; ama Hahamlarımız, *Neşer*’in bu özelliklerinin, diğer Kaşer olmayan kuşların belirlenmesinde birer işaret teşkil ettiğini öğretirler. Yani örneğin kumru gibi, [1] fazladan parmağı olan, [2] kursağı olan, [3] katısı elle soyulabilen kuşlar [*Dores VeOhel* olmamaları kaydıyla] Kaşer’dir (*Talmud – Hulin* 61a; *Meam Loex*).

Raşi’ye göre kumrudaki bu özelliklerin sadece birine bile sahip olan kuşlar Kaşer’dir. Tora’nın listelediği kuşlar ise bu konuda istisnadır (*Talmud – Hulin* 61a, Raşi o.a.). Başka bir deyişle onlarda bu özelliklerin hepsi varsa bile yasaktırlar. Kaldı ki, bu listedeki kuşların hepsi en azından yırtıcıdır.

Başka işaretler de vardır: Bunlardan biri p. 17 açıklamalarında *Karabatak* konu başlığı altında verilmektedir. Ayrıca bir kuş avını havada kapabiliyorsa kesinlikle Kaşer olmayan bir türdendir (*Meam Loex*).

Hahamlarımız bu işaretlerin Noah zamanından beri geleneksel olarak bilindiğini öğretirler. Noah gemisine [tüm hayvanlardan dolayısıyla] tüm kuşlardan çiftler getirmişti ve sonra tüm Kaşer

¹⁰ “Denizlerde ya da ırmaklarda, tüm su canlılarından ve sudaki tüm hayvanlardan, yüzgeç ve pul sahibi olmayanların hepsi – bunlar sizin için tiksinti kaynağıdır.”¹¹ ve [daima] tiksinti kaynağı olarak kalacaktır. Etlerinden yemeyin ve leşlerini iğrenç sayın.

¹² Suda yüzgeç ve pula sahip olmayan her [yaratık] – o sizin için tiksinti kaynağıdır.

¹³ “Uçuculardan ise şunları iğrenç sayacaksınız (yenmeyeceklerdir [çünkü] tiksinti kaynağıdır): “Kartal, kuzu kartalını, balık kartalını,

cevabıdır. Tora’nın sadece “pullu olanlar” demesi gerçekten yeterli olurdu. Fakat iki işaretin de zikredilmesiyle, Tora’nın büyüklüğü vurgulanmakta, Her Şeye Hakim Yaratıcı’nın eseri olduğu açıkça ortaya konmaktadır (*Talmud – Hulin* 66b).

Pula sahip – Sadece deriye hafifçe bağlı olup bir bıçak yardımıyla kolayca çıkarılabilen türdeki pullardan bahsedilmektedir. Bu nedenle *Talmud* (*Hulin* 66b) pulun kolayca çıkarılan “bir giysi gibi” olduğunu söyler. Fakat eğer deriye sabit bir şekilde bağlı kabuklar söz konusuysa, hayvan Kaşer değildir (Ramban). Bu, deniz kabukluları ve amfibik hayvanların bu kuralın dışında kaldığı anlamına gelmektedir.

10. Su canlılarından – İbranice *Şerets Amayim*. Tam çeviriyle “suda kaynaşan canlılar”. *Şerets* sözcüğünün daima küçük ve sürüler halinde yaşayan hayvanları ifade ettiğini söyleyen Raşi’ye göre bu, suda yaşayan küçük çaplı hayvanları belirtir (bkz. Bereşit 1:20; Şemot 1:7). Ramban’a göre denizde yaşayıp yüzerek hareket eden canlılardan bahsedilmektedir. İbn Ezra ise bu ifadenin aseksüel şekilde üreyen canlıları tanımladığı görüşündedir. Olasılıkla tüm omurgasızlar bu sınıfa dahildir.

Sudaki tüm hayvanlardan – İbranice *Nefeş Ahaya Aşer Bamayim*. Tam çeviriyle “Sudaki canlı nefese/ruha sahip olanlar”. Raşi, bunun daha büyük çaplı hayvanları tanımladığını söyler. Ramban denizde yaşayan ama yürüyerek hareket eden hayvanlardan bahsedildiği görüşündedir. İbn Ezra’ya göre bunlar seksüel üreme ile çoğalan hayvanlardır. Bu tanım su memelilerini de içerir (*Torat Koanim*). Sonuç olarak bu ve önceki maddede bahsedilen sınıftaki canlılar için kanun aynıdır: Pul ve yüzgeç sahibi olanlar yenebilir, bunlardan sadece birinden bile yoksun olanlar yenemez.

Tiksinti kaynağıdır – İbranice *Şekets*. Alternatif olarak “uzak durmanızı gerektirir” (Rabi Arye Kaplan). Bu ifade her türlü haşaratı, ya da iğrenç,

nefret edilen, uzak durulan, itici ya da kirli canlıyı da içerir.

11. [Daima] – Yasak deniz hayvanları, yasak olmayan bir yiyeceklerle karışmışsa, karışımın tadına etki ettiği takdirde karışımı da yasak kılar (*Torat Koanim*; Raşi). Ya da “[Bet-Amikdaş’ın ayakta olmadığı ve] saf olma gerekliliğinin çok da önemli olmadığı zamanlarda bile” (krş. Ralbag, p. 8 o.a.).

Alternatif olarak “[Şu şekilde] Tiksinti kaynağı olacaktır: Etlerinden yemeyin ve leşlerinden uzak durun” (İbn Ezra).

Etlerinden ... leşlerini – “Et”, yiyecek olarak öldürülmüş balıkları, “leş” ise başka nedenlerle ölmüş olan balıkları ifade eder (*Hizkuni*; Behor Şor).

Etlerinden yemeyin – Kaşer olmayan deniz hayvanların etini yeme yasağı, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Lo Taase* No. 87 (*Sefer Ahinuh*).

Leşlerini iğrenç sayın – Ya da “leşlerinden sakının”; “leşlerinden tiksinin, iğrenin, uzak durun”. Hahamlarımız bu ifadenin, yasak su canlılarının ticaretinin bile yapılmasının yasak olduğuna işaret ettiğini öğretirler (Rabenu Behaye).

12. Suda yüzgeç ve pula sahip – Yüzgeç ve pul gerekliliği önceki pasuklarda zaten söylendiğine göre bu pasuk gereksiz bir tekrar gibi görünmektedir. Fakat buradan konuyla ilgili bir detay öğrenilir. Bu sözcüklerin İbranice tam diziliminde “pul” ve “suda” sözcükleri yan yanadır. Bu haliyle pasuk “sudayken pula sahip olmayanlar tiksinti kaynağıdır” demektedir. Buna gerek vardır; çünkü birçok balık – örneğin palamut ve ton balıkları – su içindeyken pullu olmasına karşın, sudan çıkarken pullarını da döker. Dolayısıyla “sudayken pula sahip olmayanların” yasak olması, “sudayken pula sahip olanların” – sudan çıktıktan sonra pulları döküldüyse bile – yasak olmadığını öğretir (*Torat Koanim*; Raşi).

Yine de Rabenu Tam bunu sorgulamakta, kartalın, *Talmud*'un *Neşer* ile ilgili betimlemesine uymadığını öne sürmektedir (*Talmud* – *Hulin* 63a, *Tosafot* o.a. *Nets* k.b.). Ayrıca, *Tanah*'ta, *Neşer* kel (Miha 1:16) ve leş yiyen bir kuş olarak tanımlanır (İyov 39:27-30). Rengi kahverengidir (*Daat Mikra*). Dolayısıyla, bazıları *Neşer*'i, Erets-Yisrael'deki en büyük etobur kuş olan ve kanat genişliği 280cm.ye kadar ulaşabilen rahip akbaba (*Gyps fulvus*) olarak tanımlarlar.

Neşer, *Tanah*'ta çeşitli özellikleriyle vurgulanır: Yavrularına olan düşkünlüğü (Devarim 32:11), büyüklüğü (Yehezkel 17:3), uçuş hızı (Yirmeyau 49:22), 1000m. yükseklikten bile yerdeki bir leşi görmesini sağlayan keskin görüşü ve uçuş yüksekliliği (İyov 39:27-30).

Kuzu kartalını – İbranice *Peres*. Yunanca'da *grypha* (*Septuaginta*), Latince'de *gryphum*. Eski Fransızca'da *oscopta* (*Hizkuni*), Arapça'da *akav* (Saadya Gaon; İbn Ezra; İbn Canah; Radak, Şeraşim). Kuzu kartalı (*Gypaetus barbatus grandis* ya da *Ossifragus*), Pireneler'den Hindistan'a kadar olan dağlık bölgelerde yaşayan Avrupa'nın en büyük yırtıcı kuşudur. Hem kartala hem de akbabaya benzer. Ancak Tora, burada kesin türleri değil, geniş kategorileri belirtmektedir.

Talmud (*Hulin* 62b), *Peres*'i ıssız yerlerde yaşamayı tercih eden bir kuş olarak betimler. Bir görüşe göre bu, Erets-Yisrael'de yaşayan ötleği adlı kartal türüdür (Saadya Gaon; Ralbag).

Peres, *Neşer*'le aynı boyutlarda yırtıcı bir kuştur. Genelde leşle beslense de, bazen canlı karacalar da avlar. Negev dağları ve Yeuda çölünde seyrekle olsa bulunur. Başının üstündeki ve boynundaki tüyleriyle tanınır. *Peres* olarak adlandırılmasının nedeni gagasıyla kemikleri kırmasıdır (*Pores* = ayırmak, kırmak). Bu şekilde kemiklerin iliklerini yer.

Balık kartalını – İbranice *Ozniya*. Yunanca'da *aliaietos*; Fransızca'da *orfraie* (*Hizkuni*). Balık kartalı (*Pandion haliaetus*) su kıyılarında yaşayan, balıkla beslenen, beyaz, kahverengi çizgili, yırtıcı bir kuştur. Bu isim "**Oz** – **Güç**" kelimesine bağlıdır (İbn Ezra) ve bu kuşun gücünün ön plana çıktığına işaret eder.

Farklı kaynaklar *Ozniya*'nın albatros olduğu görüşündedirler (Eski İspanyolca'da *abitroce*; *Toledot Yitshak*). Erets-Yisrael'de yaşayan [parlak renkli karna sahip *Aegyptius tracheliotus* ve koyu kahverengi renge sahip, ender bulunan *Aegyptius monachus* adında] iki farklı türü olan kara akbaba olduğu söyleyenler de vardır. Bunlardan ikincisi *Neşer*'e çok benzer, kanat açıklığı 3m.yi bulur. Leş yediği gibi canlı hayvan da avlar. İnsanlardan uzak yerlerde yaşar (*Talmud* – *Hulin* 62a) ve antik çağlarda tüyleri süpürge yapımında kullanılırdı (*Mişna* – *Kelim* 17:14; Rambam o.a.). Günümüzde Erets-Yisrael'de yok denecek kadar azdır (*Daat Mikra*).

Saadya Gaon'un Arapça çevirisi *Anka* şeklindedir. İbn Ezra bu çevirinin efsanevi Zümrüt-ü Anka'yı işaret ettiğini söylese de, bunu reddeder; çünkü Tora'nın gerçekte var olmayan bir yaratıktan bahsediyor olması olası değildir. Yine de Rabi Yosef Kafah, Saadya Gaon'un kullandığı Arapça sözcüğün, gerçek bir kuş için de kullanıldığını belirtir. Rabi D. Z. Hoffman, Saadya Gaon'un sözcüğünü beyaz kuyruklu kartal ya da deniz kartalı olarak çevirir.

14. Çaylağı – İbranice'de *Daa*. Bu sözcüğün kökü "**Daa** – *Süzülmek*"tir (İbn Ezra). Devarim 14:13'teki *Raa* ile aynıdır. Raşi, bu hayvanın bazı bölgelerde *Raa* bazılarındaysa *Daa* olarak bilinmesi nedeniyle, Tora'nın burada *Daa* Devarim'de de *Raa* yazdığını söyler. Bu şekilde kimse "Tora *Daa*'yı yasakladı; *Raa*'yı değil" şeklinde bir iddia da bulunamayacaktır (*Talmud* – *Hulin* 63b, Raşi o.a., *Mihdi* k.b.). Buradaki *Daa* ile Devarim 14:13'teki *Daya* da aynıdır (İbn Ezra). Bu durumda *Daa*, *Daya* ve *Raa*, aynı cins için kullanılan üç farklı isimdir.

Saadya Gaon'un çevirisini açıklayan Rabi Hoffman'a göre de bu çaylaktır (ayrıca *Talmud* – *Hulin* 63b; *Yad* – *Maahalot Asurot* 1:14; Ralbag). Yunanca'da *iktinos* (*Septuaginta*); Latince'de *milvus* (*Vulgate*), Arapça'da *hada* (Saadya Gaon, İbn Canah). Çaylak (*Milvus migrans*), yırtıcılardan, şahine benzeyen, uzun kanatlı, çengel gagalı, küçük kuşları ve fare gibi zararlı hayvanları avlayan, ayrıca yabani tavşan ve leşle de beslenen tavuk büyüklüğünde bir kuştur. Kuyruğu yarıktır. Cesetlerin üstünde sürüler halinde toplandıkları

¹⁴ çaylağı ve akbaba türlerini,

hayvanlardan *korban*lar yapmıştı (Bereşit 8:20). Bu amaçla, bildiği işaretlere göre kuşları tek tek değerlendirmiştir (*Talmud – Hulin, Tosafot* o.a.; *Meam Loetz*).

Tora burada verilen listede *Kaşer* olmayan yirmi uçuş türünden bahsetmektedir; ki bu, önce de belirtildiği gibi, diğer tüm kuş türlerinin *Kaşer* olduğu anlamına gelir. Ancak tarih boyunca süregelen sürgünler ve dağılımların bir sonucu olarak, Tora'nın dili sınırlı çerçevede kullanıldığından, çeşitli hayvanların ve özellikle burada belirtilen kuşların tam kimlikleri kuşkulu hale gelmiştir. Bu nedenle *Şulhan Aruh (Yore Dea 82:2)*, *Kaşer* olduğu konusunda sarsılmaz bir geleneğin mevcut olmadığı herhangi bir kuşun yenmesinin yasak olduğuna hükmetmiştir. *Alaha*'ya göre, Tora'nın verdiği bu listedeki kuşların tam çevirileri bilinmediği için, belki de en iyi yol, Rabi Samson Raphael Hirsch'in yöntemini takip ederek, bu isimleri çevirmeden bırakmaktır. Fakat bunun okumayı çok zorlaştıracığını düşünerek, çeviri metninde, açıklamalarda sunulan olasılıklardan biri rastgele seçilip kullanılmıştır. Okuyucu, gerek metinde gerekse de açıklamalardaki olasılıkların da doğru olmayabileceğini hatırlamalıdır. Tüm olası hayvan cinsleri, kapsamlı bir çalışma yapmış olan *The Living Torah, The Artscroll Chumash* ve *Daat Mikra* adlı eserlerin açıklamalarında yazılanlara göre açıklamalarımıza serpiştirilmiştir.

13. Şunları iğrenç sayacaksınız – Yasak kuşların tümü bu listededir. Başka bir deyişle dünyadaki *Kaşer* kuş cinslerinin adedi, yasak olanlardan çok daha fazladır. Tora daha ileride de *Kaşer* olan hayvanları, olmayanlardan; *Kaşer* olmayan kuşları, olanlardan ayırmamızı emretmektedir (20:25). Bu da yeryüzü hayvanlarında *Kaşer* olmayanların, kuşlarda ise *Kaşer* olanların daha çok olduğunu gösterir. Hahamlarımız bu nedenle şöyle derler: Tora'nın bize [sayıları daha az olan] yasak kuşları listelemesinden şunu öğreniriz: Bir öğretmen, öğrencisine bir şeyi en kısa ve öz şekilde öğretmelidir.

Listedeki kuşların en öne çıkan özelliklerinin yırtıcılıkları olduğu önce de söylenmişti. Tanrı iyi özellikleri, tevazu ve iyiliği sever, acımasızlık ve diğer kötü özellikleri ise dışlar. Bu nedenle Kendisi'ne *korban* olarak getirilen hayvanları, en basit ve saf özelliklere sahip hayvanlardan

belirlemiştir. Ve *korban* olarak hangi hayvanları belirlemişse, aynı özelliklere sahip hayvanları, Yahudiler'e yiyecek olarak serbest bırakmıştır. Çünkü bir şey yendiği zaman, tüm özülle birlikte sindirilir. Bu hayvanların uysallık ve tevazu, onları yiyen Yahudiler'in de bir parçası olacaktır. Benzer şekilde, yırtıcılıklarıyla ön plana çıkan yasak kuşları uzak tutmakla, Tanrı onların [doğaları gereği de olsa] acımasızlık çerçevesinde gelişen özelliklerinin, yiyecek olarak kullanılmaları yoluyla özümsemesinin önüne geçmiştir (Rabenu Behaye).

Yenmeyeceklerdir – “Yememekle, onları iğrenç saydığınızı göstermiş olacaksınız” (*Daat Mikra*).

Genel bir kurala göre Tora “yemeyeceksiniz” yerine “yenmemelidir” şeklinde edilgen bir ifade kullandığında, yememe yasağının yanında, alt bir yasak olarak söz konusu yiyecekten maddi yarar sağlamak da yasak olur (*Talmud – Pesahim 21b*). Burada da böyle bir kullanım olmasına karşın, bu bir istisnadır. Çünkü *Devarim 14:12*'de benzer bir yasak aktif kullanımla verilmektedir (“*yemeyin*”) ve şimdiki pasuk yarar sağlama yasağını da içermiş olsaydı, oradaki ikinci emir bu yasağın kapsamını çelişkili bir şekilde sınırlamış olurdu. Dolayısıyla burası bir istisnadır ve buradaki pasif kullanım gizli bir mesaj verme amaçlıdır: “Yenmeyeceklerdir – tarafınızdan da yedirilmeyecektir”. Bunun anlamı, söz konusu hayvanların etini, henüz hareketlerinden sorumlu çağa gelmemiş olan küçük çocuklara yediren kişinin de bu kuralı çiğnediği şeklindedir (*Talmud – Yevamot 114a; Raşi*).

Yasak kuşları yeme yasağı, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Lo Taase* No. 88 (*Sefer Ahimuh*).

Kartal – İbranice *Neşer*. Otoriteler bunun kartal ya da kel kartal olduğu konusunda genel bir fikir birliğinde görünmektedirler. Yunanca *aetos* (*Septuaginta*); Fransızca'ca *aigle* (*Hizkuni*); Ladino'da *agila* (*Meam Loetz*). Büyük kanatlı, uzun telekli (Yehezkel 17:2-3) ve uzun ömürlü (Teilim 103:5) olarak tanımlanmaktadır. İsminin nedeni, sürekli olarak tüy döküp (*Naşar* kökü) yenilerini üretmesidir (*Meam Loetz*; krş. Teilim 103:5). *Neşer* sözcüğünün “*Aşur* – Ayak; *Adam*” ile bağlantılı olduğunu söyleyenler de vardır (İbn Ezra). Bu, söz konusu kuşun çok hızlı yol kat ettiğini ifade ediyor olabilir.

זו את כל-ערב למינו:

15

זו ואת בת היענה ואת-התחמס ואת-השחק ואת-הנץ למינהו:

16

זו ואת-הכוס ואת-השלך ואת-הינשוף:

17

Baykuşu – İbranice *Tahmas*. Yunanca'da *glaux* (*Septuaginta*), Eski Fransızca'da *yyah* (*Hizkuni*); Eski İspanyolca'da *ofula* (*Ralbag*); Arapça'da *kh'taf* (*Saadya Gaon*). Başında, kulak yerinde iki sorgucu bulunan, yırtıcı bir gece kuşudur.

Başka kaynaklar ise bunun, Erets-Yisrael'de yaşayan şahin (*Falco tinnunculus kestrel*) olduğunu belirtir. Erkeğinin uzunluğu 30cm. kadardır. Sırtı kahverengi, karnı ise sarımtırak renktedir. Erets-Yisrael'de bolca bulunur. Bazıları yerlidir, bazıları gelip geçer bazıları ise sadece yazın gelir. İsmi, "*Hamas* – Çalmak; Gaspetmek" sözcüğünden türemiştir (İbn Ezra); zira yerdeki kuş ve sürüngenleri beklenmedik bir anda kapıp öldürür.

Bazıları ise bu kuşun sadece haşaratla beslendiğini öne sürer. Bu, *Caprimulgus* – tam anlamıyla "keçi sağan" cinsi kuştur. Bu kuş, sütleri sağılırken küçükbaş hayvanların etrafında dolaşır; zira bu sırada etrafta çok fazla haşarat vardır (*Daat Mikra*).

Martıyı – İbranice *Şahaf*. Yunanca'da *laros* (*Septuaginta*), Eski Fransızca'da *moison* (*Hizkuni*, Modern Fransızca'daki *mouette*). Çoğu beyaz renkte, yüzücü, perde ayaklı deniz kuşu türü. Martıya, Erets-Yisrael'in birçok yerinde, hatta Negev çölünde görünürde suyun olmadığı bazı yerlerde bile rastlanır. Bazı otoriteler ise, burada bahsedilen *Şahaf*'ın, bu sözcüğün günümüzdeki karşılığı olan martı ile aynı olup olmadığını sorgularlar. İbn Ezra bu kuşun "*Şahefet* – Verem" hastalığı yaydığı ve isminin buna bağlı olduğunu görüşündedir.

Atmaca – İbranice *Nets*. Bu kuş, sivri tırnaklı pençeleriyle küçük kuşları uçuş sırasında kapar. Dünyadaki yüz kadar türden üç tanesine Erets-Yisrael'de rastlanır. Bilimsel ismi *Accipiter nisus*'tur. Yunanca'da *ierax* (*Septuaginta*), Eski Fransızca'da *esparvier* (Raşi), Eski İspanyolca'da *esparvel* (Radak, Şeraşim; Ralbag), Ladino'da *gavilan* (*Meam Loez*; nitekim İspanyolca'da bu

sözcük atmaca için kullanılır). Bazı kaynaklar bunu sorgularlar (*Talmud* – *Hulin* 63a, *Tosafot* o.a.) ve *Nets*'i doğan, Eski İspanyolca'da *astoro* olarak tanımlarlar (*Aruh*; Radak, Şeraşim). Küçük kuş, fare vb. ile beslenen ve alıştırılarak kuş avında kullanılan yırtıcı bir kuştur. Bu kuşun şahin olduğu görüşünde olanlar da vardır. Bu ismi almasının nedeni, bol tüylü (*Notsa*) olmasıdır (İbn Ezra).

17. Şahini – Radak, Şeraşim; Ralbag; *Toledot Yitshak*. İbranice *Kos*. 50-55cm. uzunluğunda, Avrupa ve Asya'nın ormanlık ve çalılık yerlerinde yaşayan yırtıcı bir kuştur (*Buteo buteo*). Yunanca'da *onoraotolos*; Latince'de *trua*. Bazı kaynaklara göre bu kuş geceleri ulur ve insanlarınine benzer yanağa sahiptir (*Talmud* – *Nida* 23a). Bu nedenle bazıları bunu baykuş olarak çevirir; Fransızca'da *chouette* (Raşi; *Aruh*'a göre *Targum Onkelos*; *Hizkuni*) ya da *ibou*. Her iki isim de, kuşun çıkardığı sestten türemiştir. Bazılarına göre bu, Arapça'da *bum* olarak bilinen küçük baykuştur: *Atene nocta claux* (*Saadya Gaon*; İbn Canah). *Daat Mikra*'ya göre bu, yırtıcı gece kuşlarının en küçüğüdür. Koyu renklidir ve Erets-Yisrael'in her yerinde rastlanır. Haşarat, sürüngenler ve bazen küçük kuşlarla beslenir. Acıklı bir sesi vardır ve olasılıkla ismini de bu nedenle almıştır (krş. *Teilim* 102:7; İbn Ezra). İsmi başka bir olası nedeni ise bu hayvanın insanlardan gizlenmesi (~*Leitkasot* mastarı) ve ıssız yerlerde yaşamayı tercih etmesidir (a.k.).

Karabatak – *Meam Loez*. İbranice *Şalah*. Bu, balıkla beslenen, gagası uzun ve sivri, kara tüylü bir deniz kuşudur (*Phalacrocorax*). Yunanca'da *katarrakues*, Latince'de *mergulus*, Eski Fransızca'da *cormoiesa* (*Hizkuni*). *Talmud* (*Hulin* 63a), *Şalah*'ın denizden balık kapıp çıkaran (*Şole*) bir kuş olduğunu belirtir. Aramca ismi de *şale nunadır* [=sudan balık kapan] (*Targum Onkelos*). Raşi'nin *Talmud*'daki "deniz kuzgunu" şeklindeki tanımlaması da buna uygun görünmektedir. Bazıları bu kuşun bir baykuş türü,

¹⁵ tüm kuzgun türlerini, ¹⁶ devekuşunu, baykuşu, martıyı ve atmaca türlerini, ¹⁷ şahini, karabatağı, Mısır turnasını,

(Yeşayau 34:15) ve elden et kaptıkları anlatılır (*Talmud* – *Bava Metsia* 24b).

Ancak başka kaynaklar *Daa*'yı, eski Fransızca'da *vastoir* olarak adlandırılan (*Hizkuni*) bir akbaba türü olarak tanımlarlar (Ralbag; *Toledot Yitshak*).

Akbaba – İbranice *Aya*. Yunanca'da *gyph* (*Septuaginta*); akbabaya benzer bir kuş (İbn Canah). Başka kaynaklar bunu eski İspanyolca'ya zaman zaman kaz, saksagan ya da ağaçkakan ile özdeşleştirilen *agasa* (Radak, *Şeraşim*), *ansa* (Ralbag) veya *garsa* şeklinde tercüme ederler. Saadya Gaon'un Arapça çevirisi, bir baykuş türü olan *tsadi* şeklindedir. Bu isim "İ – Ada" sözcüğüyle bağlantılıdır. Bu da söz konusu kuşun adalarda barındığına dair bir işaret olabilir (İbn Ezra).

Bir görüşe göre bu, Devarim 14:13'te geçen *Raa* ile aynıdır. Bu yırtıcı kuşun gözleri son derece keskin olduğu için (krş. İyov 28:7) "*Raa* – Görmek" kökünden bir isimle anılmaktadır. Hahamlarımız bunu abartılı bir dille vurgularlar: Babil'de dururken, Erets-Yisrael'deki bir leşi görebilir (*Talmud* – *Hulin* 63b). Bu tanım elbette sadece abartı amacını taşımaz. Önemli bir mesaj da içerir: Diaspora'da yaşayan bazı kişiler, Erets-Yisrael'e baktıklarında sadece kötü yanlarını görme eğilimindedirler. Onlar "Babil'den [=Diaspora'dan] baktıklarında, Erets Yisrael'deki [birçok güzellik dururken, sadece] leşi [=olumsuz yanı] görmeyi yeğlerler". Ama işte, tıpkı *Raa*'nın *tame* bir kuş olması gibi, bu tavrı da hiç olumlu değildir.

Türlerini – Bir hayvanın ismine bu sözcük eklendiğinde, aynı türe ait olup farklı isim ve görünümlere sahip başka kuşlar da dahil edilmektedir (Raşi).

15. Kuzgun türlerini – Ya da "*karga türlerini*". İbranice *Orev*. Fransızca'da *corbeau* (*Hizkuni*; *Talmud* – *Hulin* 62a, *Tosafot* o.a. *Mipene* k.b.), Ladino'da *kuervo* (Meam Loez). İbn Ezra'ya göre bu ismi almasının nedeni, gece (*Erev*) gibi kap-kara oluşudur. Erets-Yisrael'de altı kuzgun türü vardır. Rabenu Tam (a.y.) bu çeviriyi sorgular, ama alternatif sunmaz.

"*Türlerini*" sözcüğü, *Zarzir* olarak bilinen sığırcık adlı kuşu işaret etmektedir. Sığırcık serçegillerden olmasına karşın, kargalarla yakın yaşadığından onun türünden gibi sayılıyor olabilir. Zira "*Kol Orev, Lemino Arev* – Tüm kargalar/kuzgunlar, kendi cinsinden hoşlanır" şeklinde bir deyiş vardır ve kargalar sığırcıkla bir arada olduklarına göre, bunu kendi türleri gibi saydıkları söylenebilir. Bu aynı zamanda kötü bir insana bağlanan kişinin, onun kötü özelliklerinden etkileneneğini ve en azından başkaları tarafından onunla aynı sınıfta değerlendirileceğini öğretir (Meam Loez).

16. Devekuşunu – Saadya Gaon. İbranice *Bat Yaana*. Yunanca'da *stouthion* (*Septuaginta*), Fransızca'a *autruche* (*Hizkuni*). *Targum Onkelos*, bunu *bat naamita* olarak çevirir ve Mişna, bu kuşun büyük yumurtalarından kaplar yapıldığını kaydeder (Mişna – *Kelim* 17:14; Rav Ay Gaon; Roş, Bartanura'lı Rabi Ovadya). Devekuşu Afrika ve Arabistan bozkırlarında yaşayan, kısa kanatları uçmaya elverişli olmayan fakat uzun bacaklarıyla çok hızlı koşabilen, çok iri bir kuştur (*Struthio camelus*). Yok edilecek düzeyde avlandığı için günümüzde Erets-Yisrael'de hiç görülmemesine karşın seyrek olarak Suriye çölünde rastlanır (*Daat Mikra*).

Tanah, *Bat Yaana*'yı ıssız yerlerde yaşayan (Yeşaya 34:13) ve acı dolu çılgınlık atan (Miha 1:8; krş. Radak, *Şeraşim*; Ralbag; *Toledot Yitshak*) bir hayvan olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle, bazıları bu hayvanın, sanki birbirlerine cevap verirmiş (İbranice *Ana* kökü) gibi ötüşen bir baykuş türü, özellikle de koyu çöl puhu kuşu (*Bubo bubo ascalaphus*) olduğunu belirtir.

Tora'nın burada, daha genel olarak kullanılan [erkek] *Yaen* ya da [dişi] *Yaana* değil de, *Bat Yaana*, tam çeviriyle "devekuşunun kızı" ismini kullanması, bir kurala gönderme yapar. Sözlü Tora ile bilinen bir kanuna göre, "*Ayotse Min Atame, Tame* – Kaşer olmayan bir hayvanın ürünü, Kaşer değildir". Bu kuralın Yazılı Tora'daki kaynağı da burasıdır. Buna göre, Kaşer olmayan bir kuşun yumurtası da Kaşer değildir. Tora buna "devekuşunun kızı/yavrusu" tanımlamasıyla değinmektedir (*Talmud* – *Hulin* 64b).

יה וְאֶת־הַתְּנִשְׁמֶת וְאֶת־הַקָּאָת וְאֶת־הַרְחֵם: יט וְאֶת־הַחֲסִידָה 18-19

הַזֶּנֶפֶה לְמִינָה וְאֶת־הַדּוֹכִיפֶת וְאֶת־הַעֲטָלָה:

Başka bir görüş, bunun arı kuşu olduğu yönündedir. Bu sırtı sarı, karnı mavimsi yeşil, Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Orta Asya'da az ağaçlıklık, açık yerlerde yaşayan bir kuştur (*Merops apiaster*; *Talmud – Hulin* 63a). Yaklaşık 30cm. uzunluğundadır. Kışın Afrika'da yaşar, Erets-Yisrael'de yumurtlar.

19. Leyleği – İbranice *Hasida*. Kışın tropikal Afrika'da yaşayan, siyah telekli, uzun gagalı, uzun bacaklı, büyük, beyaz, göçmen bir kuştur (*Ciconia ciconia*). Uzun gagası sayesinde, sürün-genler, balıklar, fareler vs.den oluşan avlarını kolayca yakalar. Bahar aylarında kuzeye, sonbaharda da güneye doğru uçarken büyük gruplar halinde Erets-Yisrael'den geçer; bazı gençler yazın Erets-Yisrael'de kalırlar. Yunanca'da *asida*, Fransızca'da *cigogne* (Raşi; *Hizkumi*; krş. *Teşuvot* Aroş 20:20). Bu, Lübnan'daki ardıc ağaçlarında yaşadığı bilinen (krş. *Teilim* 104:17) bir kuştur. Bu durum, eski zamanlarda kuşun Erets-Yisrael'de daha çok ve kalıcı olarak yaşadığını gösterir.

Bazı cemaatlerde, leyleğin *Kaşer* olduğuna dair bir gelenek mevcuttur. Bu geleneği Rabenu Aşer sorgular (*Teşuvot* Aroş 20:20), ama Rabenu Yeruham destekler (*Bet Yosef – Yore Dea* 82; *Toledot Adam Vehava* 15:21, 132b).

Bu kuş neden *Hasida* olarak adlandırılır? Çünkü yiyeceğini paylaşarak iyilikseverlik (*Hesed*) gösterir (*Talmud – Hulin* 63a; Raşi). Bu denli iyiliksever ve şefkatliyse, Tora onu neden *Kaşer* olmadığını söylemektedir? Rojin'li Rabi Yisrael cevap olarak bu kuşun, iyilikseverliğini sadece ve sadece kendi cinsinden olanlara gösterdiğini, ama başka cinslere ait hayvanlara bu şekilde davranmadığını belirtir. Yahudiler için bu pek de hayran olunacak bir özellik değildir.

Balıkçıl – Raşi; *Hizkumi*. İbranice *Anafa*. Yunanca'da *cheradrois*. Fransızca *héron*. Uzun bacaklılardan, boynu ve gagası uzun, su kıyılarındaki yaşayan, balık, sürün-gen ve haşarat yiyerek beslenen büyük bir kuştur (*Ardea cinerea*). *Talmud*'a göre, *Anafa* çabuk sinirlenen

(*Meanefet*) bir kuş türüdür (*Talmud – Hulin* 63a; İbn Ezra). İsminin olası nedeni budur. Bazıları yalnız yaşar ve sürülerde bulunmazlar. Grupların kendi içlerinde kavgaya tutuştukları görülür. Erets-Yisrael'de farklı türleri bulunur. *Anafa*, *Hasida*'ya benzer ve Tora olasılıkla bu yüzden ikisini yan yana vermiş, aralarında diğer tüm kuşlardan önce gelen “ve” bağlacına yer vermeye bile gerek duymamıştır (*Daat Mikra*).

Çavuş kuşunu – İbranice *Duhifat*. Uzun yay biçimli gagalı, güvercinden küçük, kısa kanatlı bir kuştur (*Upupa epops*). İbibik ya da hüthüt olarak da bilinir. Yunanca'da *epops*, Latince'de *upupa*. Çavuş kuşunun, kırmızı-siyah renkte büyük bir sorgucu vardır. İspanyolca'da olasılıkla *cresta* (*Toledot Yitshak*), Eski Fransızca'da *herupe* (Raşi; *Hizkumi*) ve Arapça'da *hudhud* (Saadya Gaon) olarak adlandırılır. Raşi, *Talmud*'daki (*Hulin* 63a) açıklamasında ise bunu Eski Fransızca'ya orman tavuğu ya da dağ horozu anlamına gelen *puaon chalbua* ismiyle çevirir. *Duhifat* ismi “*Odo Kafut – Görkemi Bağlı*” sözcüklerinin sıkışmış hali olarak açıklanır. Bunun nedeni sorgucunun (=görkemi) diğer horoz türleri gibi serbest değil, katlı ve başına gömülü durmasıdır (*Talmud – Hulin* 63a, Raşi o.a.).

Aramca çeviri *nagar tura* – “dağ kesen” şeklindedir (*Targum Onkelos*). Bu çeviri *Gemara*'da (*Gitin* 68b) anlatılan bir *Midraş*'a bağlıdır. Buna göre, *Duhifat*, *Şamir* adlı [taşları yarabilme özelliğine sahip mucizevi] böceğin emanet edildiği bir kuştur. Bu kuş, *Şamir*'i alıp kayalık dağlara koyar, bu şekilde oradaki taş ve toprağı yumuşatıp tarıma uygun hale getirirdi. Ardından tohumlar getirip buraya eker, böylece dağları, meskun olabilecek duruma sokardı [*Şamir Bet-Amikdaş*'ın inşasında kullanılan taşların kesiminde kullanılan böcektir (bkz. Şemot 28:20 açık., *Dolgularma uygun* k.b. ve Şemot 20:22 açık.)].

Yarasayı – İbranice *Atalef*. Ön ayakları perdeli kanat biçiminde gelişmiş, vücudu yumuşak sık kıllarla kaplı, iskeletleri hafif yapı, uçabilen

¹⁸ kuşuyu, pelikanı, saksagağı, ¹⁹ leyleği, balıkçıl türlerini, çavuş kuşunu ve yarasayı.

olabileceğini söyler. Bu, Erets-Yisrael'de seyrekl olarak Kineret gölünde görülen balık baykuşu (*Ketupa zeylonensis*) da olabilir. Bu kuşun ayaklarının altı, kapıldığı balıkların kayıp düşmemesi için engebeli bir dış yapıya sahiptir. Ayağının dört parmağı iki-iki ayrılmıştır. Bu nedenle Hahamlarımız, bir kuşun *Kaşer* olup olmadığını belirlemek için verdikleri işaretlerden birine göre eğer bir kuş bir ip ya da dal üzerine yerleştirildiğinde parmaklarını ikiye gruplar halinde kullanıp tutunuyorsa, o kuşun *Kaşer* olmadığını, bir-üç şeklinde ayrılıyorsa *Kaşer* olduğunu söylerler (*Talmud – Hulin* 65a; *Yad – Maahalot Asurot* 1:20; *Meam Loetz*). Bazı otoriteler ise bu kuşu pelikan ya da balıkçıl olarak tanımlarlar.

Mısır turnasını – Ya da “*karaleylek*”. Gagası aşağı doğru kıvrık, tüyleri kara, uzun bacaklı bir kuştur. Çeltik kargası olarak da bilinir (*Ciconia nigra*). İbranice **Yanşuf**. Yunanca'da *ibis*. Bazı kaynaklar bunun şahin olduğunu ileri sürerler (*Aruh*, **Gaz** k.b.). Hatta bunun bir baykuş türü olduğunu düşünenler de vardır (Raşi; Radak, *Şeraşim*). Bu, Fransızca'da *chevenche* ya da *cavant* olarak adlandırılan küçük baykuştur. Diğer kaynaklara göre, Edom bölgesinde (Yeşayau 34:11) ve kışları Erets-Yisrael'de yaşayan uzun kulaklı baykuş (*Asio otus*) veya büyük boynuzlu baykuştur (*Bubo virginianus*). Bu, çizgili kahverengi bir renktedir. Fare, sıçan gibi canlılarla beslenir. 35cm. kadar uzunluktadır. İsminin kökü “**Neşef** – Gece”dir; zira bu bir gece kuşudur (İbn Ezra). Bir başka neden, öfkeli anında duyurduğu soluma (**Neşifa**) sesi olabilir.

18. Kuğu – İbranice **Tinşemet**. Perde ayaklılardan, yaban ve evcil türleri bulunan, çok uzun ve kıvrık boyunlu, geniş gagalı, geniş kanatlı bir su kuşudur (*Cygnus olor*). Yunanca'da *kuknos*, Latince'de *cycnus*. Başka kaynaklar ise bunun Fransızca'da *chauve souris* (tam anlamıyla “kel fare”) olarak bilinen yarasa olduğunu söyler (Raşi; *Hizkuni*). Fransızca'da *chouette* (*Talmud – Hulin* 63a, Raşi o.a.), eski İspanyolca'da *suetta* (Radak, *Şeraşim*; Ralbag) olarak bilinen bir tür baykuş olduğu görüşü de vardır.

Bazıları bunun peçeli cüce baykuş (*Tyto alba*) olduğunu öne sürerler. Bu, genelde geceleyin kemirgenleri avlayan yırtıcı bir kuştur. Bu ismi

almasının nedeni, horlamayı andıran nefesidir (**Neşima**). Bu kuş, evlerin damlarında da barınır. Gündüzleri loş bir yerde dinlenir. Uzunluğu 35cm. kadardır. Yüzünü, bir kalbi andıran yoğun bir tüy çelengi çevreler. Rengi neredeyse tamamen beyazdır. Büyük gözlüdür ve gece görüşü kuvvetlidir. İşitme duyusu da çok gelişmiştir. Erets-Yisrael'de bolca bulunur.

Daha ileride yine *Tinşemet* ismine sahip küçük çaplı bir başka hayvandan daha bahsedilmektedir (p. 30).

Pelikanı – İbranice **Kaat**. Pembeye çalan beyaz tüylü, kanatları gri renkli, alt gagasında deriden bir kesesi olan iri bir kuştur (*Pelecanus onocrotalus*). Yunanca'da *pelekon*, Arapça ve Aramca'da *kuk* (*Talmud – Hulin* 63a; Saadya Gaon Gaon; Radak, *Şeraşim*). Aramca'da bir su kuşu olduğu bilinen *kik* (*Talmud – Şabat* 21a) olarak da tercüme edilir (*Aruh*). Bu konuda bazı fikir ayrılıkları gözlenir, çünkü *Kaat*'ın çölde yaşadığı (Te'ilim 120:7) ve yıkıntılarda barındığı (Yeşayau 34:11; Zeharya 2:14) söylenir (İbn Canah). Ayrıca, yırtıcı gece kuşlarının yaptığı gibi avının kemiklerini kusan bir kuş olduğu da bilinir (*Hizkuni*; *Toledot Yitshak*). İsminin olası bir nedeni bu kumadır (**Akaa**). Bu tarif Erets-Yisrael'de bulunan küçük çöl baykuşuna uyar (*Athena noctua saharar*). Bazılarına göre ise bu alaca baykuştur (*Strix butleri*).

Saksagağı – İbranice'de **Raham**. Kargagillerden, karnı beyaz, kanatları ve kuyruğu kül rengi diğer yerleri parlak, kara, uzun kuyruklu kuştur (*Pica pica*). Devarim 14:17'de **Rahama** olarak geçmektedir. Yunanca'da *porphorion*. Bazı kaynaklar bunun Arapça'da *rakham* (Saadya Gaon) olarak bilinen ve Mısır'da çok bol görüldüğü için Mısır akbabası olarak bilinen kuş (*Neophron perenopterus*) olduğunu belirtir. Bu, Erets-Yisrael'deki en küçük (60cm.) akbabadır; leş ve böceklerle beslenir. Çıplak boyunlu, başının üstünde çok az miktarda kıl olan bir kuştur. 3-4 yaşına kadar kahverengiyken daha sonra kirlili beyaz bir renk alır. Bu ismi almasının nedeni, gruplar halinde yaşamasıdır ve *Raham* sözcüğü, sevgi ifade eder (*Daat Mikra*). Bir başka olasılık, yavrularına çok düşkün olmasıdır (krş. İbn Ezra).

- כָּל שָׂרֵץ הָעוֹף הַחַי עַל-אַרְבַּע 20
- שָׂרֵץ הוּא לָכֶם: כֹּא אֲךָ אֶת-זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל שָׂרֵץ הָעוֹף הַחַי 21
- עַל-אַרְבַּע אֲשֶׁר-לֹא [לֹ] כְרָעִים מִמֶּעַל לְרַגְלָיו לִנְתֵר בָּהֶן 22
- עַל-הָאָרֶץ: כֹּב אֶת-אֶלֶּה מֵהֶם תֹאכְלוּ אֶת-הָאָרְבָּה לְמִינֹהּ
- וְאֶת-הַסִּלְעָם לְמִינֹהּ וְאֶת-הַחֲרָגָל לְמִינֹהּ וְאֶת-הַחֲגָב לְמִינֹהּ:

Şu [özellikle sahip olanları] yiyebilirsiniz – Bir çekirgeyi yemeye niyetlenmeden önce, onun gerekli işaretlere sahip olup olmadığını kontrol etmek gerekir. Bu kontrol, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Misvat Ase* No. 70 (*Sefer Ahimuh*).

Raşi, yenebilen çekirgelerin ayırt edici işaretlerini şöyle tanımlar: Dört ayakları ve bedenlerinin enine boyuna büyük bölümünü kaplayan dört kanatları (*Talmud – Hulin* 59a), ayrıca burada tanımlandığı şekilde zıplamalarına yarayan özel uzun bacakları vardır. Bu tanımlanan özelliklerin birçok çekirgede mevcut olduğu doğrudur; fakat bu yeterli değildir. Bazı çekirgelerin başları uzundur, bazılarının kuyruğu vardır ve bu tip çekirgelerin ancak *Hagav* adı verilen aileye mensup olması gerekir. Asıl sorun da buradadır. Zira hangi çekirgenin bu aileye ait olduğu konusunda ki gelenek, çoğu cemaatte yok olmuştur; bu yüzden günümüzde çekirge yemek sadece bu geleneklerini kaybetmemiş cemaatlara kalmıştır.

Yenebilen uçucu böcekler, *Şehita* gerektirmez (*Talmud – Hulin* 66a, Raşi o.a., *Umar Ki Atre* k.b.).

22. Şunları yiyebilirsiniz – Burada, böcek sınıfındaki canlılardan hangilerinin yenebileceği söylenmektedir. Tora'da bir şeyin yenmesine izin verilmesi, aynı sınıfta olup onun dışında kalanların yenebileceği anlamına gelmesine karşın, yine de bu, yiyen kişinin cezalandırılması için yeterli değildir. Ceza için açık bir yasak olmalıdır. Dolayısıyla Devarim 14:19'da bu sınıftaki diğer tüm canlıların yenmesi, bir emirle yasaklanmaktadır (Ramban).

Kırmızı çekirge – İbranice *Arbe*. Arapça'da *grad* (Saadya Gaon). Yemen geleneklerine göre, bu kırmızımsı renge sahip çekirge yenebilir (Rabi

Yosef Kapah, *Alihot Teman*, Yeruslayim, 1968, s. 218). Daha genel olarak, *Arbe*, Sudan ya da çöl çekirgesidir (*Scistocerca gregaria*). Bu türün Erets-Yisrael'e büyük sürüler halinde geldiği görülür. İsmi, "**Ribuy** – Çokluk; Bolluk" sözcüğünden türemiştir (İbn Ezra).

Bu cins çekirgenin dişi yumurtlar. Yumurtadan çıkan yavru İbranice *Yelek* adını alır. *Yelek*, otları yiyerek beslenir. Deri değiştirdikten sonra *Hasil* adını alır ve yine kırın otlarıyla beslenir. *Hasil* iki kez deri değiştirdikten sonra *Gazam* olarak adlandırılır ve o da bitkilere zarar verir. *Gazam* da iki kez deri değiştirir, kanatları çıkar ve bu şekilde dördüncü gelişim aşamasını tamamlayarak *Arbe* adını alır. Tarım ürünlerine verdiği zararın büyük bölümü, kanatlar çıkmadan önceki aşamalarda gerçekleşir (*Daat Mikra*).

Buradaki ve pasuğun devamındaki her "türleri" sözcüğü bir başka türün de *Kaşer* olduğuna işaret eder. Bunlar, İbranice *Duhmit*, *Otsraniya* (= "istifçi"), *Tsiporet Keramim* (= "bahçe dolaşan") ve *Yohana* adı verilen [tanımlanamayan] türlerdir. Kısacası, toplamda dört ayağını yürümek için kullanan sekiz *Kaşer* çekirge türü vardır (Raşi; *Meam Loetz*).

Sarı çekirge – İbranice *Solam*. Aramca'da *raşona* (*Talmud – Hulin* 65a), Arapça'da *daba* ya da *dabai* (Saadya Gaon; İbn Canah). Yemen geleneklerine göre sarı çekirge yenebilir (*Alihot Teman*). *Talmud*, *Solam*'ın önden kel ve parlak olan (*Gabahat*, bkz. 13:42) uzun bir kafası olduğunu söyler (*Talmud – Hulin* 65b, *Yad – Maahalot Asurot* 1:22; *Talmud – Avoda Zara* 37a). Bu nedenle bazen, "kel çekirge" ya da "uzun başlı çekirge" olarak da çevrilir (*Acrididae*). Bu çekirgenin, gelişiminin ilk aşamalarında olan bir insan embriyosuna benzediği söylenir (*Talmud – Nida* 25a; *Aruh*). Bu, çok zararlı bir çekirge türüdür ve kuyruğu yoktur (*Daat Mikra*).

²⁰ “Dört [ayağı] üzerinde yürüyen her uçucu böcek sizin için tiksinti kaynağıdır.

²¹ Ancak dört [ayak] üzerinde yürüyen uçucu böceklerden şu [özellğe sahip olanları] yiyebilirsiniz: Ayaklarının [hizası] üzerine [uzanan ve] yeryüzünde sığramaya yarayan bacakları olan[lar].

²² Bunlardan [sadece] şunları yiyebilirsiniz: Kırmızı çekirge türlerini, sarı çekirge türlerini, benekli gri çekirge türlerini ve beyaz çekirge türlerini.

memeli bir hayvandır (*Vespertilio*). Yunanca’da *nukteris*, Arapça’da *kepaş* (Saadya Gaon). Eski Fransızca’da *grot* (*Hizkuni*; ayrıca bkz. p. 18 açık., *Kuğu* k.b.). Bu gece hayvanının bir türü (*Microchiroptera*), haşaratı yediğinden tarıma katkıda bulunur. Henüz ağaç dalındayken meyveleri yiyen bir cinsi ise zararlıdır (meyve yarasası; *Roesettus aegyptiacus*). Gündüzleri mağaralar ve diğer loş ve karanlık yerlerde, yürümeye uygun olmayan ayaklarıyla bir yerlere baş aşağı tutunarak uyur. Gece avlanmaya çıkar. İşitme ve dokunma duyuları son derece gelişmiştir. Dişi yılda bir yavru doğurur ve onu karnı üstünde taşır. Bir memeli olmasına karşın, uçuşa yeteneğine sahip olduğu için Tora onu *Kaşer* olmayan kuşlarla aynı listeye katmıştır. Yine de listenin en sonundadır.

20-23. Yenmesi yasak olan ve olmayan böcekler – Her ne kadar, sıradaki pasuklarda görüleceği üzere, birkaç böcek cinsi yenebilirse de, Raşi, sadece bu konuda sağlam gelenekleri olan cemaatlerin bu böcekleri yiyebileceklerini vurgular. Zira sadece fiziksel özelliklerinden yola çıkarak bir böceğin *Kaşer* olup olmadığına karar vermek imkansızdır. Sürgünde – ve *Kaşer* olan cinslerden uzakta – geçen yüzyıllar boyunca, bu konudaki gelenek tamamen yok olmuştur. Bazı Yemen ve Fas cemaatleri ise, bu cinslerin yaşadığı bölgeleri terk etmemiş olmalarından kaynaklanan bir geleneği hala sürdürmekte ve hangi çekirge cinslerinin *Kaşer* olduğunu bilmektedirler. Örneğin 2004 yılının sonlarına doğru İsrail’in güney kısmında görülen çekirge istilası sırasında, birçok Yemen kökenli kişi, bu çekirge cinsinin yenebilir türe ait olduğunun bilinciyle kendilerine ziyafet çekmişlerdir. Fakat günümüz Hahamları, geleneğin, sadece o cemaatlere bağlı kişilere bu hayvanları yeme iznini verdiği uyarısında bulunurlar. Başka bir deyişle söz konusu çekirgeler sadece Yemen kökenli ve bu geleneğe sahip cemaatlere mensup kişiler için *Kaşer*’dir; diğer tüm Yahudiler için ise *Kaşer* değildir. Söz konusu cinsi “öğrenmeleri”,

geleneksel olarak yememeyi adet edindikleri bir yiyeceği bir anda “yenebilir” hale getirmeye yeterli değildir. Zira birçok mitsvada olduğu gibi *Kaşerut* kurallarında da, gelenekler önemli yer tutar. Bu, bir cemaate yasak olan bir şeyin diğer bir cemaate yasak olmaması anlamına gelse bile.

Or *Ahayim*, Fas’ı ziyaret ettiği sırada, her türlü böceğin yenmesine, sayısız yasak cins içinden birkaç *Kaşer* cinsi ayırt etmenin zorluğu nedeniyle karşı çıkmış, yerel cemaatler de bu ikazı benimsemiştir.

20. Dört [ayağı] üzerinde yürüyen – Ya da “dört ayaklıymış gibi yürüyen”. Tüm böcekler dört değil altı ayağa sahiptir. Fakat çekirge ailesi dört ayağını yürümek, iki ayağını ise sığramak için kullanır (krş. *Torat Koanim*, *Ezrat Koanim* o.a.). Burada dört sayısının kullanılması, sadece “dört” sayısının kastedildiği anlamına gelmez. Ayaklarından en az dördünü yürümek için kullanan herhangi bir böcek de buradaki tanıma dahildir (Hirsch).

Uçucu böcek – *Talmud* – *Makot* 16b; Raşi; Ramban. İbranice **Şerets A-Of**. Alternatif olarak “uçucu [sürüler halinde] kaynaşan yaratıklar”. Bunlar, sinek, eşekarısı, sivrisinek ve çekirge gibi kanatlı böceklerdir (Raşi). Bu canlılar omurgasızdır ve bedenleri, baş, göğüs ve karından oluşur ve bu bölümler birbirinden oyuk benzeri girintilerle ayrılır. Genel olarak üç çift bacak ve iki çift kanatları vardır.

21. Ayaklarının [hizası] üzerine... – Bu *Kaşer* böceklerin, insan dizine benzeyen, iki eklemeye sahip uzun bacakları vardır. Bu eklemler, hayvan durağan haldeyken diğer tüm bacaklarından belirgin şekilde daha üst düzeyde yer alır. Hayvan uçmak ya da sığramak istediğinde ilk hareketi bu bacaklar üzerinde yaylanarak gerçekleştirir.

Bacakları – Ya da “dizleri” (Rabi Arye Kaplan; krş. Raşi).

- 23 כג וְכִלִּי שֶׁרֵץ הָעוֹף אֲשֶׁר-לֹא אֲרֻבָּע רַגְלִים שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם:
- 24 כד וְלֹאֲלֶה תִטְמְאוּ כָּל-הַנֶּגֶעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:
- 25 כה וְכָל-הַנֶּשֶׂא מִנִּבְלָתָם יִכָּבֵס בַּגִּדֵּי וְיִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:

anlamda *tuma* sadece “kutsal” nitelikli yiyecekler ve eşyalar konusunda bir etkidir. Bazı kaynaklar tarafından “kirli, murdar” gibi sözcüklerle karşılanmaya çalışılan *tame* sözcüğü, her ne kadar tam bir açıklama getirilemese de, bir bakıma şu şekilde açıklanabilir: “*Bet-Amikdas*’a girmeyi ve ‘kutsal’ nitelikli yiyecekleri yemeyi yasak kılan durum”. İstisnasız olarak yasak olan tek *tuma* türü, bir *Koen*’in, bir insan cesediyle temasından kaynaklanan *tumadır* (21:1-4, 21:11).

Alahasal olarak geçerli bir *Şehita* ile kesilmiş olan *Kaşer* hayvanlar, *tame* değildirler. Bu *Kaşer* hayvanlar p. 39-40’ta ele alınmaktadırlar. Nasıl öldükleri ya da öldürüldüklerine bağlı olmaksızın, büyük çaplı *Kaşer* olmayan hayvanların hepsinin leşi *tamedir* ve *tuma* kaynağıdır. İster canlı isterse de ölü olsun, böcekler *tame* değildir. Küçük çaplı hayvanlardan ise sadece sekiz canlı türü (p. 29-30), öldüklerinde *tamedirler* ve *tuma* kaynağıdır.

24. Şunlar nedeniyle *tame* olursunuz – Yani birazdan söylenecekler nedeniyle. Başka bir deyişle, bundan hemen önce verilen balıklar ve uçucu böcekler, *tuma* kaynağı değildirler (Raşi; Ramban).

Tora, *Kaşerut* işaretlerine sahip olmayan hayvanların (p. 26-27), sekiz tane küçük çaplı hayvanın (p. 29-30) her türlü ölüsünün ve *Kaşerut* işareti taşıyan hayvanların “leşlerinin” (39-40) *tame* olduğunu söylemektedir. Burada bahsedilen “*tame*” kavramı, bu sözcüğün genel kullanımı doğrultusunda manevi engel anlamındadır. Zira bunların her biri, taşındıkları ya da kendilerine dokunulduğu takdirde, *tuma* aktarır ve “kutsal” konularla ilişki açısından engel teşkil ettiğinden, arınmayı gerektirir. Diğer yandan, *Kaşer* olmayan diğer hayvanlar – yasak balıklar, yasak çekirgeler ve [listelenen sekiz tanenin dışındaki] diğer yasak küçük çaplı canlılar – yendikleri takdirde insanın ruhunu duyarsız hale getirmenin ötesinde bir *tuma* kaynağı değildirler. Dokunuldukları ya da taşındıkları takdirde *tuma*

aktarmazlar. Tora bu sebeple onların *tuma* kaynağı olduğunu söylemez, sadece birer “tikinti kaynağı” veya “iğrenç” (*Şekets*) addedildiğini belirtir (p. 2, Sforno o.a.).

[Sayılacakların] – Raşi.

[*Mikveye* dalmalıdır. Yine de] – Her *tuma* türünden arınma süreci, bir *mikveye* dalmayı gerektirir (17:15). *Mikveye* dalmadığı sürece, akşam olsa bile *tuma* hali sona ermez. Bu genel olarak bilindiği için, Tora burada gereksiz sözlerle yer vermemiştir (krş. İbn Ezra).

Gün batımına kadar *tame* kalacaktır – *Mikveye* dalmak da tek başına yeterli değildir. Bir kişi *mikveye* daldıktan sonra akşama kadar normal yiyecek ve içeceklere bile artık *tuma* aktarmaz. Fakat “kutsal” nitelikli yiyeceklerle, örneğin *korban* etlerine [hatta *Koenler*’e ayrılan ve daha düşük kutsiyette olan paya (*Teruma*) bile] dokunduğu takdirde bunlara hala *tuma* aktarır (Ramban). Gün batana kadar geçen süre boyunca böyle bir kişi “*Tevul Yom – Gündüz [Mikveye] Dalmış*” sıfatıyla anılır (bkz. 7:7 aşk.).

25. [Küçük bir parça bile olsa] – Bu hayvanların leşlerinden bir *Kazayit* (~27gr.) kadarlık çürümemiş bir parça taşındığı takdirde bu pasuk-taki arınma işlemlerinden geçmeyi gerektiren bir *tuma* kapılmış olur (*Daat Mikra*; bkz. p. 40 aşk.).

Taşıyan – Bahsedilen leşten küçük bir parça bile olsa taşıyan kişi, leşe doğrudan değmemişse bile *tame* olur. Dahası taşımayla bulaşan *tuma*, sadece dokunmakla bulaşana göre daha üst derecededir. Zira leşe dokunmak kişinin sadece bedenini *tame* yaparken, taşımak ise bedeninin yanında o sırada giydiği giysilerin de *tame* olmasına neden olur (*Mişna – Kelim* 1:2). Bunun bir nedeni, temasın hafif gerçekleştiği, bir şeyi taşımamanın ise insana daha çok efor sarf ettirmesi olabilir. Dahası, taşıma esnasında çoğunlukla giysiler, yardımcı birer etkidir (Ramban). Bu nedenle, bu kişi giysilerinin de arınmasını istediği takdirde, onları da *mikveye* daldırmak durumundadır (Raşi).

²³ [Diğer] Her dört ayaklı uçucu böcek, sizin için tiksinti kaynağıdır.

²⁴ “Şunlar nedeniyle *tame* olursunuz ([yani, sayılacakların] leşlerine dokunan herkes [mikveye dalmalıdır. Yine de] gün batımına kadar *tame* kalacaktır.

²⁵ Ayrıca [sayılacakların] leşlerinden [küçük bir parça bile olsa] taşıyan herkes [bedenini ve] giysilerini *mikveye* daldırmalıdır ve gün batımına kadar *tame* kalacaktır):

İsminin olası nedeni kayalardan (*Selaim*) sıçramasıdır (İbn Ezra).

Benekli gri çekirge – İbranice *Hargol*. Aramca’da *nipol*; Arapça’da *hartsiyi*ya Yemen geleneklerine göre, bu çekirge türü yenebilir (*Alihot Teman*). *Talmud* (*Hulin* 65a) bu çekirgenin kuyruğu olduğunu belirtir. Başka bir deyişle toprağı delip, yumurtalarını oraya aktarmaya yarıyan bir tür sivri borusu vardır. Kimileri bunun uzun boynuzlu çekirge (*Tettigonidae*) olduğunu söyler. Bazı türleri küçük haşaratı yedikleri için tarıma yararlıdırlar. Yunanca’da bu sözcük, tam anlamıyla “yılan savaştı” anlamına gelen *ophiomaches* şeklinde çevrilir (*Septuaginta*). Bu isim, yılanı benzer uzun gövdesi ya da kuyruğu nedeniyle verilmiş olabilir. Bu isim, aynı zamanda büyük bir böceğı, büyük ihtimalle dev bir çekirgeyi de belirtiyor olabilir. Aramca ismi *nipol* da İbranice’de “dev” anlamına gelen *Nefil* sözcüğünü çağrıştırmaktadır (Bereşit 6:4). Bu hayvanın büyük yumurtaları, kulak ağrısına karşı muska niyetine kullanılırdı (*Mişna* – *Şabat* 6:10). İsmi, “*Harag Regel* – *Topal Ayaklı*” sözcüklerinin sıkışmış halidir (*Piruş Al İbn Ezra*).

Bazı kaynaklar, (*King James Bible*; *JPS*) *Hargol*’u “cırcırböceğı” olarak tercüme etse de bu doğru değildir; çünkü cırcır böceğinin uçmasına yetecek kadar gelişmiş kanatları yoktur; oysa *Talmud* (*Hulin* 59a), açık bir şekilde yenebilen bütün çekirgelerin, vücutlarını tümüyle kaplayan kanatları olduğunu belirtmektedir.

Beyaz çekirge – İbranice *Hagav*. Arapça’da *gandav* (Saadya Gaon). Yemen geleneklerine göre, bu küçük, beyaz renkli bir çekirgedir (*Alihot Teman*). Tora metninden, bunun çekirge cinsleri içinde en küçüğü olduğu da anlaşılmaktadır (krş. *Bamidbar* 13:33). Yine de ürünleri yer ve tarıma zarar verir. Başında ince antenleri vardır. Bunun da *Acrididae* ailesine mensup olduğu söylenir (*Daat Mikra*).

23. [Diğer] Her... – Çekirge ailesine mensup olanlar bile. Ayırt etme sorunu olduğundan

Yahudilerin bir çoğı hiçbir çekirgeyi yemez (*Ture Zaav* – *Yore Dea* 85:1). Yemen geleneklerine göre bile, sadece sürü halinde gelen (krş. *Mişle* 30:27) çekirgelere izin verilmiştir; ayrı yaşayanlara izin verilmez (*Alihot Teman*). Bu da en sıradan çekirge türlerini dışarıda bırakmaktadır.

p. 20’de dört ayaklı uçucuları yeme konusunda genel bir yasak vardır. p. 21-22’de bu yasağın istisnaları verilmektedir. Şimdiki pasuk ise p. 20’nin bir tekrarı gibi görünmesine karşın, yine de gereklidir. Zira sadece p. 20-22’de yazılanlara bakıldığı zaman “yalnızca p. 21’de verilen özelliklere sahip olan böceklerin yenebileceğı” şeklinde, *yanlış* bir sonuç çıkarılabilirdi. Burada dört ayak konusu özellikle tekrarlanarak, söz konusu yasağın *sadece ve tam olarak* dört ayaklı böceklerle sınırlı olduğu öğretilmektedir. Başka bir deyişle, beş ya da daha fazla ayağını yürümek için kullanan tüm çekirgeler [bu geleneğı hala sürdüren cemaatler tarafından] yenebilir (Raşi; *Gur Arye*; *Meam Loez*).

İbn Ezra, bu pasukla p. 20 arasındaki farkın “yürüme” konusunda olduğuna dikkati çeker. Bazı böcekler dört ayaklı olup bunu yürümek için değil sadece uçtuktan sonra konmak için kullanabilir. Bu pasuk bu hayvanların da dört ayaklarını yürümekte kullananlarla aynı statüde olduğunu öğretmektedir.

Ramban ise karşılaştırmayı p. 21’le yapar. Burada sadece “dört ayak”tan bahsedilmektedir. p. 21’de ise dört ayaklı olmanın yanında, sıçrama amaçlı üçüncü bir çift bacağına sahip olan uçucu böceklerin yenebileceğı söylenmiştir. Dolayısıyla o böcekler listelendikten sonra, burada, bir uçucu böceğın sadece dört ayağına sahip olması, ama sıçrama amaçlı diğer bacak çiftine sahip olmaması durumunda, *Kaşer* değil, bir tiksinti kaynağı olduğu söylenmektedir.

24-31. Tuma ileten Kaşer-olmayan hayvanlar. *Perek*’in geri kalan kısmı, *tuma* konusunu işlemektedir. Önce de belirtildiğı üzere, pratik

- 26 כּוֹ לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מִפְּרִסַּת פֶּרֶסָה וְשִׁסַּע | אֵינְנָה שְׁסֻעַת
וְגִרָה אֵינְנָה מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנִּגְעַע בָּהֶם יִטְמָא:
27 כּוֹ וְכָל | הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַחֲלֵכַת עַל־אַרְבַּע טְמֵאִים
28 הֵם לָכֶם כָּל־הַנִּגְעַע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֵב: כֹּה וְהַנִּשְׂאָ
אֶת־נִבְלָתָם יִכְבֶּס בְּגָדָיו וְטָמָא עַד־הָעָרֵב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם: ס
29 כֹּה וְזֶה לָכֶם הַטָּמָא בִּשְׂרָץ הַשָּׂרָץ עַל־הָאָרֶץ הַחֲלָד וְהָעֶכְבָּר
וְהָצָב לְמִינֵהוּ:

Sizin için *tame* olanlar şunlardır – Küçük çaplı hayvanlarla ilgili olarak, bunları yeme yasağı daha ileride (p. 41) verilmektedir. Dolayısıyla buradaki “*tame*” sözcüğü, [“Kaşer olmayan” değil;] bu sözcüğün genel anlamıyla kullanılmaktadır. Başka bir deyişle aslında tüm küçük çaplı hayvanları yemek yasak olmasına karşın, bu listede verilen sekiz hayvanın leşleri, temas yoluyla *tuma* da aktarırlar (İbn Ezra).

Yılanın bu listede yer almaması ilgi çekicidir. Zira bu dünyaya günah kavramını getiren hayvan olarak, yılanın en üst düzeyde bir *tuma* kaynağı olmasını beklerdik. Fakat yılan leşi, *tuma* kaynağı değildir. Tora bunu, özellikle öngörmüştür. Zira eğer yılanın leşi *tame* olsaydı, kimse onu öldürmeye yanaşmazdı. Oysa yılan ve p. 42’de ima edilen (bkz. o.a.) diğer bazı zehirli zararlıların insanlardan uzak tutulması gerekir. Bu nedenle Tora onları yemeyi yasaklamış, ama birer *tuma* kaynağı olarak belirlememiştir. Bu listede geçen sekiz yaratık ise, zehir sahibi değildir (Rabenu Behaye).

Bu sekiz hayvanın leşinin *tame* ve birer “**Av Tuma** – Başlıca *Tuma* Kaynağı” olması, Tora’nın 613 emrine dahil kabul edilir. Başka bir deyişle emir, bunların *tame* ve *Av Tuma* kabul edilmesi ve bunun gerektirmelerinin uygulanması şeklindedir. *Mitsvat Ase* No. 71. Bu dünyada yaşayıp da bilgeliğin her yönünde uzman olmuş hiç kimsenin var olmadığı açıktır. Moşe Rabenu için bile, anlayışın kırk dokuz kapısını geçtiği, ama ellinci ve son kapıyı onun bile geçemediği söylenir (*Talmud* – *Roş Ašana* 21b). Kuşku duyulmayacak bir başka nokta da, Tanrı’nın tüm bilgeliğin Kaynağı olduğu gerçeğidir. Ve elbette buna bağlı

olarak, Tanrı’nın, yarattıklarına verdiği her emir için, bu emrin onların sadece ve sadece yararına olduğu açıktır. Bu nedenle, kendi anlayışımız doğrultusunda, mitsvalar hakkında, onların ne tür yararlarla sahip olduğuna dair bir sonuç çıkarabildiğimizde, içimizde farklı bir mutluluk duyarız; bu Tanrı’nın Sonsuz Bilgeliği’nin bir yönünü görebilmenin verdiği hazdır. Öte yandan, çoğunlukla bu olmaz ve bir emrin arkasındaki gerçek mantığı anlayamayız. Bu gibi durumlarda, Tanrı’nın Bilgeliği’nin bizimkinden çok farklı boyutlarda işlediğini kabullenmemiz, bununla birlikte, anlamasak da, emirlerin bizim için sadece yarar anlamına geldiğini aklımızda tutmakla yetinmemiz gerekir. İşte, *tuma* konusu da Sonsuz Bilgelik’in belirlemiş olduğu, bizim ise gerçek temelini anlayamayacağımız bir konudur (*Sefer Ahimuh*).

Gelincik – İbranice **Holed**. Sansargillerden, ince uzun yapılı, sivri çeneli, küçük bir hayvandır (*Mustela nivalis*). Yunanca’da *galei* (*Septuaginta*), Latince’de (*Vulgate*), Eski Fransızca’da (Raşi; *Hizkumi*) ve Eski İspanyolca’da (Radak, *Şeraşim*) *mustela*; Fransıca’da *belette*. Bu yırtıcı bir hayvandır (*Talmud* – *Hulin* 52b). Bazı kaynaklar bunun “as” olabileceğini yazarlar (*Aruh*, **Glaksinin** k.b.). Bu, yine sansargillerden, yazın esmer kırmızı, kışın beyaz renge sahip değerli kürkü olan etçil bir hayvandır; kakım ya da ermin olarak da bilinir (*Mustela erminea*).

Ancak diğer bazı kaynaklar, **Holed**’i, Aramca *hulda* (krş. *Targum Onkelos*) olarak bilinen sıçan olduğunu belirtirler (*Mişna* – *Pesahim* 1:2, *Tosafot Yom Tov* o.a.). Bu, Arapça’da *khadar* ismiyle anılır (a.y., Ramban o.a.). Bunu kör sıçan ya da

²⁶ [Ayağının ön kısmını bütünüyle kaplayan] Toynağı olan ama [bu toynağı] ayırık olmayan veya geniş getirmeyen her hayvan sizin için *tamedir*; [yani, leşlerine] dokunan herkes *tame* olur. ²⁷ “[Benzer şekilde] Dört [ayak] üzerinde yürüyen tüm hayvanlar içinde, pençeleri üzerinde yürüyenden hepsi sizin için *tamedirler*; leşlerine dokunan herkes [mikveye dalmalıdır. Yine de] gün batımına kadar *tame* kalacaktır.

²⁸ [Dahası, bunların] Leşlerini taşıyan [kişi, bedenini ve] giysilerini mikveye daldırmalıdır ve gün batımına kadar *tame* kalacaktır. [Tüm bunlar] Sizin için *tamedir*.

[34. Küçük Çaplı Hayvanlar]

²⁹ “Yeryüzünde sürünen küçük canlılar içinde sizin için *tame* olanlar şunlardır: Gelincik, fare, kara kurbağası türleri

Bahsedilen “taşım”, daha çok “kıvıltatma” şeklindedir. Bir kişi böyle bir leşi dolaylı bir yolla, örneğin bir sopa kullanarak taşıdığı takdirde de hem kendisi hem de giysileri *tame* olur. Diğer yandan bir kişi yerinde duruyorsa, bir başkası bir leşi onun bedenine doğrudan temas etmeyecek şekilde onun üzerine yerleştirirse ve bu kişi yerinden hiç kıpırdamazsa, o zaman *tame* olmaz (Raşbam).

[Bedenini] – Bkz. Şemot 19:10 açık. Ayrıca 15:5. Sadece giysilerin daldırılmasının söylenmesi yeterlidir. Zira bir kişinin giysileri *tame* olduysa, bedeni de elbette *tame* olmuştur. Bu nedenle Tora, bedeni ayrıca söyleme gereği duymamıştır (Ramban).

26. Ama [bu toynağı] ayırık olmayan – Örneğin bir at gibi (Raşbam; Ralbag). Ya da, “yarık toynağı olan, ama bu yarıklık kısmı olan”; deve gibi (Raşi; bakınız p. 3, p. 4 açık.).

Sizin için *tamedir* – Başka bir deyişle gerekli *Kaşerut* işaretlerine tamamen sahip olmayanlar, ister kendiliklerinden ölmüş, ister bir dış etken tarafından öldürülmüş, hatta isterse de *Şehita* ile kesilmiş olsunlar, birer *tuma* kaynağıdır. *Kaşer* hayvanlar ise sadece *Şehita* ile kesilmedikleri takdirde *tuma* kaynağıdır (p. 39). *Şehita* ile kesildilerse, sonradan yapılan kontrolde *Terefa* (yenmelerini engelleyecek bir lezyona sahip) oldukları belirlense bile, *tuma* kaynağı değildirler (Raşbam).

[Leşlerine] – Ya da “[etlerine]” (Torat Koanım; İbn Ezra). Bu hayvanların etleri yenmediği için eti ile leşi arasında bir fark yoktur.

27. [Benzer şekilde] – Ramban; *Yad – Avot Atuma* 1:2.

Pençeleri – Kedi, köpek ve ayı gibi (Raşi; Raşbam). Ya da, “elleri”; maymun gibi (Torat Koanım).

Sizin için *tamedirler* – Buradaki “*tame*” sözcüğü genel manevi olumsuzluk şeklindeki anlamına göredir (bkz. p. 4 açık.). Başka bir deyişle burada hayvanın bir *tuma* kaynağı oluşundan bahsedilmektedir (Raşi; Beer Basade). Anlam “*Kaşer değil*” şeklinde olamaz; zira bunu söylemeye gerek yoktur; ne de olsa bu pasuktaki hayvanlar p. 3’teki tanıma zaten uymakta olmadıklarından *Kaşer* olamazlar.

28. [Tüm bunlar] Sizin için *tamedirler* – Ya da “[Bunlar, istisnasız hepiniz] İçin *tamedirler*”. Bu şekilde kadın, erkek ve çocuk, tüm Yisrael’in bu kurallar konusunda eşit olduğu söylenmektedir (İbn Ezra).

29-31. *Tuma* kaynağı olan küçük canlılar. Bu bölüm, leşleri birer *tuma* kaynağı olan sekiz küçük çaplı hayvanı listelemektedir. Bu hayvanların da kimlikleri tam olarak kesin olmadığından, çevirinin kesin olduğu düşünülmemelidir.

29. Sürünen – *Targum Onkelos*. İbranice *Şorets*. Bu hayvanlar ya küçük ayakları olduğu için sürünür görünürler ya da gerçekten sürünürler. Alternatif olarak “*kaynaşan*”; ya da “*kümlenen*”. Ya da “*çoğalan/üreyen*” (Radak, Şeraşim; Bereşit 1:20, İbn Ezra o.a.).

Küçük canlılar – Bereşit 1:20, Raşi o.a. Ya da “*sürünen şeyler*” (Bereşit 1:20, Ramban o.a.). *Talmud* bu hayvanların hepsinin kullanılabilir derisi olduğunu kaydeder (*Şabat* 107a).

וְהָאֵנְקָה וְהַכֶּחַ וְהַלְטָאָה וְהַחֲמֵט וְהַתְנַשְׁמֵת:

30

וְאֵלֶּה הַטְּמָאִים לָכֵם בְּכָל־הַשָּׂרָץ כָּל־הַנִּגְעַ בָּהֶם בְּמַתָּם יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

31

Mişna – Oalot 1:7, Rambam o.a.) olarak çevrilir. *Septuaginta* kaya ya da pençe anlamındaki *chala* sözcüğüyle bağlantılı olan *chalaboties* çevirisini yapar; ki bu, kaya kertenkelesi ya da pençeli kertenkele olarak çevrilebilir.

Salyangoz – İbranice **Homet**. Eski Fransızca'da *limicon* ya da *limsa* (Raşi; *Hizkuni*; *Talmud* – *Hagiga* 11a; *İkarim* 3:1. Ancak bkz. *Mişna* – *Şabat* 14:1, Bartanura'lı Rabi Ovadya o.a.). Radak'a göre ise bu bukalemundur.

Ancak başka kaynaklara göre *Homet*, Yunanca'ya *saura* ve Latince'ye *lacerta* olarak çevrilir ki bunun anlamı kertenkeledir. Arapça'ya *harba* olarak çevrilmiştir (Saadya Gaon; İbn Canah) ve bu, büyük olasılıkla “skink”tir. Skink, çöl bölgelerinde, kurak bölgelerde yaşayan kısa boyunlu, ufak bacaklı ve sert, parlak, düz pullu bir kertenkele türüdür (*Scincus officinalis*) ve Erets-Yisrael'de sekiz çeşidi yaşar. *Daat Mikra*'daki temsili bir resim ise, çok küçük olan ayakları işlevini neredeyse tamamen kaybettiği için bir yılını andıran, ama bir kertenkele cinsi olan “kör yılını” göstermektedir.

Köstebek – İbranice **Tinşemet**. Bu, p. 18'de geçen, aynı ada sahip kuş türü değil, küçük çaplı bir yer hayvanıdır (*Talmud* – *Hulin* 63a). Fakat bu hayvan da, çıkardığı nefes (*Neşima*) sesi nedeniyle bu ismi almıştır (*Daat Mikra*). “Köstebek” çevirisi Raşi'ye göredir. Latince ve Eski Fransızca'da *talpa* (Raşi; *Hizkuni*; Ralbag; Radak, *Şeraşim*). *Targum Onkelos*'taki çeviri de köstebek anlamına gelen *aşuta* şeklindedir (krş. *Talmud* – *Moed Katan* 6a).

Diğer bazı kaynaklar bunun semender olduğunu söylerler (*Targum Yonatan*). Arapça'da *sambratz* (Saadya Gaon), *sam abratz* (İbn Canah) ya da *darbuts* (Ralbag) olarak geçer. Bu, toprak altında oyuklar açan, büyük olasılıkla bir tür geko olan büyük başlı bir kertenkele cinsidir. Bir başka görüşe göre bu bukalemundur (Rabi Y. Felix).

31. Öldüklerinde – Ama canlıyken hiçbir hayvan *tuma* kaynağı değildir (*Torat Koanim*).

Dokunan herkes – Büyük hayvanların leşlerinin aksine, bu hayvanların leşleri, sadece temas halinde *tuma* aktarır. Onlara değmeden taşıyan biri ise *tame* olmaz (bkz. *Mişna* – *Kelim* 1:2; krş. p. 25 ve p. 28). İkinci bir fark olarak bu hayvanların leşine ait sadece bir mercimek büyüklüğünde bir parça bile *tuma* aktarmak için yeterlidir (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Hagiga* 11a; krş. p. 25 ačk.).

[**Mikveye daldıktan sonra**] – İbn Ezra. Bkz. p. 24 ačk.

32-36. Nesnelerin Tame Oluşu. Daha önce, hayvan leşlerinin insanlara nasıl *tuma* aktardığını görmüştük. Şimdi ise Tora nesneleri ele almakta, onların, bahsedilen leşlerle temas etme sonucunda nasıl *tuma* kaptıklarını açıklamaktadır.

☞ Bazı temel *Tuma* kuralları.

Bu bölümde bazı *tuma* kurallarını görmekteyiz. Giriş olarak bu kurallardan bazılarını burada toplu olarak veriyoruz. Aşağıda yerleri geldiğinde bu kurallar tekrar vurgulanacaktır.

[1] Bir yiyeceğin, *tame* olabilmesi için, öncelikle buna elverişli hale gelmesi gerekir. Bu uygun hale gelme aşamasına *Ehşer* adı verilir. *Ehşer*, yiyeceğin belirli bazı sıvılarla (p. 34 ačk., *Herhangi bir sıvı* k.b.) teması sonucu gerçekleşir. Fakat bir yiyecek hiçbir zaman bu sıvılardan birine temas etmemişse, bir *tuma* kaynağına doğrudan değse bile, *tame* olmaz.

[2] Diğer yandan söz konusu sıvılardan biri, bir yiyeceğe bir kez değdikten sonra *Ehşer* gerçekleşmiş olur ve sonradan bu ıslaklık kurusa bile, artık o yiyecek *tuma* kapmaya açıktır.

[3] Bir yiyecek için *Ehşer*, ancak yiyeceğin toprakla olan bağlantısı kesilmişse mümkündür.

³⁰ kirpi, bukaemun, kertenkele, salyangoz ve kös-tebek.

³¹ “Tüm küçük canlılar içinde sizin için *tame* olanlar [sadece] bunlardır; öldüklerinde bunlara dokunan herkes [*mikveye* dalmalıdır. Yine de] gün batımına kadar *tame* kalacaktır.

köstebek olarak tercüme edenler de vardır (*Arüh*), ki bunun Arapça karşılığı da *kholed*'dir (Saadya Gaon; İbn Canah). *Talmud*, *Hulda*'nın toprak altında yaşadığını ve evlere zarar verdiğini yazar (*Bava Kama* 80a; *Bava Batra* 19b; *Hulin* 20b). *Targum Yonatan*'daki Aramca çeviri, “tarla faresi” anlamına gelen *kirkuşta* şeklindedir (*Mosif LeArüh*).

Fare – İbranice'de **Ahbar**. Yunanca'da *mus*. Bazı kaynaklar sıçanın da bu sınıfa dahil olduğu görüşündedir (*Hizkuni*; *Meam Loez*). Sözcüğün Arapça karşılığı tarla faresi anlamındadır.

Kara kurbağası – Raşi. İbranice **Tsav**. Almanca *kröte* (Hirsch). Günümüzde bu sözcük kaplumbağayı tanımlar; nitekim bir kaynak bu görüştedir (*Meam Loez*).

Alternatif olarak “dağ gelinciği” (Rabi Arye Kaplan). İspanyolca'da *huron* (Ralbag); Eski Fransızca'da *faruuta* (*Hizkuni*; krş. Raşi).

Yunanca çeviri (*Septuaginta*) *krokodelos chersaios* – “kara timsahı” şeklindedir. Bu çeviri, *Talmud*'un *hardon* olarak isimlendirdiği (*Targum Yonatan*; *Talmud Yerusalmi* – *Berachot* 8:6) başka bir büyük kertenkele ile ilişkili olan semender (*Torat Koanim* 6:5; *Talmud* – *Hulin* 127a) olasılığıyla örtüşür. Bu da Arapça'daki *al dab* (Saadya Gaon; İbn Canah), yani bir tür kertenkeledir (*Uromastix aegyptus*). 70-80cm. uzunluğunda olan bu hayvan Negev ve Lut gölü çevresinde görülür ve bedevi kabileleri onun etini yerler. Kuyruğu, çok güçlü ve dikenli sert pullarla örtülüdür ve bunu savunma silahı olarak kullanır. Kendisi ise bitkiyle beslenir.

30. Kirpi – İbranice **Anaka**. Ya da “oklu kirpi”. Aramca'da *yala* (*Targum Onkelos*; *Talmud* – *Bava Batra* 4a), Fransızca'da *herison* (Raşi; *Hizkuni*), İspanyolca'da *erizo* (Ralbag). Bunun kunduz olduğunu söyleyenler de vardır (Radak, *Şeraşim*). *Septuaginta*'nın Yunanca çevirisi, *mugale*, köstebek ya da tarla faresi anlamındadır.

Ancak bazı kaynaklar bu hayvanı, “geko” olarak tanımlarlar (*Ptyodactylus hasselquistii*). Bu, Arapça'da *warel*'dir (Saadya Gaon). Geko, *lacertilia* ailesinden gelen, yaklaşık 13cm. uzunluğunda yumuşak ve benekli bir deriye sahip bir sürüngendir (*Talmud* – *Hulin* 9:2). *Anaka* sözcüğü inleme ifade eder ve geko da benzer bir ses çıkarır.

Radak'a göre bu engerektir.

Bukaemun – İbranice **Koah**. Bu, 20-30cm. boyunda, renk değiştirmesiyle ünlü bir sürüngen türüdür (*Chamaeleo chamaeleon*). Yunanca'da *chamaileon* (*Septuaginta*). Diğer kaynaklar bunun, büyük olasılıkla zehirli (Ralbag) bir kertenkele cinsi olduğunu söyler (Raşi'den alıntı yapan Radak).

Bazı kaynaklar bunu Arapça'ya *haron* olarak çevirirler (Saadya Gaon; İbn Canah; Radak, *Şeraşim*; bkz. ö.p. açk., *Kara kurbağası* k.b.). Bunun, 1,2m.yi bulan boyuyla Erets-Yisrael'deki en büyük sürüngen olan varan (*Varanus griseus*) olduğu görüşünde olan kaynaklar vardır. Kıyılarda, Negev ve Arava bölgelerinde yaşayan bu hayvan, kemirgen ve sürüngenleri yiyerek beslenir. Kışın toprağın altına girip yarım yıl uyuduğu için kolayca avlanır. Bedeviler bu hayvanın bedeninin bazı kısımlarını tedavi amacıyla kullanırlar. Bunun *Septuaginta*'nın bahsettiği “kara timsahı” olma olasılığı da vardır.

Kertenkele – İbranice'de **Letaa**. Eski Fransızca'da *leisarda* (Raşi). Ya da “küçük bir kerkenkele”, İspanyolca'da *legartisa* (*Toledot Yitshak*) ya da *legramosa* (Radak, *Şeraşim*; Ralbag; *Hizkuni*). *Talmud*, kuyruğunun kesildiğinde bir süre oynamaya devam ettiğini (*Mişna* – *Oalat* 1:6), sıcakta felce uğradığını, ama suda yeniden canlandığını belirtir (*Talmud* – *Pesahim* 88b). Büyük ihtimalle, Erets-Yisrael'de yaşayan dört türü olan *lacertidae* ailesinin bir üyesidir.

Arapça'da *ehaya* – “beyaz kerkenkele” (Saadya Gaon), ya da *abrets* – “büyük geko” (İbn Canah;

גב וכל אשר-יפל-עליו מהם | במתם יטמא
מכל-כלי-עץ או בגד או-עור או שק כל-כלי אשר-יעשה
מלאכה בהם במים יובא וטמא עדה-ערב וטהר: שביעי
ג וכל-כלי-חרש אשר-יפל מהם אל-תוכו כל אשר בתוכו יטמא
ואתן תשברו:

Çuval bezi – Keçi kılı, deve kılı, at kuyruğu gibi maddelerden üretilmiş kaba bez.

Kendileriyle iş yapılan – Sadece yapıcı bir amaca hizmet eden eşyalar *tuma* kapabilir. Başka bir deyişle, üretimi, bir işte kullanılmasına elverecek şekilde tamamlanmamış bir eşya, henüz *tuma* kapmaz. Buna bağlı olarak tek kullanımı başka eşyaları örtmek ya da korumak olan bir eşya *tame* olamaz; çünkü “kendileriyle bir iş yapılıyor” değildir (Raşbam). Ancak örneğin bir tencere kapağı, tencere ile tek bir bütün olarak kabul edildiği için *tame* olabilir.

Öldüklerinde bunlardan – Konunun gidişatına göre, özellikle en son verilen sekiz küçük çaplı hayvanın leşlerinden bahsediliyor gibidir. Ramban ise, “*bunlardan*” sözcüğünden kastın, şu ana kadar leşleri *tame* olduğu söylenen tüm hayvanlar olduğu görüşündedir. Zira bu noktadan itibaren verilen, eşyalarla ve giysilerle ilgili *tuma* kuralları söz konusu olduğunda, bu sekiz hayvanın leşi ile, ondan önce bahsedilen hayvanların (p. 26-27) leşleri arasında hiçbir fark yoktur ve Tora hepsini birden kastetmektedir. Önceki pasukta geçen “*öldüklerinde bunlara dokuman*” ifadesi ise, özellikle bu sekiz küçük canlı için söylenmiştir; zira diğer hayvanların leşlerinin birer *tuma* kaynağı olduğu zaten önce söylenmiştir. Bu pasuktaki ifade ise tüm *tuma* kaynağı hayvanları kapsar. Tora bu hayvanların listesini tamamladıktan sonra, bu noktada bunların eşya ve giysilere nasıl *tuma* aktardıklarını anlatmaya başlamıştır.

[Bir parça bile olsa] – Yani bunların leşlerine ait bir parça (krş. *Torat Koanim*). Ya da “*bunlardan [birinin leşi]*” (İbn Ezra).

Düşen – Yani “*değen*” – dıştan bile olsa. Fakat toprak kaplar için kanun farklıdır (s.p.).

Gün batımına kadar tame kaldıktan sonra – *Mikveye* daldıktan sonra bile, gün batmadığı sürece halen *tamedir*; bu yüzden, *Teruma* sınıfındaki bir şeye değdiği takdirde onu *tame* yapar. Güneş battıktan sonra ise *tumadan* tamamen arınmış olur (*Talmud – Yevamot* 75a).

33. Öte yandan – Yani “önceki pasukta sayılan eşyalardan farklı olarak, kilden mamul bir kaba düşmüşse...” (*Daat Mikra*).

İçine düştüğü ... kil kap – *Tuma* kuralları söz konusu olduğunda kil kaplar, özel konuma sahiptir. Örneğin eğer bir *tuma* kaynağı kilden mamul bir kabın iç boşluğuna girerse, iç duvarlara değmeyip sadece içe doğru sarkmışsa bile, kap *tame* olur. Fakat bir *tuma* kaynağı bir kil kabın dış yüzeyine değdiği takdirde, kaba hiçbir şey olmaz. (*Mişna – Kelim* 2:1; *Torat Koanim*; *Talmud – Hulin* 24b; *Yad – Kelim* 13:1; Raşi).

Kısacası topraktan yapılmış bir eşyanın *tuma* kapabilmesi için, bir “içi” olması gerekir. Bu nedenle kilden mamul yatak, iskemle, sıra, masa gibi şeyler *tame* olmazlar; zira “içleri” yoktur (*Torat Koanim*).

İçindeki her şey – Başka bir deyişle, “Bu [ölülerden bir parçanın] içine düştüğü her türlü kil kap [*tame olur ve hemen ardından*] içindeki her şey *tame olur*”.

Sıradaki pasuktan da anlaşıldığı üzere, “her şey”den kasıt, yiyecek ve içeceklerdir. Bu sınıfta olmayan başka bir eşya ise, böyle bir durumda *tame* olmaz (*Torat Koanim*; *Talmud – Pesahim* 20b; *Yad – Kelim* 13:3).

Tame olur – İbranice *Yitma*. Fiil gelecek zamanıdadır; dolayısıyla anlam “*tame* olmaya elverişli hale gelir ve bir *tuma* kaynağına temas ettiği

³² “Her türlü ahşap eşya, [kumaş] giysi, deri [eşyalar] veya çuval bezi – [bunlar gibi] kendileriyle iş yapılan her türlü eşyadan, üzerine öldüklerinde bunlardan [bir parça bile olsa] düşen her şey *tame* olur. [Bu eşya, arındırılmak için] *Mikveye* daldırılır ve gün batımına kadar *tame* kaldıktan sonra saf hale gelir.

³³ “Öte yandan bu [ölülerden bir parçanın] içine düştüğü her türlü kil kabın içindeki her şey *tame* olur – ve [kabı arındırmak istiyorsanız] onu kırmalısınız –

Toprağa bağlı hiçbir yiyecek için *Ehşer* söz konusu değildir; zaten öyle olsa, bir bitkinin yetiştiği dönemde ıslanmamış olması mümkün olmadığından, *tame* olmayan hiçbir şey olmazdı.

[4] Bu bölümde üç *tuma* derecesinden bahsedilmektedir. (a) “**Av Atuma** – *Tımanın Atası* [=temel *tuma* kaynağı]”. Bu bölümde sözü geçen leşlerin her biri böyle bir *tuma* kaynağıdır. Böyle bir *tuma* kaynağı temelde her şeyi – insanları, eşyaları ve yiyecek/içecekleri – *tame* yapabilir ve bu tip bir kaynak yoluyla *tame* olan bir şey, *Rişon Letuma* sıfatını alır. (b) “**Rişon Letuma** – *Tuma Kaynağından Birinci Derecede Etkilenmiş*” olan bir şey, sadece yiyecek ve içecekleri *tame* yapabilir. İnsanları ya da eşyaları ise *tame* yapacak kadar güçlü değildir. Bu bölümdeki örnekte toprak bir kap, *Rişon Letuma* haline gelmektedir. Bu tip bir kaynak yoluyla *tame* olan bir yiyecek ya da içecek, (c) “**Şeni Letuma** – *Tuma Kaynağından İkinci Derecede Etkilenmiş*” sıfatını alır. Bu bölümdeki örnekte, toprak kabın içinde olan [ve *tuma* kapmaya elverişli hale gelmiş olan] bir yiyecek ya da içecek *Şeni Letuma* konumuna gelmektedir (bkz. p. 33 açk., *Tame olur* k.b.). *Şeni Letuma* konumundaki bir şey, sadece “kutsal” nitelikli yiyecekler ve *Teruma*’ya (=tarladan toplanan üründen *Koenler*’e verilen pay) *tuma* aktarabilir.

[5] *Şeni Letuma* konumuna sadece yiyecek ya da içecekler gelebilir; insanlar ya da eşyalar ise birinci derecenin altında *tuma* kapmazlar (krş. *Talmud* – *Şabat* 138b). Ayrıca yenebilirliğini kaybetmiş olan bir yiyecek, eğer bir eşya olarak da kullanılamaz durumdaysa *tuma* kapmaz. Fakat eşya olarak kullanılabiliriyorsa, bir eşya sınıfındadır ve *Rişon Letuma* haline gelebilir.

[6] Eğer bir hayvan leşi (*Av Atuma*) kil bir kabın içine girmişse ve aynı kapta *Ehşer* geçirmiş bir yiyecek [ya da içecek] varsa, şu iki durumdan biri gerçekleşebilir: (a) Eğer leş, yiyeceğe doğrudan değerse hem [iç hacmine bir *tuma* kaynağı girdiği için] kil kap, hem de [*tuma* kaynağıyla temas ettiği için] yiyecek *Rişon Letuma* konumuna girer.

(b) Eğer leş yiyeceğe hiç değmezse, kil kap, [iç hacmine bir *tuma* kaynağı girdiği için] *Rişon Letuma* olur ve hemen ardından, yiyecek de [kil kabın iç hacminde bulunduğu için] *Şeni Letuma* olur. Her iki durumda da leşin bir parçasının kil kabın iç hacmine girmesi yeterlidir. İç duvarına değmese de, kap *Rişon Letuma* olur. Ama eğer leş dışarıdaysa, kil kabın dış duvarına değse bile, kap da, içindeki yiyecek de saflığını korur.

[7] Bir yiyeceğin *tuma* aktarabilmesi için, en az bir yumurta hacminde (*Kabetsa*) olması gerekir (bkz. p. 34 açk.; bunun ağırlık karşılığı yaklaşık 54gr. olarak hesaplanmıştır; *Talmud* – *Yoma* 80a). Bir hayvanın leşine ait et parçası ise, bu kuralda istisnadır. Böyle bir et parçasının bir *Kazayit* (~27gr.) kadarı bile *tuma* aktarır (bkz. p. 40 açk.).

32. Her türlü ahşap eşya... – Dolayısıyla taş ya da toprak kaplar bu pasuktaki kurala dahil değildir (Raşbam; bkz. s.p.).

[Kumaş] Giysi – Yün veya ketenden dokunmuş bir kumaş, sadece 3x3 parmak genişliğe sahipse bile *tuma* kapar. Diğer kumaş türlerinde ise bu asgari boyut 3x3 *tefahtır* (1 *tefah* = 8-10cm.; *Talmud* – *Şabat* 27a).

Bu pasukta listelenen maddeler, *Bamidbar* 31:20’de de geçmektedir. O pasuk, ölüyle temas nedeniyle gerçekleşen *tuma* ertesinde arınma süreci gerekliliğinden bahsetmekte ve keçi kılından mamul eşyalar da buradaki maddelerle anılmaktadır. Buna paralel olarak [hayvan leşleriyle temas nedeniyle ortaya çıkan *tuma* konusunu ele alan] şimdiki pasukta anılmasa da, keçi kılından mamul eşyalar da bu leşlerle temas sonucunda *tame* olur (*Talmud* – *Şabat* 64a).

Deri – Dört ayaklı hayvan derisi. Fakat bir kuşun derisi *tuma* kapmaz (*Mişna* – *Kelim* 17:14). Benzer şekilde balık derisi de *tuma* kapmaz; zira deniz kaynaklı hiçbir şey *tuma* kapmaz (a.k. 17:13).

ד מכל־האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל־משקה אשר ישתה בכל־כלי יטמא: 34

“*Netilat Yadayim* – Ellerin Yıkınması” adı verilen ve kısaca, ellerin bir kapta bulunan suyla yıkınmasıyla gerçekleştirilen bir ritüelle gerçekleştirilir. Genel olarak bir yemek, sadece ekmek yendiği zaman “öğün” adını aldığı için, *Netilat Yadayim* de böyle bir “öğün”den önce gereklidir (bu konudaki kurallar için bkz. *Dini Uygulama Rehberi [El Gid Para El Pratikante]* – Rabi Nisim Behar).

Netilat Yadayim’in buradaki konuyla ilgili olan bir uygulaması daha vardır. Genel olarak ellerin “manevi saflıkta olmadıkları” varsayılır. Bu nedenle, ıslak bir yiyeceğe – örneğin yeni yıkanmış bir sebze ya da meyveye – dokunmadan önce, ellerin kutsiyeti sağlanmalıdır. Ve bu, *Netilat Yadayim* ile yapılır [ama beraha söylenmez]. Bu uygulamanın en bilinen örneği, *Pesah Sederi* sırasında, kereviz yaprağının sirkeye batırılarak yenmesidir. Bilindiği üzere, bunun hemen öncesinde eller *Netilat Yadayim* şeklinde yıkanır (bkz. *Pesah Agadası*, s. 26-27); zira sirke, şaraptan yapılır ve şarap, burada bahsedilen yedi sıvıdan biridir (bkz. *Herhangi bir içecek* k.b.). Yine de bu, sadece *Seder*’e özgü bir uygulama değildir. Herhangi bir zamanda, ıslak herhangi bir yiyecek, elin ıslaklığa değeceği bir şekilde yenecekse, önce *Netilat Yadayim* yapmak gerekir (*Meam Loez*).

Yemeye uygun ... içilebilen – *Tuma* olasılığı sadece insanların tüketebileceği türde yiyecek ve içecekler için söz konusudur (*Yad – Tumat Ohelin* 1:1 ve 3:1). Fakat bozulan ve bir köpeğin bile yemek ya da içmek için kullanmayacağı bir yiyecek ya da içecek, *tame* olmaz (*Talmud – Behorot* 23a-b; *Talmud Yerusalmi – Terumot* 11:2; Raşi).

Bu aynı zamanda, yukarıdaki 7 numaralı kuralın kaynağıdır. Tora burada “*yemeye uygun*” ifadesini kullanarak, bir yiyeceğin sadece *Kabetsa* (~54gr.) miktarında olduğu takdirde *tuma* aktarabileceğini ima etmektedir (Raşi). Bu miktar, bir gırtlığın bir kerede alabileceği azami miktar olarak kabul edilir; dolayısıyla “yemek” ile doğrudan bağlantılıdır (*Talmud – Yoma* 80a).

Tame olur – Yiyeceklerin belirli şartlar altında *tame* olmasına dair kural, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 72 (*Sefer Ahinuh*).

Bir kapta – Yani sadece topraktan ayrılmış ve bir kapla taşınmış olan su *tuma* kapar (krş. p. 36).

Herhangi bir içecek – Raşi alternatif bir çeviri sunar: “[Böyle bir yiyecek, üzerine su değil de] Herhangi bir kapta içilebilen herhangi bir sıvı [değmişse bile] *tame* hale gelir”. Başka bir deyişle, bir yiyeceğin *tuma* kapmaya açık hale gelmesi sadece su değil, belirli başka sıvılarla da temasıyla gerçekleşebilir. Bunlar toplam altı tanedir: Çiy, yağ [sadece zeytinyağı (*Meam Loez*)], şarap, süt, kan ve bal (*Mişna – Maşşirim* 6:4; *Yad – Tumat Ohelin* 1:2). Bunun dışındaki sıvılar [örneğin meyve suyu] ise, *tuma* kapmaz ve temas ettiği yiyecekleri *tuma* kapmaya elverişli hale getirmez (a.k. 1:4). Burada bahsedilen temas rastgele değil, yiyecek olarak toplanmış bitkinin sahibinin iradesi altında gerçekleşmiş olmalıdır. Aksi takdirde, bir meyve ıslanmışsa bile *tuma* kapmaz (a.k. 12:2-3).

Bu listedeki sıvıların hepsi birer içki olmasa bile, *Tanah*’ın çeşitli yerlerinde mecazi olarak da olsa, bunların “içecek sınıfında” olduğuna dair ifadeler vardır. Örneğin kanın bir içki olmadığı açıktır; ama *Bamidbar* 23:24’teki mecazi ifade onu bu sınıfa sokmaktadır. Benzer şekilde bal için *Devarim* 32:13, şarap için *Devarim* 32:14, yağ için *Yeşayau* 25:6, süt için *Şofetim* 4:19 ve çiy için *Şofetim* 6:38’de bu yönde ifadeler vardır (*Tosefta – Şabat* 9; Rabi Pinhas Keati).

Bir bütün olarak bu pasuk, kil bir kabın içine bir *tuma* kaynağı girdiği [ve hiçbir şeye değmediği] takdirde, sadece o kaptaki yiyecek ve içeceklerin *tame* olabileceğini öğretmektedir. Bunun nedeni, yukarıdaki *tuma* kuralları içinde 5. maddede açıklanan kuraldır. Yani önce *tuma* kaynağı kil kabı, sonra da kap, içindekileri *tame* yapmaktadır. Yine de, bu tipteki ikinci derecede bir etki sadece yiyecek ve içecekler üzerinde söz konusu olabilir. Kabın içinde başka eşyalar da varsa, *tuma* kaynağı onlara doğrudan değmediği sürece *tame* olmaz (Raşi).

³⁴ [yani, böyle bir kaptaki,] üzerine [bir ara] su gelmiş olan, yemeye uygun her yiyecek, *tame* olur. Herhangi bir kapta içilebilen herhangi bir içecek de *tame* hale gelir.

takdirde *tame* olacaktır” şeklindedir. Bu fiil aynı zamanda “*tame yapar*” anlamına da gelebilir. Nitekim, burada bahsedilen yiyecekler *Şeni Letuma* konumuna girmişlerdir; yani *tuma* kaynağından ikinci derecede etkilenmişlerdir ve kendileri de düşük dereceli birer *tuma* kaynağıdır (krş. *Talmud – Sota* 27b). Başka bir deyişle, insan, eşya ve normal yiyecekleri *tame* yapamazlar ama *Teruma* ve “kutsal” nitelikli diğer yiyecekleri *tame* yapabilirler.

[**Kabı arındırmak istiyorsanız**] – “Arındırmak istemiyorsanız, onu kırmak zorunda değilsiniz” (*Torat Koanim*).

Onu kırmalısınız – *Tuma* kapmış olan kil/toprak bir kabın arınması için onu bir *mikve*ye daldırmak yetersizdir (*Torat Koanim*; *Yad – Mikvaot* 1:3; Raşi). Böyle bir kabın saf hale gelmesi sadece onu kırmakla mümkündür (*Yad – Kelim* 19:1). Kırma işleminin, kabın asıl işlevini yerine getiremeyecek derecede yapılması yeterlidir. Başka bir deyişle, eğer sıvıları saklamak için kullanılan bir kapsa, başka sıvıların kaba girmesine yetecek kadar küçük bir delik bile kap arınmış olur. Eğer katı yiyecekleri saklamak için kullanılıyorsa, bir zeytinin geçebileceği büyüklükte bir delik yeterlidir. Her iki durumda da, açılan delik kabın arınmasını sağlamış olur ve delikler sonradan tamir edilince, kaplar tekrar saf olarak işlev görür hale gelebilirler (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

34. [Yani...] – Bu pasuk, önceki pasuktaki “her şey *tame* olur” ifadesinin açıklaması niteliğindedir.

[**Böyle bir kaptaki**] – Yani içine bir *tuma* kaynağı giren kilden mamul bir kaptaki.

[**Bir ara**] **Su gelmiş olan** – Bu, yukarıda verilen kurallar içinde 1. maddede bahsedilen *Ehşer*, yani *tuma* kapmaya elverişli hale gelme aşamasıdır. Fakat bu, sadece toprakla bağı kesilmiş türdeki yiyecekler için doğrudur. Söz konusu yiyecek henüz koparılmamış bir bitkiyse, suyun değmesi onu *tuma* kapmaya uygun hale getirmez. Zira aksi takdirde, *tuma* kapmaya müsait olmayan hiçbir bitki olmazdı; ne de olsa her bitki suya ihtiyaç duyar (Raşi). Diğer yandan, eğer böyle bir bitki,

koparıldıktan sonra hiç ıslanmamışsa, bir *tuma* kaynağına doğrudan temas etse bile *tame* olmaz (*Yad – Tumat Ohelin* 1:2). Ama bir kere ıslandıktan sonra, *tuma* kapmaya elverişli hale gelir ve *tuma* kaynağıyla temas ıslaklık kuruduktan sonra bile gerçekleşse, yine de *tame* olur (Raşi).

Bunun bir nedeni, *tuma* kurallarının, özellikle kullanılacak hale gelmiş şeyler için geçerli olmasıdır (krş. p. 32 açk., *Kendileriyle iş yapılan* k.b.). Bu durum eşyalar kadar yiyecekler için de geçerlidir. Meyve ve sebzeler de insanlar için yenebilir hale, ancak yıkandıktan sonra gelirler. Bu nedenle *tuma* kapmaya elverişli hale gelmeleri de bu şekilde olur (Raşbam; *Sefer Ahinuh*; *Meam Loetz*). Fakat mitsvalara verilen birçok “neden” gibi, bu da sadece konuya bir nebze aşinalık katmak için verilmiş bir nedendir. Zira *tumaya* elverişli hale gelmenin, diğer sıvıların temasıyla da mümkün olduğu göz önünde tutulduğunda, gerçek nedenin elbette çok farklı olduğu açıktır. Ne de olsa *tuma* kuralları, “Kral Hükmü” niteliğindedir ve gerçek sebep sadece Kral tarafından bilinmektedir.

❧ *Netilat Yadayim* – Ellerin yıkanması.

Her durumda, ıslaklık ile *tuma* arasında yakın bir bağ olduğu açıktır (bkz. p. 38 açk., *Koyulmuşsa* k.b.). *Tuma* kuralları genel olarak *Bet-Amikdaş* dönemi için önem kazanır. Zira daha önce de çeşitli fırsatlarda belirtildiği üzere, *tame* olmak [bir *Koen*’in bir insan ölüsüyle teması haricinde] başlı başına bir yasak değil, sadece bazı yasaklar için temel sağlayan bir durumdur. Başka bir deyişle *tame* bir kişinin *Bet-Amikdaş* sınırlarına girmesi ve “kutsal” nitelikli yiyecekleri yemesi [ciddi bir] yasaktır. Ama *tame* olmak yasak değildir. *Tuma* konusunun günümüzdeki bir başka geçerli ve titizlikle uyulması gereken kısmı, bir kadının adet döngüsüne bağlı olan aile saflığı kurallarıdır (bu ve benzeri kurallar *Tazria* ve *Metsora* peraşalarında incelenecektir).

Buna karşın, Tora bizden yine de Yahudiler’in “kutsal olmasını” talep etmektedir (p. 45). Bunun gerektirmelerinden biri, en azından yemek sırasında ellerimizin kutsiyete uygun bir manevi saflıkta olmasını sağlamaktır. Bu da

דַּהּ וְכֹל אֲשֶׁר-יִפֹּל

35

מִנְבֵּלָתָם | עָלָיו יִטְמָא תַנּוּר וְכִירִים יִתֵּן טַמְאִים הֵם וְטַמְאִים

יְהִי לָכֶם: דּוּ אֶךְ מַעֲיֵן וְבוֹר מְקוּהַּ-מַּיִם יִהְיֶה טְהוֹר וְנִגְעַ בְּנִבְלָתָם

יִטְמָא:

Buradan öğrenilen bir başka bir kural ise, insan yapımı bir mikvenin bile suyunun doğal kaynaklardan gelmesinin gerekliliğidir. Yani mikve için bir başka yerden su çekilemez veya mikveye insan eliyle su taşınmaz (Rabi Arye Kaplan, *Eden Suları*).

Mikve – Bkz. Yeşayau 22:11. Buradaki kullanım “*Mikve Mayim – Su Birikmiş Yer*” şeklindedir. Dolayısıyla bir mikvenin suyu durağan olmalı, akıntılı olmamalıdır. Suyun mikveden başka bir yere akabileceği bir çıkış olmamalıdır.

Pasuktaki ifade aynı zamanda “*sadece bir kaynak ve su birikmiş bir çukur*” şeklinde de anlaşılabilir. Dolayısıyla “*suyun birikmiş*” olmasını gerektiren mikve çeşidi, bir “*çukur*”, yani insan yapımı olan mikvedir. Başka bir deyişle, akıntı olmama şartı, sadece insan yapımı mikveler için söz konusudur. Tamamen doğal olan bir su kaynağı mikve olarak kullanılıyorsa, burada akıntı olması bir sorun değildir. Yağmur suyu ise, insan yapımı bir mikvede kullanılmasına karşın, “doğal kaynak” sınıfında değildir. Bu açıdan [akıntılı bir su birikimi olan] bir ırmağın mikve olarak kullanılabilmesi, o ırmağın suyunun çoğunun nereden geldiğine bağlı olarak değişebilir. Eğer suyun çoğu yeraltı kaynaklarından geliyorsa, o zaman ırmak mikve olarak kullanılabilir. Fakat suyun çoğu yağmursa, o zaman ırmak mikve olmaya elverişli değildir (Rabi Arye Kaplan, *Eden Suları*).

Bir mikve [daima] saf kalacaktır – Toprağa bağlı olan bir su birikimi, içine bir tuma kaynağı düşse bile saflığını yitirmez. Bu, fiilde gelecek zaman çekiminin kullanılmasından anlaşılmaktadır. Fakat Tora bunu “*tame olmayacaktır*” şeklinde söylemek yerine, olumlu bir ifadeyle “*saf kalacaktır/olacaktır*” şeklinde sunmaktadır. Bu açıdan ifade “[buraya dalan kişi] saf hale gelecektir” şeklinde ek bir mesaj da vermektedir (Raşi; Gur Arye). Zira bu tipte bir su, saflığını hiçbir zaman yitirmedeği için, arınma amacıyla kullanılabilir.

İbranice *Yiye Taor*. İki mikve olasılığından bahsedilmesine karşın, fiil çekimi tekildir. Bu, Türkçe’de normal olmasına karşın, İbranice’de iki özne bir yüklemi ortak kullandıkları takdirde, o fiilin çekimi çoğul olur. Dolayısıyla buradaki tekil çekim, iki mikve türünün birbirine bağlı [yani tek bir bütün halinde] olabileceğini göstermektedir. Bu durumda, insan eliyle yapılmış bir mikveye, insan eliyle yapılmış kanallar yoluyla su getirilebilir ve tüm bunlar, mikvenin uzantısı sayılır. Fakat tüm bunlar, mikvenin gerektirdiği kurallara uygun olmalıdır. Eğer bu kanalların yapımında tuma kapabilecek malzemeler kullanılırsa, onlarla bir bütün oluşturan mikve de geçerliliğini yitirmiş olur. Ancak geçerli bir mikvenin tüm geçerli uzantıları, mikve ile aynı arındırma gücüne sahiptir. Bir mikve, geçerlilik kazandıktan sonra, içinde 40 sea su mevcut olduğu sürece, onun üzerine tonlarca tame su dökülse bile, daima saf kalır, içine dökülenleri de saf hale getirir (Rabi Arye Kaplan, *Eden Suları*).

Leşlerine değen [diğer her türlü su] – İbn Ezra; Ramban. Toprakla bağlantısı kesilmiş bir su, tame olmaya elverişlidir. Başka bir deyişle mikve sınıfına giren herhangi bir su havuzu ya da kaynağının dışına çıkmış su, arınma sürecinde yeterli olmadığı gibi, tame bir kişiyle – ve elbette bir tuma kaynağıyla – temas ettiği anda, tame olur (Malbim; Hirsch; krş. *Talmud – Pesahim* 16a, Raşi o.a., *Yiye* k.b.).

Alternatif olarak “[Bu hayvanların] Leşlerine [mikvenin içindeyken bile olsa] değen [her kişi] tame olur”. Yani bir mikve, içine giren bir insanı arındırma gücüne sahip olmasına karşın, mikveye girmiş bir kişi elinde hala bir leş parçası tutuyorsa, tame olmaya devam eder; ya da buradayken eline bir leş parçası alırsa tame hale gelir. Başka bir deyişle Tora, bu ifadeyle “madem ki mikve tame olan birini arındırabiliyor, o zaman saf olan birinin saflığını haydi haydi koruyor olmalıdır”

³⁵ “Üzerine [bu hayvanların] leşlerinden [bir parça bile olsa] düşen her şey *tame* olur. [Böyle bir durumda, kilden mamul bir] Fırın veya ocak parçalanmalıdır; [zira] *tamedirler* ve [bu yapılmazsa] sizin için *tame* kalacaklardır.

³⁶ “Sadece, ister [doğal] bir kaynak, isterse de [insan yapımı] bir çukur şeklinde olsun, su dolu bir *mikve* [daima] saf kalacaktır. [Bu hayvanların] Leşlerine değen [diğer her türlü su] *tame* olacaktır.

35. [Kilden mamul] – Raşi. Bkz. *Parçalanmalıdır* k.b.

Fırın veya ocak – Burada eski dönemlerde kullanılan türde fırın ve ocaktan bahsedilmektedir. Fırın, kilden, büyük bir kazan şeklinde yapılır ve çamurla yere yapıştırılırdı. Yer, yani bulunulan mekanın zemini, fırının da tabanıydı. Fırının temel kullanımı, ekmek pişirme amacına yöneliktir ve bu işlem, hamurun, fırının iç duvarına yapıştırılarak pişirilmesiyle gerçekleştirilirdi. Bu açıdan, içerideki ısınmın korunabilmesi için fırın, altta geniş, üstte doğru daralan bir yapıya sahipti. Ocak ise sadece yemek pişirme amacıyla kullanılırdı. Yine kilden yapıldı, genelde yan yatmış bir dikdörtgen prizma şeklindeydi [yani düz duvara sahip olup, üstte ve altta eşit genişlikteydi] ve üstünde, tencerelerin yerleştirilebileceği ve içeriden gelen ısıyla yemeklerin pişebileceği iki yuvarlak deliğe sahipti.

Bilindiği gibi kil kaplar, harca şekil verildikten sonra fırında yakılarak son hallerini alır. Normal kil kaplar, bu işlem yapılmadığı sürece *tuma* kapmaz. Fırın ve ocak ise içlerinde küçük bir ateş yakıldığı anda bile *tuma* kapmaya açık hale gelir (Mişna – Kelim 5:1, Raş o.a.). Dahası, toprağa sağlam bir şekilde bağlı olan herhangi bir yapı *tuma* kapmaz. Fırın ya da ocak ise istisnadır ve zemine sağlam bir şekilde yapıştırılmış olsa bile *tuma* kapabilir ve bir bina statüsünde değildir (Talmud – Şabat 125a; Mişna – Kelim 5:1, Raş o.a.; krş. Ramban). Alternatif olarak burada toprağa bağlı olmayan, taşınabilir bir fırın ya da ocaktan bahsediliyor olabilir (Raşi).

Parçalanmalıdır – Zira kilden yapılmış birer araç olarak, sadece *mikveye* daldırılarak arındırılmaları mümkün değildir (Raşi; krş. p. 33 açık.). Bunların da, kullanıma uygun olmayacak hale gelene kadar kırılması yeterlidir. Bu şekilde saflıklarına kavuşacaklar, sonradan tamir edildikleri takdirde yine her işte kullanılabileceklerdir.

Sizin için *tame* kalacaklardır – Bu ifade (“sizin için”), fırın ya da ocağın sahibinin, istediği takdirde, *tame* eşyaları arındırmamayı seçebileceğini öğretir. O takdirde, bu eşyalar sadece manevi saflığı gerektirmeyen işlerde kullanılabilir (Torat Koanim; Raşi). Fakat bir *Koen* sürekli olarak kutsiyetle iç içe olduğu için, böyle eşyalarını kırmaktan başka çaresi yoktur (Daat Mikra).

36. Sadece – İbranice **Ah**. Bu, sınırlayıcı bir sözcüktür. Bu da, her ne kadar, pasukta söylendiği gibi, bir *mikve* iki şekilde – doğal ya da insan yapımı – olabilirse de, ikisi arasında bir fark olduğunu ima etmektedir. Zira [deniz, göl, ırmak gibi] doğal bir su kaynağının insanı arıtmaya için içermesi gereken suyun belirli bir asgari miktarı yoktur. İnsanın ya da eşyanın bir kerede bütününe içine alabilecek miktarda su yeterlidir (Sefer Ahimuh; bkz. 15:16 açık.). Öte yandan insan yapımı bir *mikve*, arınma işleminde kullanılabilmesi için en az 40 sea (farklı görüşlere göre 300-700lt.) su içermelidir (Torat Koanim). Günümüzdeki *mikveler* en az 900lt. su içerecek şekilde yapılır.

[Doğal] ... [insan yapımı] – Torat Koanim. Deniz, göl, nehir gibi tüm doğal su kaynakları *mikve* statüsündedir. Aynı amaçla belirli bazı kurallara uygun, insan yapımı bir su havuzu da *mikve* olarak kullanılabilir. Ama bu kurallara uygun olmayan herhangi bir insan yapımı havuz, *mikve* değildir ve dolayısıyla arınma konusunda hiçbir etkisi yoktur.

Bu iki olasılığın bir arada verilmesi, bu kurallardan birine işaret eder: Tıpkı doğal su birikimleri gibi, insan yapımı bir *mikve* de toprağa sabitlenmiş olmalıdır (Torat Koanim). Nitekim iki pasuk önce bir sıvının *tuma* kapabilmesi için, onun “herhangi bir kaptan” olması gerektiği söylenmiştir. Yani sadece bir kaptaki – topraktan ayrılmış – su *tuma* kapabilir (Raşbam).

- 37 **זו וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל-כָּל-זֶרַע זֶרַע אֲשֶׁר יִזְרַע טָהוֹר**
- 38 **הוּא: דָּהּ וְכִי יִתֵּן-מֵיִם עַל-זֶרַע וְנִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא**
- 39 **לָכֶם: עַם וְכִי יָמוּת מִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר-הִיא לָכֶם לֹאכְלָה**
- הִנֵּגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד-הָעָרֶב:**

p. 34'te de benzer bir kural verilmişti. Fakat orada yiyeceği *tame* hale getiren şey, [bir *tuma* kaynağının içine girmesi nedeniyle *tame* olan ve iç hacmindeki tüm yiyecek ve içecekler *tuma* aktarır hale gelen] kil bir kabın iç hacmiydi. Burada ise, doğrudan bir hayvan leşinin temasıyla aktarılan *tumadan* bahsedilmektedir. Başka bir deyişle, iki durumda yiyeceği *tame* yapan etken farklıdır; ama buna rağmen, kural her ikisi için aynıdır: Bir yiyecek, sadece bir ara ıslanmışsa, *tame* olmaya elverişli hale gelir. Bu olmadığı sürece, *tuma* kapmayacaktır (Ramban).

Burada p. 34'e göre bir başka farktan daha bahsedilebilir. Orada normal yiyecek ve içeceklerden bahsedilmekteyken, burada ise, ekim için kullanılan tohumların da ıslanma halinde *tuma* kapmaya elverişli hale geldiği öğrenilmektedir (a.k.).

Alternatif olarak “leşlerinden [bir parça, tohumu sulamada kullanılan suyun] üzerine düşmüşse” (krş. İbn Ezra).

39-40. Kaşer hayvan türlerinin neden olduğu tuma.

39. Yiyecek olabilecek ... hayvanlardan – Dört ayaklılardan. Örneğin inek, koyun vb.

[Biri] – Ya da “[bir parça] ölürse”. Başka bir deyişle, böyle bir hayvanın, canlıyken kopan bir organı da *tuma* kaynağıdır (*Talmud – Hulin* 128b).

Ölürse – *Şehita* dışındaki bir nedenle. Fakat *Şehita* ile uygun bir şekilde kesildikten sonra, yapılan kontrolde onun *Kaşer* olmasını engelleyecek bir anormallik bulunursa bile, hayvanın eti *tuma* kaynağı olmaz. Yani yenilebilir hayvanların ölümlerinin bir *tuma* kaynağı olup olmaması konusundaki belirleyici etken, *Şehita* aşamasının

gerektiği şekilde yapılıp yapılmamasıdır. Fakat yenilmesi yasak olan hayvan türleri *Şehita* ile kesilse bile, leşleri yine de *tuma* kaynağıdır (Raşbam).

Burada önemli bir ayrıntı mevcuttur. Tora'nın hiçbir yerinde *Şehita* ile ilgili detay verilmemiştir. Farklı yerlerde hayvanların genel olarak “kesilmesinden” bahsedilmekteyse de (ör. 22:28, Devarim 12:20-24 vs.), bu konuda herhangi bir ayrıntı yoktur. Fakat *Şehita* “herhangi bir kesim” değildir; kendine özgü kuralları vardır ve bu kurallar sadece Sözlü Tora sayesinde bilinmektedir. Yine de *Şehita*'nın özel ayrıntılara sahip bir kesim türü olmasına bu pasukta gönderme yapılmaktadır. *Kaşer* bir hayvan türünün bile ölüsü *tuma* kaynağıdır. Fakat bu hayvanlar “*Kaşer*” olduklarına göre, sorunsuz bir şekilde yenmelerine olanak sağlayacak “belirli” bir öldürülme şekilleri olmalıdır [yani *Şehita*]. Aksi takdirde, ölü [hatta insanlar tarafından boğazlanarak öldürülmüş bile olsa] bir *Kaşer* hayvanın hangi durumda yenebilir, hangi durumda da “yenemez ve *tuma* kaynağı” olduğu belirsiz olurdu (*Daat Mikra*; krş. p. 47 açk.).

Şehita dışında bir nedenle ölmüş olan *Kaşer* hayvanlara *Nevela* sıfatı verilir (bkz. 7:24). *Nevela* sınıfındaki bir leşin *tuma* kaynağı olmasına dair kural, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 73 (*Sefer Ahinuh*).

Leşine dokunan – “Leş”ten kasıt, hayvanın eti ve organlarıdır. Fakat hayvanın sadece kemiklerine, sinirlerine, boynuzlarına, toynaklarına, kollarına ya da postuna dokunmak – bu parçaların leş ya da herhangi bir et parçası ile bağlantısı kalmadığı takdirde – kişiyi *tame* yapmaz (*Torat Koanim*; *Talmud – Hulin* 117b; Raşi).

³⁷ “[Söz konusu hayvanların] Leşlerinden [bir parça], ekilmiş her türlü bitki tohumunun üzerine düştüğü takdirde, [tohum halen] saftır.

³⁸ Fakat eğer [toprağa bağlı olmayan bir] tohumun üzerine [bir ara] su koyulmuşsa ve [bahsedilen hayvanların] leşlerinden [bir parça, tohumun] üzerine düşerse, [o tohum] sizin için *tamedir*.

[35. Hayvanları Konu Eden Diğer Bazı Kanunlar]

³⁹ “Sizin için yiyecek olabilecek türdeki hayvanlardan [biri] ölürse, onun leşine dokunan, [mikveye dalmalıdır. Yine de] gün batımına kadar *tame* kalır.

şeklindeki bir çıkarımın doğru olmadığını vurgulamaktadır (*Torat Koanim*; Raşi). Fakat leşi bırakırsa ve mikveye dalmış haldeki konumunu korursa, arınmış olur.

Bu kural doğrultusunda, “*Tovel VeŞerets Beyado* – [Mikveye] Daldıyor; ama elinde hala bir küçük hayvan [leşi] var” şeklinde bir deyim vardır. Bu deyim, bir kişinin, belirli bir günahı tamamen terk etmediği sürece, o günah sebebiyle Teşuva yapmasının mümkün olmadığı anlamına gelir.

Alternatif olarak ifade “[Belirtilen sekiz küçük çaplı hayvanın] Leşlerine [sadece] ‘değen’ [kişi] *tame* olacaktır. [Fakat bu hayvanların leşleri, taşınma yoluyla tuma aktarmaz]” şeklinde de anlaşılabilir (*Torat Koanim*; krş. Ramban).

37. Ekilmiş – Yiyecek toprağa bağlı olduğu ve toplanmadığı sürece, *tuma* kapmaz (*Torat Koanim*; Raşbam; Hizkuni, *Yad – Tumat Ohelin* 2:1). Hatta, toplandıktan sonra bile, yukarıda listelenen yedi sınıftan biriyle ıslanana kadar *tuma* kapmaz (Raşi) ve bu, bir hayvan leşine temas etse bile geçerlidir (Ramban). Sıradaki pasukta “eğer su koyulmuşsa” şartının verilmesi, bu pasukta henüz herhangi bir sıvıyla temasın gerçekleşmediği durumun ele alındığını göstermektedir. Böyle bir durumda tohum saflığını korur.

Ayrıca *tame* bir tohum bile, toprağa ekilip kök salmaya başladığı anda saf hale gelir. Kısacası toprak, onun saflık konumunu sıfırlar (*Torat Koanim*; *Yad – Tumat Ohelin* 2:19). Raşi’ye göre ise, sadece toprağa ekilmesi bile yeterlidir (*Daat Mikra*).

Bitki tohumunun – *Daat Mikra*. Ya da “yenilebilir tohumun” (krş. Raşi; Rabi Arye Kaplan). Bir

tohum insanların yediği türde değilse, ıslansa bile *tuma* kapmaz (*Yad – Tumat Ohelin* 1:11; bkz. p. 34 açk.).

38. [Toprağa bağlı olmayan] – *Talmud – Hulin* 118b; Raşi.

Su – Ya da yukarıda listelenen diğer altı sıvı (Raşi; bkz. p. 34 açk.).

Koyulmuşsa – [Pasukta söylendiği gibi] Tohumun üzerine su koyulmuşsa, ya da aksine, suyun içine tohum koyulmuşsa – her iki durumda da buradaki kural geçerli olur. Tüm konu, tohumla sıvının temasıdır (*Torat Koanim*; Raşi).

[Bahsedilen hayvanların] – Kaşer olmayan dört ayaklıların ya da listelenen sekiz küçük çaplı canlıların (*Daat Mikra*).

Üzerine düşerse – Kuruduktan sonra bile olsa (*Talmud – Bava Metsia* 22a-b). Zira Tora’nın önem verdiği tek şey, sıvıyla temas eden şeyin “yiyecek” sınıfında olmasıdır (krş. p. 34). Bu şart mevcutsa, sıvıyla bir kez temas ettikten sonra, o yiyecek daima *tuma* kapmaya açıktır (Raşi). Hahamlarımız, teoride mantıklı olanın, *tumanın* sadece ıslaklık durumunda geçmesi olduğunu söylerler. Bunun bir nedeni, nemin, dış etkilerin yiyeceğe yapışmasına sebep olmasıdır. Fakat pratikte “bir meyve ıslakken *tuma* kapar, kuruyken kapmaz” şeklinde her an değişebilen şartlara bağlı bir kural vermek yerinde olmadığı için, Tora, bir meyvenin [ya da diğer bir yiyeceğin] bir kere ıslanmasının bile, onu bundan sonra daima *tuma* kapmaya elverişli hale getirdiğini söylemektedir – sonradan tamamen kurusa bile (Rabenu Behaye).

וְהָאֵכֶל מִנִּבְלָתָהּ יִכְבֵּס בְּגָדָיו

40

וְטָמֵא עַד-הָעָרֶב וְהַנֶּשֶׂא אֶת-נִבְלָתָהּ יִכְבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא

עַד-הָעָרֶב: מֵא וְכָל-הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל-הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: 41

מִבְּכָל הַחַיִּים עַל-גַּחֲוֹן וְכָל | הַחַיִּים עַל-אֲרֵבַע עַד כָּל-מִרְבֵּה 42

רִגְלִים לְכָל-הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל-הָאָרֶץ לֹא תֵאָכְלוּם כִּי-שֶׁקֶץ הֵם:

yenmesini sağlamayın]” (*Torat Koanim*; Raşi). Bu kuraldaki “başkalari”nın, küçük çocukları mı kastettiği (krş. p. 13 açk.), yoksa herhangi bir yetişkin Yahudi’yi de mi kapsadığı konusunda, otoriteler arasında bir görüş ayrılığı vardır (*Korban Aaron*; *Maskil Ledavid*; Malbim).

42. Karnı üzerinde ilerleyenlerin hepsi – Yani yılanlar; “ona benzeyenler” – yani solucanlar ve “ona benzeyenlere benzeyenler” – yani solucan gibi sürünerek ilerleyen diğer tüm canlılar (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Hulin* 67b; Raşi; *Mizrahi*; *Beer Yitshak*).

Bu pasukta “*karn*” anlamında kullanılan sözcük *Gahon*’dur. Bu sözcüğün üçüncü harfi olan *Vav* harfi, *Sefer-Toralar*’da diğer harflere göre daha büyük yazılır. Hahamlarımız’ın aktardıkları bilgiye göre bu harf, Tora’nın harf sayısı açısından tam orta noktasıdır (*Talmud* – *Kiduşin* 30b).

[En az] Dört ayakla – Genel olarak böcekler, özel olarak akrep (Raşi). Pasuğun devamındaki “tüm çok ayaklılara kadar” ifadesi, dört ve daha fazla ayaklı tüm böcekleri kapsar (*Daat Mikra*).

Çok ayaklılara kadar – Bazı görüşlere göre bu özellikle kırkayağı belirtir (*Talmud* – *Hulin* 67b; Raşi).

Onları yemeyin – Burada önceki pasuktan farklı bir emir vardır: Bir meyve ya da tohumun içinde doğmuş olan böcek türlerini, bu meyve ya da tohumdan dışarı çıktıkları andan itibaren yemek yasaktır. *Mitsvat Lo Taase* No. 90. Aynı yasak, bu böcekler, bulundukları meyve ya da tohumun toprakla olan bağlantısı kesilmediği sürece, meyve ya da tohumu terk etmeden bile olsa hareket etmişlerse de geçerlidir. Zira toprağa bağlı bir bitkinin içindeki hareketleri de

pasuktaki “*yeryüzünde sürünen*” sıfatına uygundur. Fakat [teorik de olsa] eğer bir böcek, içinde olduğu bitki topraktan [ya da ağaçtan] kopartıldıktan sonra doğmuş [yani yumurtasından çıkıp harekete başlamış] ve onu hiç terk etmemişse, onu yemek bu yasağın dışında kalır; çünkü “*yeryüzünde sürünmüş*” değildir; meyvenin bir parçası olarak kabul edilir (krş. Raşi; *Maskil Ledavid*; *Sefer Ahimuh*).

İbranice **Lo Tohelum**. *Talmud*, Sözlü Tora’dan kaynaklanan bir bilgi doğrultusunda, bunların sadece yenmesinin değil, aynı zamanda küçük çocuklara yedirilmesinin de yasak olduğunu öğretir. Buna dayanak olarak da, bu sözcüğün “**Lo Taahilum** – Onları Yedirmeyin” şeklinde de okunabilmesini gösterir (*Yevamot* 114a).

43-47. Kaşerut Kuralları ve Kutsiyet. Bu paraşanın son kısmında, Tora tüm bu kuralları yepyeni bir perspektif içine sokmaktadır. Burada yasaklanan yiyeceklerin yenmesi, insanın kendisini yüksek düzeylere taşıma ve kutsallaştırma yeteneğini sekteye uğratar; ruha, fiziksel hiçbir muayenenin teşhis edemeyeceği manevi zararlar verir ve Yahudi ile, Yaratıcı arasında gözle görülmeyen bir engel inşa eder. Bu yasak yiyecekleri tüketen kişilerin, bu yasakların altındaki mantığı bir türlü anlayamamaları kesinlikle bir sürpriz değildir. Aynı ağırlı duruma sahip iki kişiden biri analjezik ilaç alıyorsa, diğerinin neden acıdan şikayet ettiğine bir türlü akıl erdiremeyecektir. Ağrı kesiciler sinirleri duyarsızlaştırır, yasak yiyecekler ise manevi antenleri (ayrıca bkz. bu *Perek*’in en başındaki açıklamalar).

⁴⁰ [Böyle bir hayvanın] Leşinden [bir parça] yiyen, [bedenini ve] giysilerini *mikveye* daldırır ve gün batımına kadar *tame* kalır; leşini taşıyan, [bedenini ve] giysilerini *mikveye* daldırır ve gün batımına kadar *tame* kalır.

⁴¹ “Yeryüzünde sürünen her türlü küçük canlı tiksinti kaynağıdır; yenmeyecektir.

⁴² Yeryüzünde sürünen her türlü küçük canlı olarak, karnı üzerinde ilerleyenlerin hepsi ve [en az] dört ayakla yürüyenlerin hepsi – tüm çok ayaklılara kadar – onları yemeyin; çünkü tiksinti kaynağıdır.

40. Leşinden ... yiyen – Daha ileride (17:15 ve 22:8) *Kaşer* bir kuş cinsinin leşinin, özellikle yutulduğu zaman insanın giysilerini *tame* yaptığı öğrenilmektedir. Böyle bir leşin *tuma* aktardığı tek durum budur; temas ya da taşıma durumlarında ise *tuma* aktarmaz. 22:8'deki bir nüans, yutulma suretiyle giysilere *tuma* aktarma özelliğinin sadece *Kaşer* kuş cinslerinin leşlerine ait olduğunu öğretir (bkz. o.a.). Başka bir deyişle diğer *Kaşer* hayvanların leşleri – yani burada açıklananlar – temas ya da taşıma yoksa, sadece yutulma suretiyle giysileri *tame* yapmazlar [Temas ya da taşıma olmadan yutmaya örnek olarak bir kişinin bir başkasının doğrudan gırtlığına {*Kaşer* bir kuş haricindeki} bir hayvana ait leş parçasını koyması ve onun bunu hiç temas etmeden ve taşımadan yutması örneği verilebilir – ki bu durumda ne yutan kişi ve elbette ne de giysileri *tame* olur; zira bedenin görünmeyen iç kısımlarında temas, “temas” sınıfına girmez].

Bu açıklamaların ışığında, bu pasukta, dört ayaklı *Kaşer* hayvanların leşlerinin “[temas ya da taşıma olmaksızın] sadece yenmesinin” *tuma* aktardığı söyleniyor olamaz; çünkü belirtildiği üzere bu, sadece *Kaşer* kuş leşlerine ait bir özelliktir. Fakat pasuk yine de “yemek” konusuna yer vererek bir kural öğretmektedir: Bir leş parçasını taşımak, ancak bu parça bir *Kazayit* (~27gr.) büyüklüğündeyse giysileri *tame* yapar. Pasuktaki “yemek” konusu, bu miktara işaret etmektedir [zira normalde tanım olarak bir şeyi “yemek”, ondan en az bir *Kazayit* kadar yemektir (krş. Şemot 12:18 açk.)]. Bundan küçük bir parça ise *tuma* aktarma gücüne sahip değildir (*Torat Koanin*; *Talmud* – *Nida* 42b; Raşi).

Basit anlamda ise, böyle bir leşi yerken ona doğal olarak temas eden ve onu taşıyan bir kişinin, o sırada giydiği giysileriyle birlikte *tame* olacağı söylenmektedir. Ve bunu ayrıca söylemeye gerek vardır; zira bu şekilde, “taşıma” işleminin yanın-

da “yeme” işleminin olmasının, sadece “taşıma” durumunda oluşan *tumadan* daha güçlü bir *tumaya* neden olmadığı öğrenilmektedir (Ramban). İbn Ezra ise, leşten bir parçayı vücudun içinde ya da dışında taşımak arasında bir fark olmadığını, bu yüzden bunu yemenin de, taşımakla aynı ağırlıkta bir *tumaya* neden olduğunu söyler.

Taşıyan – Burada bahsedilen türdeki leşleri taşımak, taşıyan kişi o leşe doğrudan temas etmese bile, onu *tame* yapar ve bu, sadece temas yoluyla aktarılan *tuma* çeşidinden daha ağırdır. Zira bu durumda kişiye ek olarak, o sırada giydiği elbiseleri de *tame* olur. Leşi hiç hareket ettirmeden ona sadece dokunan bir kişinin ise sadece bedeni *tame* olur; giysileri ise temiz kalır (Raşi; krş. p. 25 açk.).

41-44. Küçük çaplı hayvanları yeme yasağı. Tora bu noktada tekrar yasak yiyecekler konusuna dönmektedir. Bu konu, araya giren *tuma* kuralları ile bölünmüştü. p. 23'te kanatlı böceklerden bahsin ardından yarıda kalan konuya şimdi küçük çaplı canlılar ve böceklerle devam edilmektedir.

41. Küçük canlı – İbranice *Şerets*. Raşi bu sözcüğün, küçük ve kısa bacaklı olduğu için sürünür görünen canlıları tanımladığını belirtir. Bu canlıların tümü – p. 29-30'da listelenen [ama orada yeme konusunda haklarında herhangi bir yasaklama yapılmayan (Ramban)] sekiz *tuma* kaynağı tür de dahil olmak üzere (İbn Ezra) – yenemez.

Yenmeyecektir – *Mitsvat Lo Taase* No. 89 (*Sefer Ahinuh*). Tora'nın burada “yemeyin” şeklinde doğrudan bir kullanım yerine “yenmeyecektir” kullanımını tercih etmesi (*Gur Arye*) başka bir kurala da işaret etmektedir: “Yemeyin ve başkalarına yedirmeyin [yani başkaları tarafından

43 מִגְּאֵל-תִּשְׁקָצוֹ אֶת-נַפְשְׁתִּיכֶם בְּכָל-הַשָּׂרָץ הַשָּׂרָץ וְלֹא תִטְמְאוּ
 44 בָהֶם וְנִטְמַתֶּם בָּם: מִדְּכִי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדְשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם
 קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת-נַפְשְׁתִּיכֶם בְּכָל-הַשָּׂרָץ
 הָרָמַשׁ עַל-הָאָרֶץ: מִפֶּטִיר

Önce de belirtildiği gibi, yasak yiyecekler, kişinin manevi potansiyelini köreltir. Hahamlarımız'ın sözleriyle: “Kişi kendisini biraz *tame* yaparsa, sonuçta kendisini çok fazla *tame* hale getirecektir. [Eğer kendisini] Aşağıda [=alt düzeyde] *tame* yaparsa, yukarıda da [Tanrı katında] *tame* sayılacaktır. [Eğer kendisini] Bu dünyada [*tame* yaparsa], Gelecek Dünya’da da *tame* sayılacaktır. [Buna karşılık] *Kendinizi kutsallaştırın ve [böylece] kutsal olursunuz* (s.p. açk.): Bir kişi kendisini biraz kutsallaştırırsa, sonuçta kendisini üst düzeyde kutsallaştırabilecektir. [Eğer kendisini] Aşağıda [kutsallaştırırsa], yukarıda da kutsal sayılacaktır. [Eğer kendisini] Bu dünyada kutsallaştırırsa, Gelecek Dünya’da da kutsal kabul edilecektir” (*Talmud – Yoma 39a-b*).

Kutsal olabilmek için, kişinin öncelikle kendisini “aşağıda” kutsaması gerekir. Başka bir deyişle, kutsiyete giden yol yüksek düşünceler ve yüce fikirlerin incelenmesiyle başlamaz. Kişi, her şeyin başında, kendisini “en düşük düzeyli” addedilen konularda – örneğin kişisel tavır ve davranışlar, ahlak ve iştah gibi konularda kutsallaştırmalıdır. Kendisini dürüst ve ahlaklı bir kişi haline getirmeyi başardığı takdirde, gerisi için Yukarı’dan yardıma hak kazanacaktır (*Siduro Şel Şabat*).

44. Kendinizi sınırlayın – Tam çeviriyle “*kendinizi kutsallaştırın*”. Çevirimiz, kutsiyete ulaşmanın, kişinin kendisini, yasak olmayan konularda bile sınırlamasıyla mümkün olduğunu söyleyen Ramban’ın görüşü doğrultusundadır. *Tsadik* olmak, Tora’nın tüm emirlerini yerine getirmek ve tüm yasaklarına uymakla gerçekleşir. Fakat Tora bizden sadece *Tsadik* olmamızı değil, bunun ötesinde “Kutsal” olmak için çabalamamızı beklemektedir.

Torat Koanim’in açıklaması şöyledir: “*Kendinizi sınırlayın ve kutsal olun* – Ben nasıl Kutsal isem, siz de kutsal olmalısınız. Ben nasıl [tutkulardan] ayrı

isem, siz de öyle olmalısınız”. Burada belirtilen konu, kişinin kendisini tutkulardan uzak tutmasının gerekliliğidir. Kişi, dünyevi gereksinimlerini elbette karşılamalı, ama bunları belirli bir perspektifin içinde sınırlamayı bilmelidir. Fakat bir kişi aksine, kendisini yemeye, içmeye ve diğer fiziksel zevklere kaptırdığı takdirde, hem bedenini hem de ruhunu harap eder. Kutsal olmak, gereksinimlerimizi göz ardı etmeden, ama onların da ötesine geçmeden bir yaşam sürmeyi bilmekten geçer (Ramban). Kısacası “kutsal” olmak, yapmamıza izin verilen konularda da sınırı bilmek, “yasak olan zaten yasaktır; ama yasak olmayan her şeyi de yapmak zorunda değilsiniz” prensibine uygun bir yaşam sürmektir.

Yahudiler’i diğer uluslardan ayıran bir kutsiyet varsa, bu, onların kendilerinden kaynaklanan ırksal bir durum değil, sadece ve sadece Tora ve mitsvaların bir sonucudur. Çünkü Tora ve mitsvalar sayesinde insanın beyin gücü artar, tutkuları zayıflar – ki kutsiyeti arttıran temel etken budur. Tutkuların doğa gereği çok güçlü olduğu, bilinen bir şeydir. Genel olarak insan, tutku ve isteklerine, zekasından bile daha büyük öncelik verir. Gençliğinden itibaren fiziksel zevkler insanı peşinden sürükler ve kişi bunlarla büyüdüğü için, tutkularını, asıl yaratılış sebebi olan zekasının bile önüne koyar. Dahası, tutkular, insanın doğal gereksinimlerinden de güç alırlar. Ne de olsa insan manevi olduğu kadar fiziksel de bir yaratıktır. Birçok fiziksel gereksinimi vardır ve tutkuları, bu gereksinimlerden destek alıp, hep ön planda kalır. Zeka ve mantık ise, temelde fiziksel değil manevi bir olgudur; Üst Dünyalar’dan kaynaklandığı için, temelde fiziksel olan alt dünyada bir yabancı statüsündedir. Bu nedenle tutkuların aksine, zeka, kendisine bu dünyada destek olacak başka kuvvetlerden yoksundur. Yalnızdır ve her şey kendisine karşıdır; bu nedenle normal olan, tutkular karşısında ikinci planda kalması ve yenik düşmesidir. Kısacası bunun iki

⁴³ “Kendinizi, sürünen her türlü küçük canlı[yı yemek sureti] ile tiksinti kaynağı haline getirmeyin ve bunlarla *tame* olmayın; [aksi takdirde] bunlar yüzünden [manevi açıdan] duyarsız hale gelirsiniz. ⁴⁴ Zira Ben, Tanrınız Aşem'im – kendinizi sınırlayın ve [böylece] kutsal olun; çünkü Ben Kutsal'im – ve canınızı yeryüzünde kümelenen her türlü küçük canlı[yı yemek sureti] ile *tame* hale getirmeyin.

43. Kendinizi ... tiksinti kaynağı haline getirmeyin – Tam çeviriyle “*canınızı/ruhunuzu tiksinti kaynağı haline getirmeyin*”. “Yemek işlemi fiziksel bir fiil olarak görünmesine karşın, bilin ki bu hayvanları yemekle *canınızı* tiksinti haline getirmiş olursunuz” (*Daat Mikra*).

Bu ifadenin, *Kaşerut* konusu dışında başka göndermeleri de vardır: Örneğin *Talmud*'da, tuvalet ihtiyacı olup da bunu gidermeyen bir kişinin de bu yasağa karşı gelmiş olduğu söylenir (*Talmud – Makot* 16b; *Şulhan Aruh – Oraḥ Hayim* 3). *Alaha*'ya göre de, bir kişi bu durumdayken dua etmemelidir. Bunun yanında, bu ihtiyacı gidermemek bedene zarar verir ve bazı durumlarda kısırlığa da yol açabilir (*Ture Zaav*).

Dahası, bu emir doğrultusunda, teknik olarak “*Kaşer*” olan bir yiyeceğin bile, kirli veya pis kokulu kaplar ya da şartlar altında yenmesi yasaktır (*Şulhan Aruh – Yore Dea* 116). Genel olarak, insanların genelde iğrendiği bir şeyi yapmak da yasaktır – bu, yapan kişiyi iğrendirmiyor-sa bile yasaktır.

Sürünen her türlü küçük canlı – İster suda ister karada yaşasın; hepsi bu yasağa dahildir (*Daat Mikra*).

Bir açıklamaya göre, karadakilerle ilgili açık emir önceki pasuklarda verildiği için, buradaki yasak, doğrudan sudaki böceklerin yenmemesi konusundadır. *Mitsvat Lo Taase* No. 91 (*Sefer Ahimuh*).

Bunlarla *tame* olmayın – Bedensel *tuma*, sadece bir *tuma* kaynağını taşımak ya da ona temas etmekle kapılır. Bu pasukta ise “can/ruh”tan bahsedilmektedir (bkz. ö.a.) – ki can/ruh, temas ya da taşıma ile değil, ancak yasak yiyecekleri yemekle *tame* olur. Dolayısıyla “*bunlarla tame olmayın*” ifadesi, bedensel *tumayı* değil, ruhsal *tumayı* ifade etmektedir (Raşi).

Bedensel *tuma* ile ruhsal *tuma* arasındaki fark büyüktür. Bedensel *tuma*, bir *tuma* kaynağına

temas, onu taşıma [ve özel bir durumda (22:8) yutma] yoluyla kapılır; gerekli arınma süreci sonunda giderilebilir; ayrıca ruha hiçbir etkisi yoktur. Bu pasukta bahsedilen ruhsal *tuma* ise, yasak yiyeceklerin yenmesiyle kapılır; bedene yönelik bilinen bir olumsuz etkisi olmasa bile, ruhla Manevi Kaynağı arasında bir engel teşkil ederek insanı maneviyata duyarsız ve günah işlemeye açık hale getirir; sadece kararlı bir *Teşuva* sayesinde düzelebilir.

Tora'nın lisanında bedensel *tumadan* bahsedilirken, **TaMA** köküne ait fiile eşlik eden sözcük, *Lamed* ön ekiyle başlar (p. 24; Bamidbar 6:7). Buradaki gibi ruhsal *tumadan* bahsediliği zaman ise bu fiile eşlik eden sözcüğe gelen ön ek, *Bet* harfidir (*Aktav Veakabala*).

[Manevi açıdan] Duyarsız – *Talmud – Yoma* 39b. Tam çeviriyle “*Bunlarla tame olmayın; [zira bu durumda] bunlar yüzünden tame olursunuz*”. Başka bir deyişle, “Eğer bu yasak yiyecekleri yemekle kendinizi bu dünyada *tame* yaparsanız; o zaman Ben de sizi Gelecek Dünya'da ve Göksel Mahkeme'nin huzurunda *tame* sayacağım” (a.y.; Raşi).

İbranice **Venitmetem**. Fakat bu sözcük, bir *Alef* harfi eksik olarak yazılmıştır ve bu haliyle “**Venitamtem** – *Duyarsız Hale Gelirsiniz; [Manevi Konularda] Aptallaşırsınız; Algılarımız Körelir*” şeklinde de okunabilir. Çevirimiz bu yöndedir (Rabi Arye Kaplan; krş. İbn Ezra; krş. İyov 18:3).

Alef, alfabenin ilk harfi olarak, “bir”lik ve “her şeyden önce mevcudiyet”i simgeler. Bunlar elbette sadece Tanrı'ya ait özelliklerdir. Bu yiyecekleri yemek insanın kalbini kutsiyete duyarsız hale getirir ve Tanrı'nın Kutsal Ruh'u'nun kişinin üzerinde barınmasına engel olur. Başka bir deyişle kişiden Tanrısallığı uzaklaştırır; zira *Şehina tuma* ve günahın olduğu yerde barınmayı reddeder. Bu nedenle Tora bu sözcüğü, Tanrı'yı simgeleyen *Alef* harfini eksik bırakarak yazmıştır (Rabenu Behaye).

מה כי | אני יהיה המעלה אתכם

45

מארץ מצרים להיות לכם לאלהים והייתם קדשים כי קדוש אני:

מו זאת תורת הבמה והעוף וכל נפש החיה הרמשת במים

46

ולכל-נפש השרצת על-הארץ:

☞ Böcek yeme yasağı.

Yukarıda yazılanın ışığında, küçük bir böceği yemenin, bir domuzun etini yemekten bile daha ağır olduğu sonucuna varılabilir. Tora'nın böcek yeme konusunda bu kadar çok yasak ifadesi içermesinin bir nedeni, insanların bu konuyu genelde hafife almaları olabilir. Bu açıdan kişinin, özellikle yeşillikler, sebzeler ve meyveler yerken böcek konusuna üst düzeyde önem vermesi gerekir. Bir yemek hazırlandığı sırada yeşillikler, özellikle yapraklarının içinde böceklerin ya da yumurtalarının barınması olasılığına karşı, son derece dikkatli bir şekilde parlak ışığa tutularak kontrol edilmelidir. Benzer bir kontrol kurubaklagiller, pirinç gibi yiyecekler için de çok önemlidir. Bunlardaki siyah bir nokta bile, şüpheli bir durum için yeterlidir ve Tora'nın bir yasağı ile ilgili şüphe söz konusu olduğunda, daima katı ve tedbirli yol izlenir. Kiraz, vişne, incir gibi, yetiştikleri sırada kurtlanmaları sık görülen meyveler de iyice ve tek tek kontrol edilmeden yenmemelidir (Meam Loez).

45. Sizi Mısır Ülkesi'nden ... çıkaran – İbranice **Amaale**. Tam çeviriyle “yukarı doğru çıkarmakta olan”. Zira Tanrı Bene-Yisrael'i Mısır'dan, Erets-Yisrael'e götürmek üzere çıkartmıştır ve Erets-Yisrael'e doğru geliş daima “**Aliya** – Yükseliş” sözcüğüyle tanımlanır (bkz. Bereşit 12:10 açık.).

Tora'nın genelinde Mısır'dan Çıkış söz konusu olduğunda Tanrı Kendisi'ni “Sizi Mısır Ülkesi'nden [dışarı] çıkaran (**Amotsi**)” sıfatını tercih eder. Burada ise özellikle “**Amaale** – [Yukarı] Çıkaran / Yükselten / Yücelten” sıfatına yer verilmiştir. Bu da, Kaşerut kurallarının, Ulus'u yüceltmek ve onun manevi düzeyini yükseltmek amacıyla verildiğini gösterir (Torat Koanim; Talmud – Bava Metsia 61b; Raşi; bkz. Bereşit 13:1

açk.). Tam çeviriden anlaşılacağı üzere, bu yükseltme süreklidir.

Size Tanrı olmak için ... Kutsal olmalısınız – “Çünkü sizi Mısır'dan sadece size Tanrı olmak için çıkardım ve eğer kutsal olmazsanız, Ben de sizin Tanrınız olmam. Bu nedenle, sizin Tanrınız olmamı istiyorsanız, kutsal olmalısınız (İbn Ezra). Sizi Mısır'dan kurtarmamın nedeni bu olduğuna göre, sizin de Bana olan şükranınızı, sizin için belirlemiş olduğum amaçlar yönünde bir yaşam sürmekle göstermeniz gerekir. Sizi kurtarmamdaki temel amaç, sizin, Benim Yüceliğim'i arada hiçbir aracı olmaksızın tek başınıza tanıyabilecek düzeye yükselebilenizi, kutsal ve ebedi olabilmenizi sağlamaktır” (krş. Sforno). İşte, yasak yiyeceklerle ilgili kuralların temelinde bu kutsiyet amacı vardır (s.a.).

46. Kanun budur – Ya da “[Bu bölüm boyunca verilen,] Hayvanlar, kuşlar, suda kümelenen tüm hayvanlar ve yeryüzünde sürünen tüm canlılarla ilgili [tüm kısıtlamaların] nedeni budur” (Sforno).

⁴⁵ “Çünkü Ben, sizi Mısır Ülkesi’nden, size Tanrı olmak için çıkaran Aşem’im. Kutsal olmalısınız; çünkü Ben Kutsal’ım.

⁴⁶ “Hayvanlar, uçucular, suda kümelenen tüm hayvanlar ve yeryüzünde sürünen tüm küçük canlılarla ilgili kanun budur.

temel nedeni vardır: [1] İnsan tutkularına öncelik vermeye yatkındır. [2] Tutkuların fiziksel dünyada sayısız destekçisi vardır. İşte tam olarak bu nedenle Tora [= öğrenim; teori] ve mitsvalara [=uygulama; pratik] ihtiyaç vardır. Bunlar sayesinde kişi tutkularından sıyrılıp zeka ve kutsiyet yönüne güç kazandırabilir. Tora işte bu nedenlerle bize yiyecekler ve cinsel yaşam konusunda kesin sınırlamalar, Tanrı’ya ibadet ve özellikle dua, oruç, *Tsedaka* ve insanlara yönelik nezaket davranışları ile ilgili emirler vermiştir; zira tüm bunlar, tutkuları zayıflatır ve kutsiyet kaynaklı zekayı güçlü kılar. Bu nedenle, *Sifri*’de pasuğumuz şöyle açıklanmaktadır: “*Kendinizi sınırlayın* – bu, mitsvaların getirdiği kutsiyettir; ve *[bu şekilde] kutsal olun*” (Rabenu Behaye).

Alternatif olarak: “*Kendinizi sınırlayın; [bu sayede] kutsal olacaksınız*”. Yahudiler kendilerini kutsal-laştırmak için samimi bir çaba gösterdikleri takdirde, Tanrı da onlara karşı özel bir koruma sunacak, yasak yiyecekleri hata sonucu yeme tehlikesine düşmemelerini sağlayacaktır (Or *Ahayim*).

Kutsal olun; çünkü Ben Kutsal’ım – Tanrı Kutsal olduğu için, Halkı’nın da Kendisi’ni örnek almasını ve kutsal olmasını talep etmektedir (*Torat Koanim*; Raşi; *Mizrahi*). Bu sayede halk ebedi olacak, Yaratıcısı’nı algılayacak ve O’nun Patikaları’nda ilerleyecektir. Ve tüm bunlar, sadece yasak yiyeceklerden uzak durmaları halinde mümkün olacaktır (Sforno).

Rabenu Behaye bu konuyu şöyle açar: “**Kadoş** – **Kutsal**” sözcüğü “adanma” ifade eder. Bizim dilimizde bu, kendisini Tanrı hizmetine adanmış kişinin tanımıdır. İlginç olarak, kendisini ahlaksızlığa adanmış bir erkek [=bir erkek fahişe] **Kadeş** olarak adlandırılır (Devarim 23:18). Bu sözcük de aynı kökten gelmesine karşın, **Kadoş** sözcüğünden bir *Vav* harfi eksiktir; zira *Vav*, Tanrı’nın İsmi’nde yer alan harflerden biridir; zira *tumanın* ve günahın bulunduğu yerde, kutsiyet yer almaz. Bu örnek, “**Laşon Akodeş** – **Kutsal Dil**” olarak adlandırılan İbranice’nin ne kadar güçlü

olduğunu göstermektedir. Zira aynı kökten gelen sözcüklerde sadece tek harflik bir değişim bile dağlar kadar fark anlamına gelir.

Canınızı ... tame hale getirmeyin – Burada, küften, bozunuma uğramış şeylerden veya kirlilikten oluşan böcekleri ve küçük canlıları yemek yasaklanmaktadır. *Mitsvat Lo Taase* No. 92. Pasukta “*kümelenen*” şeklinde çevrilen **Romes** sözcüğü, bu tipte aseksüel oluşumla meydana gelen canlıları niteler (Rambam; *Sefer Ahinuh*).

Küçük canlıları yemekten kaçınma konusunda birkaç tane emir zaten verilmiştir. Buradaki ek yasaklama, böcek gibi canlıları yiyen bir kişinin, sadece bir değil, birden çok yaşağı çiğnemiş olacağını – ve dolayısıyla cezasının da katlanacağını – belirtmektedir:

[a] Suda yaşayan küçük çaplı canlıları yemeyi yasaklayan tam dört kural vardır. Bunlar arasında p. 11 ve Devarim 14:10, özellikle sudaki bu tip yaratıkların yenmesini yasaklar. p. 43’te ise, genel olarak [suda olsun olmasın; zira pasukta mekan ya da hayvana ait bir özellik belirtilmemiş, genel bir ifade kullanılmıştır: “*sürünen/kümelenen her türlü küçük canlı*” (Rabenu Behaye)] böcek gibi küçük canlıları yemeyi yasaklayan iki ifade vardır: “(1) *kendinizi tiksinti kaynağı haline getirmeyin* ve (2) *bunlarla tame olmayın*”. Sonuç olarak, bir su böceğini yemek dört yaşağı çiğnemek olacaktır. [b] Karada yaşayan bir böceği yemek ise beş yaşağın çiğnenmesi anlamına gelir: p. 41, p. 42, p.44’teki yasaklar özellikle karada yaşayan küçük canlılarla ilgili yasak anlamı ifadeler içerir. p. 43’teki iki genel yasakla, bu sayı toplamda beşe yükselir. [c] Uçucu türdeki yasak bir böceği yemek ise altı yaşağın çiğnenmesi anlamına gelir. Uçucu böcekler aynı zamanda karada yaşarlar ve kara böceklerinin yenmesini yasaklayan beş ifade onları da bağlar. Ayrıca Devarim 14:19’da özellikle uçucu böceklerin yenmesini yasaklayan bir ifade daha vardır. Böylece toplamda altı yasak mevcuttur (*Talmud* – *Makot* 16b; bkz. *Talmud* – *Pesahim* 24a-b, Raşi. o.a.).

47 מוֹ לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַחֲטָא וּבֵין הַנֶּאֱכָלֶת וּבֵין הַחֲטָא אֲשֶׁר לֹא תֵאֱכָל: פ פ פ

Önce de belirtildiği üzere, *tuma* konusu özellikle *Bet-Amikdaş*'ın ve kutsal nitelikli yiyeceklerin bulunduğu ortamlar için bir etkidir. Öte yandan bir kişi *Bet-Amikdaş*'a girmeyecekse, ya da kutsal nitelikli bir yiyecek yemeyecekse, *tame* olmasında teknik bir sakınca yoktur [nitekim günümüzde hepimiz *tame* konumundayız]. Bu nedenle Hahamlarımız, bir *tuma* kaynağı nedeniyle *tame* hale gelmiş [ama elbette *Kaşer* olan] yiyeceklerin yenmesinde ya da *tame* olmuş kapkacağın kullanılmasında bir sakınca olmadığını belirtirler. Kısacası *tame* olmak yasak değildir. *Koenler*'in bile, sadece bir ölüyle temas nedeniyle *tame* olmaları yasaktır. Diğer *tuma* türleri konusunda onlar için de yasak yoktur. Yine de *Bet-Amikdaş* döneminde sürekli olarak kutsal nitelikli yiyeceklerle haşır neşir olduklarından [ve görevli oldukları zamanlarda *Bet-Amikdaş*'a girdiklerinden] *Koenler*'in sürekli *tumadan* uzak durmaları, *tame* olmuş kapkacak kullanmamaları herhangi bir nedenle *tame* olmaları durumunda da hemen arınmaları gerekirdi. Benzer şekilde, *Koen* olmayanların da ürünlerinden *Koenler* için ayırdıkları kutsal nitelikli payların *tuma* kapmaması için dikkatli olmaları gerekirdi. Bunun dışında *Şaloş Regalim* bayramları süresince *Bet-Amikdaş*'a geldikleri için herkesin arınması önem taşırdı.

Peraşanın son birkaç pasuğu, son iki bölümde işlenen bu konuları kapatan bir özet niteliğindedir. Tüm Yahudiler kutsal olmakla yükümlüdürler. Çünkü [1] Tanrıları *Aşem*, Kutsal'dır ve [2] onları Mısır'dan, onlara Tanrı olmak için çıkarmıştır.

Rambam, peraşanın son kısmı ile ilgili olarak şöyle yazar: "*Tuma* ve *Taara* konusunun *Gezerat Akatuv* niteliğinde kurallar olduğu açıktır. Bu nedenle insanın mantığının bunlara kesin bir açıklama getirmesi mümkün değildir; zira bunlar *Hok* niteliğindeki kurallara aittir. Benzer şekilde arınma amacıyla *mikveye* dalmak da açık bir şekilde *Hok* niteliğindedir. Zira *tuma*, fiziksel bir kirlilik değildir ki suyla yıkanmayı gerektirsin. Kısacası, *tuma* kaynaklarının *tame* yapmaları nasıl

Tanrı'nın Hükümü niteliğinde bir kurala, aynı şekilde *mikvenin* arındırma özelliğine sahip olması da Tanrı Hükümü niteliğindedir. Bu nedenle *mikveye* dalan kişinin, bu işlemle arındığının bilincinde olması, buna niyetlenmesi gerekir. Hahamlarımız buna istinaden 'Niyetlenmeden dalan kişinin, saf olduğu kesin değildir' (*Talmud – Hulin* 31b) demişlerdir. Başka bir deyişle hiç dalmamış gibidir.

"Buradan önemli bir ders öğrenilmektedir: Tıpkı *mikveye* dalarken arınmaya niyetlenen kişinin, bu dalış sonrasında bedeninde gözle görülen hiçbir değişiklik olmamasına karşın, artık "saf" hale gelmesi gibi, aynı şekilde, ruhunu manevi olumsuzluklardan – yani kötü niyetler ve günah düşüncelerinden – arındırmaya niyetlenen kişi de, kalbini bu olumsuzluklardan arındırmaya karar verdiği ve ruhunu bilgelik sularına daldırdığı için artık "saf" olur. Pasukta söylendiği gibi: 'Üzerinize saf su serpeceğim ve armacaksınız' (Yehezkel 26:25). Tanrı, bol merhametiyle bizleri her türlü günah ve suçtan arındırsın. Amen" (*Yad – Mikvaot* 11:12) (*Daat Mikra*).

⁴⁷ [Bu kanun,] *Kaşer* olmayan ile olanı ve yenebilir hayvanlarla yenmemesi gereken hayvanları ayırt etmek içindir.”

47. ... ayırt etmek için – Tora’yı ve kanunlarını sadece kuramsal olarak değil, pratik uygulamada da ayrıntılarıyla bilmek, her Yahudi’nin başlıca görevidir (*Torat Koanim*; Raşi).

Kaşer olmayan ile olanı – Tam çeviriyle “*Tame olan ile saf olanı*”. Tora burada bizleri, Tanrı’nın İsteği’ni yerine getirmek için çoğu zaman gerekli olan ince ve zorlu ayrımları yapabilecek düzeye gelmemiz konusunda bizi zorlamaktadır. Elbette [*Kaşer* olmayan] bir eşekle, [*Kaşer* bir hayvan olan] inek arasındaki ayrımın yapılması emrediliyor değildir. Bu farklılık zaten, Tora’nın daha önce vermiş olduğu işaretler doğrultusunda barizdir. Fakat Tora bu emirle bizden, ilk bakışta benzer görülen şeyler arasındaki temel ayrımı da yapabilmemizi istemektedir: “*Senin için Kaşer olmayan ile senin için Kaşer olanı ayırt edebilmelisin*” (*Torat Koanim*). Başka bir deyişle “*Kaşer olup olmaması sana bağlı olan durumları ayırt edebilmelisin*” (*Mizrahi*; *Sifte Hahanim*). Bu doğrultuda, *Şehita* sırasında kesimin gereken asgari gereklilikleri karşılayıp karşılamadığını bilmeden, o eti yemek yasaktır. Örneğin “*Simanim – İşaretler*” adı verilen, yemek ve soluk borularının sadece yarısı kesildiği takdirde *Şehita* geçersizdir. Başka bir deyişle bir *Şohet*, kesim sırasında *Simanim*’in sadece yarısını mı, yoksa yarısından fazlasını mı kestiğini ayırt edebilmelidir. Bu konuda bir saç teli kadarlık bir fark bile, hayvanın konumu açısından son derece farklı sonuçlara yol açabilecektir (Raşi). Zira eğer yeterli bir kesim yapılmamışsa, hayvan *Kaşer* olmamanın yanında, bir *tuma* kaynağı haline de gelecek ve bu bölümde bahsedilen kurallar onunla ilgili olarak hemen yürürlüğe girecektir. Dolayısıyla burada bu ifadenin geçmesi, özellikle bu bölümde bahsedilen *tuma* konusuna bağlıdır [Daha ileride (20:25) geçen buna çok benzer bir başka ifade ise, hayvanın yenilebilir olup olmadığını vurgulamaya amaçlıdır; dolayısıyla gereksiz bir tekrar değildir (*Maskil Ledavid*)].

İbn Ezra’ya göre burada bahsedilen ayrım, kuşlar ve suda yaşayan küçük canlılar için yapılmalıdır. Zira Tora bunlar için açık birer işaret vermiş değildir.

Basit anlamda, buradaki emir, belirli bir hayvanın *Kaşerut* işaretlerine sahip olup olmadığının kontrol edilmesi üzerinedir.

Yenilebilir hayvanlarla yenmemesi gereken hayvanları – Pasukta geçen sözcük *Haya*’dır ve genel olarak yabancı hayvanları ifade eder. Geyik, gereken işaretleri taşıdığı için yenebilir, yabancı eşek ise yenmesi yasak olan bir yabancı hayvandır. Fakat bunların da ayırt edilmeleri, verilmiş olan *Kaşerut* işaretleri nedeniyle kolaydır; dolayısıyla Tora burada başka bir ayrımdan bahsediyor olmalıdır: “Temelde *Kaşer* olmasına karşın, bedeninde onu *Kaşer* konumundan çıkaracak [yara ya da lezyon gibi] bir anormallik oluşmuş olan hayvanlarla, böyle bir sorunu olmayanlar arasındaki ayrımı yapabilmelisin” (*Torat Koanim*). *Kaşer* bir cins de olsa, bir hayvanın bir yıldan daha fazla yaşayamamasına yol açacak türdeki fiziksel sorunlar, o hayvanı *Terefa* sınıfına sokar ve yenemez hale getirir (bkz. Şemot 22:30 ačk.). İşte Tora burada, hayvanı *Terefa* yapacak türdeki anormallikleri tanıyabilecek kadar uzman olunmasını talep etmektedir (Raşi).

Kaşerut kurallarında önemli bir yere sahip olan “**Batel Beşişim – Altmış [Pay] İçinde Geçersiz Olur**” prensibine göre, bir yiyecek, kendisinin en az altmış katı olan başka bir yiyecek türü ile karıştığında geçerliliğini kaybeder. Örneğin, [et ve sütün karıştırılması yasak olmasına karşın] hata sonucu etli bir yemek parçası, kendisinin en az altmış katı kadar sütlü bir yemeğin içine düşerse, tüm karışım yasak olmaz; çünkü etli kısım etkisini kaybetmiş sayılır. Tora’nın bu emri, *Batel Beşişim* prensibinin de hangi durumlarda geçerli olduğunun, hangi durumlarda ise geçerli olmadığını ayırt edilmesini de içermektedir (Raşi). Pasukta buna yönelik bir gönderme vardır: Pasuk [sayısal değeri 30 olan] *Lamed* harfi ile başlayıp yine aynı harfle bitmektedir. Bu iki *Lamed*’in toplam sayısal değeri, 60’tır (*Meam Loez*).

❧ Sonuç. Peraşanın son iki bölümü, *Kaşer* olan ve olmayan hayvanları tanımladıktan sonra, bazı hayvanların leşlerinden kaynaklanan *tuma* durumlarını ele almaktadır.